

**1934-36
Fransa-İspanya
Halk Cephesi
İhanetleri**

Muhittin Karkın

ENTERNASYONAL YAYINCILIK

1934-36 Fransa-İspanya Halk Cephesi ihanetleri

Muhittin Karkın

ENTERNASYONAL YAYINCILIK

İÇİNDEKİLER

Fransa'da Halk Cephesi	7
Komintern ve Halk Cephesi	8
Fransa'da bunalım	12
Sınıfsal birliğe doğru	14
Halk Cephesi ve seçim zaferi	16
Haziran 1936	19
Halk Cephesi hükümeti	23
Orta sınıflar ve faşizm	26
Savaş ve sömürgeler sorunu	29
Halk Cephesi dağılıyor	32
Dipnotlar	36
İspanya'da Halk Cephesi	39
İspanyol siyasi arenası	40
Halk Cephesi'nin kuruluşu	47
Askeri ayaklanma	50
İşçi devrimi	53
Devrim ne olacak?	56
"No intervención" ve Sovyetler Birliğinin rolü	60
Ya Sovyetler Birliği?	62
Caballero başbakan oluyor	64
Devrimin tasfiyesi	68
Barcelona ayaklanması ve devrimci önderliklerin tasfiyesi	73
Final	76
Dipnotlar	78

Fransa'da Halk Cephesi

Fransa'da 1936'da yaşanan Halk Cephesi hükümeti deneyiminden bu yana yaklaık 90 yıl geçti. Başta Sosyalist, Komünist ve Radikal partiler olmak üzere çeşitli sol partiler ile sendikalar ve diğer kitle örgütlerinin koalisyonundan oluşan bu iktidar ancak iki yıl yaşayabilmiştir, ama yalnız Fransa'da değil, aynı zamanda Avrupa çapında işçi sınıfı mücadelesi tarihinde derin izler bırakan bir olay olmuştur. Aynı yıllarda İspanya'da işbaşına gelen Halk Cephesi ve patlak veren İç Savaş ile birlikte düşündüğünde, Fransız Halk Cephesi'nin, İkinici Dünya Savaşı  ncesinde Avrupa'nın, hat-ta dünyanın kaderini etkileyen olaylardan birisi olduğunu söylemek hiç de abartı olmaz.

Ancak, Fransa'da yaşanan bu deneyin, olumlu ve olumsuz yanlarıyla tarihe mal olduğunu sanmak yanlış olur. Çünkü böyle düşünmek, aynı zamanda bu deneyden çıkartılabilecek derslerin de yalnızca geçmişe ait olduğu sanısını yaratır. Halbuki, kapitalizmin yarattığı sınıfsal yapılanmanın sürmekte olduğu günümüz toplumlarında, sınıf mücadelesinin çeşitli sorunları, değişik biçimler altında da olsa yeniden ve yeniden karşımıza çıkabilmektedir. Ve eğer politikayı, gündelik davranış biçimleri ve rastlantısal olaylar olarak değil de kendine özgü kuralları olan bir bütünlük olarak ele alacak olursak, bu kuralların  retildeği soyutlamalara yaşam veren tarihsel gerçeklikleri, olguları ve olayları iyi değerlendirmek zorundayız. Bu anlamda, aradan, kapitalizmin tarihi açısından çok da uzun bir süre sayılamayacak olan bir süre geçmiş olsa da 1936'nın Fran-

sa'sı bizim için zengin dersler içermektedir.

Bu söylediklerimizin bir kanıtını, bir başka yerde değil, yine bizzat Fransa'da bulabiliriz. Bu ülkede 1981'de işbaşına gelen ve bir dönem sonra göçüp giden Sol Birlik hükümeti deneyi, bu deneye yol açan politika anlayışları ve uygulamaları, 1936'daki Halk Cephesi dönemindekileriyle büyük benzerlikler taşımaktadır. Şimdi gerek Avrupa solu içinde, gerekse de sosyalist kampta, bu birliğin ne anlama geldiği, böylesine bir koalisyona ilişkin sosyalist taktiklerin doğruluğu ya da yanlışlığı, bu işbirliğinden Komünist Partisi'nin neler umduğu ve neler bulduğu vb. sorunlar tartışılıyor.

Aslında ne bu tartışmalar ne de bu türden ittifaklar yeni. «Birlik», «cephe» vb. kavramlar, sosyalizmin literatürüne daha 1920'li yıllarda girmişti. Üstelik mücadele taktikleri, iktidar formülleri giderek bu kavramlara dayandırılır olmuştu. Bu açıdan Fransa'daki sol koalisyon denemesinin sonuçlarını, örneğin Fransız Komünist Partisi'nin (FKP) bugünkü politika anlayışına, bugünkü politik çizgisinin olumlu ya da olumsuz yönlerine bağlamak tek başına anlam taşımaz. FKP'nin politik çizgisi 1930'larda izlediği çizgiden; Sol Birlik ise 1934'te kurulan ve iki yıl sonra yine bir seçimle işbaşına gelen Halk Cephesi'nden çok farklı değildir. Tıpkı, bugünkü Avrupa Komünizmi anlayışının, o günlerdeki ulusal sosyalizm anlayışının mantıki ve doğal sonuçlarından birisi olması gibi. Bu açıdan Fransa'da 1934-1936 arasında gerçekleştirilen Halk Cephesi deneyi, günümüze de ışık tutması açısından oldukça öğreticidir.

Komintern ve Halk Cephesi

Fransa'da Halk Cephesi'nin kurulması, Fransız Komünist Partisi'nin kendi başına ani bir politika değişikliğinin sonucu olmamıştır. Çünkü bu parti, diğer ülkelerdeki komünist partiler gibi, Moskova'dan yönlendirilen Komünist Enternasyonal'in (Komintern) politik belirlemesi altındaydı. Aslında Komintern, Lenin'in 1924'teki ölümünden sonra, bir başka deyişle, ilk dört kongresinden sonra, komünist partilerin ortaklaşa bir dünya politikası oluşturdukları özgür bir platform ve bir dünya partisi olmaktan çıkmış, Sovyetler Birliği'nin dış politikasına yardımcı bir kuruluş durumuna dönüşmüştü. Stalin önderliğinde gerçekleştirilen bu dönüşüm, çeşitli biçimler altında gerçekleştirilen politik ve örgütsel tasfiyelerle, üye partil-

erin Moskova'daki önderliğin talimatlarını yerine getirmekle yetindikleri örgütler durumuna gelmesiyle sonuçlanmıştı. Böylece, Sovyet yönetiminin gereksinim duyduğu politikalar dar bir çevre içinde belirleniyor, Komintern'de onaylanıyor, çeşitli partiler tarafından da ulusal çerçevelerde uygulanıyordu. Ve bu politikalar da günün gerekleri uyarınca sık sık değişebiliyordu. İşte Halk Cephesi çizgisi de, bu değişikliklerden birisinin sonucu olarak ortaya çıktı.

1933'te Almanya'da Hitler'in zaferi, III. Enternasyonal'in 1928'deki 6. Kongresi'nden beri izlemekte olduğu aşırı sol "Üçüncü Dönem" politikasının da sonu olmuştu. Bu yıllar boyunca sosyal demokrat partiler "sosyal faşist" olarak tanımlanmış; sosyal demokrasi ile ittifakın ancak tabandan, sosyal demokrat işçilere çağrı yaparak, yani onları KP'ler etrafında toplayarak yapılabileceği savunulmuş; asıl düşmanın faşizmin "ikiz kardeşi" sosyal demokrasi olduğu iddia edilmiş; kitlesel işçi sendikaları parçalanarak "kızıl sendikalar" örgütlenmeye çalışılmış; faşistlerin iktidarı ellerine geçiremeyeceğine, geçirseler bile ancak çok kısa süreyle ellerinde tutabileceklerine inanılmış; işçi sınıfının parçalanmışlığı koşullarında, komünistlerin denetimi altındaki dar işçi grupları için doğrudan devrim ve iktidar sloganları atılmıştı. Ama bunların hiç biri Almanya'da Nazizm'in zaferini engelleyemediği gibi, Avusturya, Polonya, Fransa, İspanya gibi ülkelerde faşizmin güçlenmesini de önleyememişti.

İşte bu Üçüncü Dönem politikası 1934'ten itibaren değiştirilmeye, hem de tam tersi bir yönde değiştirilmeye ve burjuva partileriyle ittifakın formülü olan Halk Cephesi'ne yönelik ilk adımlar atılmaya başladı. Ama sanılmasın ki, Komintern bu politika değişikliğini eski çizgisinin hatalarını kavraması üzerine yaptı. Hayır, o politika doğrudu, ama şimdi «koşullar» değişmişti. Bu durum, 25 Temmuz-20 Ağustos tarihleri arasında toplanan Komintern 7. Kongresi hazırlık çalışmaları raporunda şöyle belirtiliyordu:

"Hitler'in iktidara gelmesinden sonra, birleşik cephe için mücadeleye yeni bir evreye girdi. 5 Mart'ta Komintern bir çağrı yayınladı (...) Yüüiti me Komitesi, komünist partilerine şu öneriyi yapıyordu : sosyal demokrat partilerin yönetimlerine, mücadelenin somut talepleri çerçevesinde işbirliği çağrısı yapılabilirdi ve yapılmalıydı. Komintern'in bu önemli politik adımı, Hitler'in iktidara gelmesiyle

ortaya çıkan uluslararası koşullardaki değişmeden kaynaklanıyordu.”¹

Bu değişimin niteliğini, dolayısıyla da yeni politik çizginin ne anlama geldiğini ise, kongre sırasında İtalyan lider Palmiro Togliatti anlatıyordu:

“6. Dünya Kongresi’nden bu yana uluslararası koşullarda köklü dönüşümler gerçekleşti (...) Burada, proletarya diktatörlüğü ülkesinde, sosyalizmin zaferi nedeniyle, Sovyetler Birliği ile kapitalist dünya arasındaki karşılıklı ilişkiler yeni bir döneme girdi (...) Aynı zamanda savaş tehlikesi önemli oranda arttı (...) İşte taktiklerimizin değişmesine yol açan ve barışın ve Sovyetler Birliği’nin korunmasını ön plana çıkarmamızı gerektiren koşullar, durumdaki ve güçler dengesindeki bu değişiklikten kaynaklanmaktadır.”²

Görüldüğü gibi, yeni politikanın gerekliliği, Sovyetler Birliği’nin korunmasına yönelik dış politika gereksinimlerinden kaynaklanıyordu. Böylece komünist partiler de kendi ulusal politikalarını esas olarak bu gereksinime dayandırmak, kendi ulusal mücadelelerini bu doğrultuda yönlendirmek durumundaydılar. Peki, bu uluslararası yeni çizginin, çeşitli ülkelerdeki sınıf mücadelelerine uyarlanmasının esasları neler olacaktı? Bu konuyu da Üçüncü Dönem’in gömülmesiyle birlikte gözden düşen Kuusinen ve Kolarov’un yerine, Halk Cephesi sloganıyla birlikte yıldızı parlamaya başlayan, Bulgar partisinin lideri Georg Dimitrov açıklıyordu.

Dimitrov, 7. Kongre’de yaptığı konuşmada, Almanya’da Nazizm’in, yönünü şaşırmış küçük burjuva kitleleri ve proletaryanın geri katmanlarını kazanarak zafere ulaştığını söylüyor, ama bunun sorumluluğunu yalnızca işçi sınıfını bölen sosyal demokrasiye yüklüyor ve Komünist Parti’nin neden bu durumun üstesinden gelemediğine ilişkin tek bir sözcük sarfetmiyordu. Bu nedenle, Dimitrov’a göre, küçük burjuva katmanlarının kazanılması büyük öneme sahipti. Bu katmanları ise, onların çıkarlarını ve taleplerini savunduğunu iddia eden partiler ile özdeşleştiriyor ve buna bir örnek olarak da Fransa’daki Radikal Parti’yi gösteriyordu. Dimitrov’a göre, faşizme karşı mücadelenin temel hedefi kapitalizmin alaşağı edilmesi ve iktidarın elde edilmesi olmamalıydı. Her şeyden önce gerekli olan «faşizme geçit verilmemesi»ydi. Bunu gerçekleştirecek olan ise bir Birleşik Cephe, ya da yeni tabiriyle Halk Cephesi hükümeti olabil-

irdi. Ama Dimitrov, «Sözünü ettiğim, proleter devriminden sonra kurulacak olan bir hükümet değildir» diyordu.³ Halk Cephesi hükümeti ne bir işçi hükümeti, ne de bir işçi-köylü hükümetiydi. Söz konusu olan, burjuva toplumu çerçevesinde küçük burjuva partileri olarak görülen partiler ile birlikte ve esas olarak faşizmin yenilgiye uğratılması ve burjuva demokrasininin savunulması programı üzerinde kurulacak olan bir burjuva hükümetiydi.

Komintern, 4. Dünya Kongresi'nde kabul edilen Birleşik İşçi Cephesi ve işçi-köylü hükümetleri formülünden ayrıldığını ilk kez açıktan ilan ediyordu. Ve yine ilk kez, burjuva partileriyle birlikte burjuva hükümetlerin kurulabileceğini açıkça kabul ediyordu. Komintern liderlerinin düşünce sistemleri şu önellere dayanıyordu: faşizm, küçük burjuva yığınlarını kazanarak, onları sosyalizmin üzerine sürerek zafere ulaşmıştı. Bu nedenle, komünist partiler kendi programlarını bir süre için rafa kaldırmalı, küçük burjuva partileri ile demokratik parlamenter sistemin korunması temelinde işbirliğine gidilmeli ve böylece faşizmin uluslararası politikasından kaynaklanan savaş tehlikesi önlenmeliydi.

Ama ortada bazı sorular vardı. Birincisi, faşizmin kendi etrafında bütünlüştürdüğü küçük burjuva kitleler, demokratik parlamenter sistemden ümitlerini kestikleri için seferber olmuşlar ve “yönlerini şaşırılmışlardı». O halde, kapitalist sisteme nefretle başkaldıran bu yığınlar, bu sistemin savunulmasıyla nasıl kazanılabilirirdi? İkincisi, eğer küçük burjuvazinin sosyalistlere ve komünistlere saldırmasının nedeni sosyalizmden nefret etmesi idiyse neden faşist partiler kimi sosyalist sloganları kendi demagogilerine alet ediyorlar, hatta partilerinin adına sosyalist, işçi, vb. tanımları ekliyorlardı? Üçüncüsü, sözü edilen Radikal Parti, vb. gerçekten küçük burjuva partileri miydi, yoksa örneğin Fransa'da olduğu gibi 40 yıldan beri burjuvazinin politik yönetimini üstlenmiş ve popülist söylemleriyle küçük burjuvaların ve hatta işçi sınıfının belirli bölümlerinin oyunu kazanmış klasik burjuva partileri miydi? Bir başka soru ise şuydu: bunalım anlarında burjuvazi ile işçi sınıfı arasında salınan küçük burjuvaziye kazanmanın yolu, burjuva partileri ile ittifaktan mı geçerdii, yoksa bu yığınlara güçlü bir işçi cephesi önderliği sunmaktan mı?

Tarih bu sorulara olumlu ve olumsuz pek çok yanıt getirmişdi. Ama

belki de en trajik sonuçlar İkinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesinde bir başka Halk Cephesi deneyimi yaşayan İspanya ile Fransa'da yaşandı. Şimdi biz Fransa'ya gelelim. Ama Fransa'daki gelişmeleri anlatmadan önce, Togliatti'nin yukarda andığımız konuşmasında, bu ülkeyi nasıl ele aldığını görelim:

“Fransa'nın bugün oynadığı rol çok önemlidir. Fransız burjuvazisi bugün hâlâ, Alman nasyonal sosyalizminin Avrupa'nın egemenliğini eline geçirmek için atacağı her adımın kaçınılmaz olarak Fransa'nın güvenliği ve sınırları sorunlarını da gündeme getireceğini kavrayacak kadar zekidir. Bu nedenledir ki, bugün Fransız burjuvazisi barışın korunmasından söz etmekte ve statükonun savunulmasını istemektedir.”⁴

O halde? O halde, barışın, tabii dolayısıyla da Sovyetler Birliği'nin savunulması görevinde, bu görevin gerektirdiği Halk Cephesi politikasında Fransız burjuvazisine gereksinim vardı.

Fransa'da bunalım

Fransa, 1931'de, o güne dek yaşamadığı derinlik ve uzunlukta bir ekonomik bunalımın etkisi altına girmişti. İşsizlik, iflaslar, yoksulluk, tarım ürünleri fiyatlarında benzeri görülmemiş düşüşler, tüm işçileri, köylüleri ve orta sınıfları kasıp kavuruyordu. Bunalımdan en ağır biçimde etkilenen bu sınıflar, sorunlarının geleneksel partilerine verecekleri oylarla çözümlenebileceği düşüncesinden giderek uzaklaşmaya başlamışlardı. Bu partilerin başında ise, Üçüncü Cumhuriyet'i 19. yüzyılın sonundan beri yönetmekte olan ve burjuva demokrasisinin tüm kurumlarının inşasında damgası bulunan Radikal Parti geliyordu.

İtalya ve Almanya'da, ekonomik bunalımın darbesini yiyerek politik arenada seferber olan küçük burjuva yığınlar, kurtuluş yolunu faşist ya da nasyonal sosyalist yeni partilerde aramışlardı. Büyük sermaye tarafından finanse edilen bu partiler, küçük burjuvazinin kızgınlığından yararlanarak bölünmüş durumdaki işçi örgütlerini parçalamayı ve devleti ele geçirmeyi başarmışlardı. Fransa'da da işçi örgütleri bölünmüş durumdaydı. Bu ortamda, kapitalist ve kapitalizm aleyhtarı düşüncelerin bir karmaşasından oluşan yeni ideolojiler türemeye, bu arada yeni faşist

örgütlenmeler doğmaya başlamıştı. Bunların arasından sivrilen *Croix de Feu* (Ateşten Haç) hızla gelişmiş ve bir faşist hareketin tüm özelliklerini bağrında toplamıştı: Mistik bir milliyetçi ve antidemokratik program, şefe tapınma geleneği, güçlü bir paramiliter örgütlenme, geniş bir kapitalist çevre desteği.

1934'e gelindiğinde, ekonomik bunalımın daha da yoğunlaşmasının yanı sıra bir dizi siyasi ve mali skandal demokratik rejimin prestijini iyice sarsmıştı. İşte böyle bir ortamda faşist örgütler saldırıya geçtiler. 6 Şubat 1934 günü yüz bine yakın Parisli, *Croix de Feu*, *Action française* (Fransız Eylemi), *Jeunesses Patriotes* (Yurtsever Gençler) ve *Solidarite française*'in (Fransız Dayanışması) çağrılarını üzerine toplanarak parlamenter kurumların sembolü durumundaki Bourbon Sarayı'na (Ulusal Meclis binası) saldırdı. «Kahrolsun Soyguncular» sloganıyla harekete geçen göstericiler ile Cumhuriyetçi muhafızlar ve jandarma arasındaki çatışmalar sabaha dek sürdü. Ancak ertesi sabah bastırılabilen ayaklanma girişimi, 20 ölü ve yüzlerce yaralıyla sonuçlandı. Aynı gün Radikal Parti lideri Edouard Daladier başbakanlıktan çekiliyor ve Gaston Doumergue Milli Birlik hükümetini kuruyordu. Faşist örgütler hükümeti radikal tedbirler almaya itmiş, ama kazanan geleneksel gerici olmuştur.

7 Şubat tarihli *Le Quotidien* gazetesinin manşeti, «Cumhuriyet sürüyor» biçimindeydi. Faşist girişim şimdilik yenilmişti. Faşistlerin adına bu yenilginin bir dizi nedeni vardı. Her şeyden önce kendi aralarında bölünmüşlerdi ve kıyasıya bir çekişme içindeydiler. Ayrıca, Hitler, Mussolini gibi kitleleri sarsacak demagogik hitabet gücüne sahip bir liderleri yoktu. Bu nedenle orta sınıflar bu örgütlere ilişkin olarak henüz kararsızdı. Burjuvazi de bir proleter devrimini acil bir tehlike olarak görmüyor, faşizm kozunu oynamaya yanaşmıyordu. Bunalımın derinliğine karşın Fransız kapitalizmi hala harcayabileceği fonlara, kaynaklara sahipti, karlılık sürüyordu ve ciddi bir tehlike karşısında değildi. Faşist örgütlerin işçi hareketi üzerinde uyguladıkları terör şimdilik yeterliydi.

Ama faşizm, Almanya ve İtalya'da da zaman zaman yenilgiler almıştı. Siyasi bunalımın her türlü çözümü olanaksızlaştırdığı anda sermayenin tümüyle faşizmin arkasında toplanacağı açıktı. Ve böyle bir durumda küçük burjuvazi siyasi arenaya damgasını vurmaya isteyecek, ama doğası

gereği iki kamptan birini tercih edecekti: faşizm ya da sosyalizm. Küçük burjuvazinin o anda acil olarak ileri süreceği, “Durumu değiştirmek için ne yapmak gerekir?» sorusuna, işçi sınıfının cevabı ne olacaktı?

Sınıfsal birliğe doğru

Fransa işçi sınıfı gerek siyasi gerekse de sendikal alanda ikiye bölünmüştü. İşçi sınıfı partilerinden daha güçlüsü olan sosyalist SFIO⁵, 1932 genel seçimlerinde parlamentonun en büyüğü durumuna gelmişti. Leon Blum’un önderliğindeki Sosyalistler, bir yandan işbaşındaki hükümetleri parlamentoda destekleyerek siyasi bir bunalım yaratmaktan kaçınıyorlar, bir yandan da yumuşak bir muhalefetle oy tabanlarını korumaya çalışıyorlardı. Ancak, onların bu politikası, parlamenter düzene tepki duyan küçük burjuva kitleleri tatmin etmiyor ve bu partiden uzaklaştırıyordu. Maurice Thorez’in önderliğindeki Komünist Parti ise, Komintern’in taktikleri uyarınca Üçüncü Dönem’in sekter politikalarını uyguluyor, faşistleri ve sosyalist önderleri blok halinde kapitalizmin ajanları olarak tanımlıyordu. Bu anlayış, “Eski Savaşçılar” olarak adlandırılan komünist grubu, 6 Şubat akşamı sokağa çıkmaya ve Radikal hükümete karşı faşistlerin yanı başında gösterilere katılmaya sürüklemişti. Ama KP’nin asıl hedefi, SFIO idi. Buna yönelik olarak SFIO’nun tabanına birlik çağrısında bulunuyor, Sosyalist işçileri “sosyal faşist” olarak tanımladığı liderlerinden koparak KP’ye katılmaya çağırıyordu. Ne var ki KP, bu politikasıyla girdiği 1932 seçimlerinde ağır bir yenilgi alacaktı.

Sendikal mücadele alanında ise reformist CGT (*Confederation generale du travail* - Genel İş Konfederasyonu) ile komünistlerin yönlendirdiği CGTU (*Confederation generale unitaire* - Birleşik Genel İş Konfederasyonu) kıyasıya mücadele etmekteydiler. İki konfederasyonun toplam üye sayısı ancak 1 milyonu buluyordu.

6 Şubat’taki faşist ayaklanma girişimi tüm bu gevşek ve sekter yapıları derinden sarstı. Aynı gün SFIO yönetimi “partinin seferber edilmesi” ve “örgütlerin korunması görevi için hazırlıklı olunması” çağrısında bulundu. Bu arada, hiçbir partiye bağlı olmayan solun etkisi altındaki Seine ve Seine-et-Oise parti federasyonları, KP örgütlerine eylem birliği önerisi yaptılar. 8 Şubat tarihli *L’Humanite* gazetesinde KP yöneticileri bu çağrıya eski sekter çizgilerine sadık kalarak cevap veriyorlar ve “faşizme karşı

gerçekten mücadele vermek isteyen herkes ile birlikte olmaya hazırız. Ama, ücretleri düşüren bir hükümeti destekleyenler ile nasıl bir araya gelebiliriz?” diyorlardı.⁶ Ayrıca Sosyalist işçileri 9 Şubat'ta düzenleyecekleri gösteriye katılmaya çağırıyorlardı.

Bu arada CGT yönetimi, 12 Şubat'ta 24 saatlik bir genel grev yapılması için karar aldı. Grevin yönetimi için de CGT, İnsan Hakları Birliği, SFIO, İşçi-Köylü Federasyonu, Proleter Birliği Partisi, Anarşist Birlik ve «yeni sosyalistler» adlı örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir koordinasyon komitesi kuruldu. SFIO da aynı gün için bir gösteri düzenlemeye karar verdi. Paris'in dışındaki birçok kentte de benzer kararlar alındı. 9 Şubat'ta Komünistler kendi gösterilerini düzenlediler ve gece çıkan çatışmalarda 6 işçi öldü.

12 Şubat'ta ise Paris'te yaşam tümüyle durdu ve kitleler sokaklara doldu. Paris'in yanı sıra Marsilya, Toulon, Perigueux, Toulouse, Montluson, Saint-Etienne, Rouen ve Bordo'daki katlımlar ile birlikte grevcilerin sayısı 4,5 milyonu, göstericilerin sayısı ise 1 milyonu bulmuştu. Sosyalistlerin Paris'teki gösterisi öğleden sonra başladı. Başlama saatinden hemen önce KP gösteriye katılma kararı aldı. İşte o saatlerde Paris sokakları, sosyalist ve komünist işçilerin kucaklaşmalarına sahne oluyor, «Birlik! Birlik!» sloganlarıyla inliyordu. İki kortej Vincennes alanında birleştiğinde, işçi sınıfı yıllardan beri ilk kez birliğin tadına varıyordu. İşçiler sınıfsal birlik istiyordu. KP yöneticileri ertesi sabah *L'Humanite*'de “dün unutulmaz bir gündü” demek zorunda kalacaklardı. Ardından Sosyalistlerin jesti geldi ve Seine ve Seine-et-Oise sosyalist federasyonları, 9 Şubat'tan beri ölen komünistlerin cenaze törenine katıldı.

KP yönetimi, tabandan gelen baskılara bir süre daha direndi ve SP ile eylem birliğini reddetti. Ama sonunda, 1934 Haziranı'ndan itibaren, taktiklerini değiştirmeye ve sosyalist yöneticiler ile polemiklerinde daha yumuşak bir dil kullanmaya başladı. Bu değişikliğin birkaç nedeni vardı. Her şeyden önce, partinin işçi üyelerinden birlik doğrultusunda gelen talepler çok güçlenmişti. Saint-Denis'in komünist belediye başkan yardımcısı Jacques Doriot, sosyalistler ile eylem birliğini savunuyor ve etrafında giderek büyüyen bir taraftar kitlesi topluyordu. Öyle ki, Komintern Yürütme Komitesi duruma müdahale etmek zorunda kaldı.

Sonuçta Doriot, “disiplin” adına partiden ihraç edildi. Ama bu arada Komintern Yürütme Komitesi, Pravda’da yayınlanan ve 31 Mayıs’ta *L’Humanite*’de Fransızca tercümesi basılan bildirisinde, “Komintern, faşist saldırı karşısında birleşik cephe çağrılarının, bazı koşullar altında zorunlu olduğunu kabul eder (...) Bu, sosyal demokrat işçilerin, partilerinin Alman sosyal demokrasininin yolundan gitmeyeceğine inandıkları Fransa’da olanaklıdır” diyordu.⁷

Aslında yukarıda da değinildiği gibi, Stalin yönetimi, Nazi iktidarının yarattığı savaş tehlikesi karşısında yeni müttefikler aramaya yönelmiş ve bu politikasına uygun olarak da Üçüncü Dönem’e son vererek sosyal demokratlar ve burjuva partileri ile ittifaklara girmeye karar vermişti. İşte Fransız Komünist Partisi’nin taktik değişikliğinin ardında yatan en önemli nedenlerin başında bu geliyordu. Devrim çağrılarında bulunulmayacak, “ulusal”, “antifaşist”, “demokratik” burjuvazi ile işbirliği yapılacaktı.

23 Haziran’da toplanan KP ulusal konferansı, partinin politik bürosuna “antifaşist mücadele için birleşik cephe örgütlenme” görevini, bu doğrultuda SP’ye bir eylem birliği anlaşması önerisi yapma yetkisini verdi. İki gün sonra Seine-et-Oise’daki Sosyalist ve Komünist parti örgütleri ortak bir gösteri düzenlediler. 16 Temmuz’da ise SFIO Ulusal Konseyi büyük bir çoğunlukla eylem birliği anlaşması önerisinin kabul edilmesine ve anlaşmanın 27 Temmuz’da iki parti tarafından imzalanmasına karar verdi. Halk Cephesi’nin yolu açılmıştı.

Halk Cephesi ve seçim zaferi

KP için, SFIO ile imzaladığı eylem birliği anlaşması yeterli değildi. Bu haliyle bu ittifak bir işçi cephesine yönelikti. Ama KP, ulusu sosyalist devrime götürecek bir işçi sınıfı birliğinden çok mevcut anayasal düzeni koruyacak bir işbirliğinin peşindeydi. Thorez bunu *Fils du peuple* adlı kitabında şöyle anlatıyordu: “Bizim için eylem birliği anlaşması, bir sonuçtan çok, bir başlangıçtır. İşçi sınıfının birliğini sağladık; şimdi, faşizme karşı zaferi güvence altına almak için, ittifakımızı orta sınıflara doğru genişletmeliyiz.” Thorez’e göre, “orta sınıflar ile ittifak”, Radikal önderler ile uzlaşmak anlamına geliyordu. Bunların arasında da “iyiler” ile “kötüler” arasında bir ayırım yapmak gerekirdi. İşte Daladier bu birinci kategoriye, Herriot ise ikinci kategoriye temsil ediyordu. Ve 9 Ekim 1934’te KP, Sosyalistlere,

ittifakın genişletilmesi ve “iş, ekmek ve özgürlük için bir Halk Cephesi” kurulması önerisinde bulundu. Thorez, 24 Ekim’deki Nantes Kongresi’nin hemen öncesinde de aynı öneriyi Radikalere yapıyordu: “Biz komünistler, Sovyet iktidarı için mücadele veriyoruz(...) Ama kafa ve kol işçilerinin taleplerinin savunulması ve demokratik özgürlüklerin korunması ve genişletilmesi için her şeyi yapmaya hazırız (...) Bu nedenle KP tüm işçi ve köylü örgütlerine, gericiliğe karşı çıkan tüm radikal gruplara ve genel olarak tüm kır ve kent emekçilerine seslenmektedir.”⁸ KP, insan haklarını geriye götürecek tüm girişimlere karşı Anayasa’nın savunulması, faşist birliklerin silahsızlandırılması ve lağvedilmesi, ücretlerin ve maaşların korunması, küçük köylülüğün ve küçük tüccarların çıkarlarının savunulması temelinde bir eylem programı öneriyordu . Thorez, gönülsüz Radikalleri ikna etmek için 1 Kasım’da Merkez Komitesi önünde, “Elbette bütün bunlar komünistlerin programı değildir. Ama, bütün bu taleplere, Radikal Parti’nin açıklamalarında yer verdiği bu türden bütün özlemlerine biz de inanıyoruz. Çünkü bunlar genel olarak Fransız halkının arzularıdır” diyordu.⁹

SFIO, komünistlerin bu çağrısına karşı başta gönülsüzdü. Ve işin ilginç yanı, bu isteksizliğinin nedeni, KP’nin program önerisini ılımlı bulmasıydı. Bunu Thorez, Komintern’in 1935’teki 7. Kongresi’nde yaptığı konuşmada şöyle dile getiriyordu: “Başta SFIO, bizim Halk Cephesi önerimize karşıydı. Gerçi onlar sorunların çözümünü parlamenter çerçevede arıyorlardı, ama bu arada da sola gitmek istiyorlardı. Bizim programımızı çok ılımlı buluyorlardı. Biz ise bugün üzerinde uzlaşmaya varılabilecek bir anlaşma öneriyorduk.»¹⁰ SFIO, KP’nin Halk Cephesi önerisini ancak, 1935 Haziranı’nda düzenlediği Mulhouse Kongresi’nde kabul edecekti.

Radikal Parti yöneticilerinin Halk Cephesi önerisini kabul etmeleri ise daha farklı gelişmelerin sonucunda gerçekleşti. Ekim 1934 ve Mayıs 1935’te yapılan belediye seçimlerinde RP ciddi bir yenilgi almış, buna karşılık SFIO ve KP’nin oyları artmıştı. Radikallerin seçmen kitlesi, bu partinin gerici hükümetlere katılmasına ilişkin tepkisini ortaya koymuştu. RP, belki bu gerilemenin üstesinden geleceğini düşünebilirdi, ama genel seçimler çok yakındı, buna zaman yoktu.

Ama, Radikaller için bundan daha önemli bir gelişme olmuştu. Ra-

dikal Dışışleri Bakanı Pierre Laval, 13-15 Mayıs 1935 tarihleri arasında Moskova'ya giderek, Stalin ile görüşmeler yapmış ve Stalin-Laval Antlaşması olarak anılan Fransız-Sovyet Karşılıklı Yardımlaşma Antlaşması'nı imzalamıştı. Yapılan resmî açıklamada, "İki ülkenin, ulusal savunmalarını güçlendirmeleri gereği" vurgulanmakta ve "Bu bağlamda Sayın Stalin, Fransa'nın güvenliğini sağlamak amacıyla izlediği silahlı gücünü arttırmaya yönelik ulusal savunma politikasını anlayışla karşılamakta ve onaylamaktadır" denilmekteydi.¹¹

Bu açıklama, Fransız komünistleri arasında önce bir şok etkisi yarattı. Emperyalist savaşlara karşı burjuva hükümetlerin ulusal savunma politikalarına karşı durmak, savaş bütçelerine oy vermemek, Lenin'in ve onun kurduğun III. Enternasyonal'in temel ilkesi değil miydi? Şimdi nasıl olur da, emperyalist bir ülkenin burjuvazisinin yine emperyalist bir savaş için giriştiği hazırlıklar "onaylanabilirdi"? KP liderlerinin bu şoku atlatmakta ki tek araçları, "Yoldaş Stalin'in bir bildiği vardır" sloganı idi. "Yanılmaz şefe güvenmek" gerekirdi. KP bu şoku aşmaya çalışırken, Radikaller de Komünistlerin "samimiyetine" inanmışlardı. Halk Cephesi'ne katılabilirlerdi.

Taraf örgütler arasında 1935'in ikinci yarısında başlatılan program görüşmeleri çetin geçti. 1 Ocak 1936'da ise, Halk Cephesi'nin genel seçimlere sunacağı program imzalanarak yayımlandı. Program üç bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde, özgürlüklerin savunusu dile getiriliyor ve genel af talebi ileri sürülüyordu. Faşist birliklerin lağvı, basın üzerindeki mali denetimin reforme edilmesi, sömürgelerdeki durumun "gözden geçirilmesi" isteniyordu. Barışın korunması ve savaş sanayiinin millileştirilmesine ilişkin ikinci bölümde ise, emekçi örgütlerin barışın savunulması çalışmasına aktif olarak katılmaları, "silahlı barıştan silahsız barışa geçmek için elden gelen her şeyin yapılması", gizli diplomasiye son verilmesi öneriliyordu. Ve nihayet üçüncü bölümde, ekonomik talepler sergileniyordu. Bu bölüm esas olarak, daha sonra Leon Blum'un kuracağı ilk hükümetin uygulayacağı ekonomik politikanın çerçevesi niteliğindedeydi. Kitlelerin geçim düzeylerinin yükseltilmesi, ekonomiye yeni bir hız kazandırılması, iş saatlerinin kısaltılması, işsizlik fonu kurulması, toplu sözleşme hakkının yasalaştırılması, tüketicinin spekülâtlere karşı korunması, kredi sisteminin düzeltilmesi, temel esaslardı.

Programın oluşturulmasını CGT ile CGTU'nun birleşme görüşmeleri izledi. Ve Mart 1936'da Toulouse'da toplanan kongreyle iki rgt CGT adı altında birleşti. Sendikal birlik kısa sürede sonuçlarını verdi ve birleşmeyi izleyen iki ay içinde birleşik CGT'ye 250 bin yeni işçi katıldı.

26 Nisan ve 3 Mayıs'taki genel seçimlere, Halk Cephesi'ne katılan SFIO, KP, RP, CGT, İnsan Hakları Birliği, Antifaşist Aydınlar Komitesi, Gençlik rgtleri, küçük sol partiler, kooperatifler, masonlar ve birçok benzer örgüt, cephe programının resmi adı olan «Halk Birliği» listesiyle girdiler. Sonuç tam bir zaferdi. Sosyalistler oylarını 200 bin arttırarak 2,2 milyon oy almışlar ve 146 milletvekiliyle parlamentonun en büyük grubu durumuna gelmişlerdi. KP ise, 1932'ye oranla tam iki misli oy toplamış ve 1,5 milyon oyla 72 sandalye kazanmıştı. Radikallerin oyu ise 2,3 milyondan, 1,7 milyona düşmüştü ve ancak 116 milletvekilliği kazanabilmişlerdi. Bir bütün olarak Halk Cephesi parlamentoda 100 sandalyelik bir üstünlüğe sahipti.

Haziran 1936

Blum, hükümetini anayasa gereği ancak haziran başında kurabilecekti. İşte, seçim zaferinden, haziran ortasına dek geçen bu süre içinde tüm Fransa'yı köklerinden sarsan grevler ve fabrika işgalleri patlak verdi. Geçmiş yıllar boyunca işçi sınıfı ekonomik bunalımdan, işsizlikten ve burjuva hükümetlerinin baskılarından çok çekmişti. Şimdi ise, harekete geçme zamanının geldiğine inanıyordu. Halk Cephesi onların oylarıyla işbaşına gelmişti. Cephe partilerinin seçim öncesi ortak programları ve seçim sloganları, hep işçilerin taleplerini içermekteydi. İşte bu düşünce ve güvenle işçiler seferberlik ilan ettiler.

İlk grevler 11 Mayıs'ta Havre ve Toulouse'da görüldü. İşçiler 1 Mayıs gösterileri sırasında işten atılan arkadaşlarının geri alınmasını ve 1 Mayıs'ın işverence tanınmasını istiyorlardı. Grevler tümüyle kendiliğinden bir biçimde başlamıştı. Aslında bir ay boyunca ortaya çıkacak eylemlerin hiç biri dorudan CGT ya da partiler taraftırdan başlatılmayacaktı. Tam tersine ileride görüleceği gibi, HC'nin siyasi ve sendikal örgütleri eylemleri kısmen desteklerken, esas olarak sınırlamak ve nihayet sona erdirmek için çaba harcadılar.

14 Mayıs'ta Courbevoie'ya sığırayan grev dalgası, dört gün sonra Venis-sieux ve Longwy'ye atladı. Bu arada grevci işçiler, işten atılma, işyerinden uzaklaştırılma tehditlerine ve işsizlerin işe alınarak fabrikaların yeniden çalıştırılması tekliflerine karşı önlem olarak fabrikalarını terk etmiyorlar, kapıları kilitleyerek işyerlerini işgal ediyorlardı. Bu, Fransız işçi sınıfı mücadelesinde tümüyle yeni uygulanan bir yöntemdi.

Bu olaylar Paris'teki SFIO ve KP basınında kısmen ve önemsiz bir biçimde yansıtılıyordu. Ama, 24 Mayıs'ta Paris Komünü'nün simgesi olan Federeleler Duvarı önünde 600 bin işçinin katıldığı Komün'ü anma toplantısı Paris için bir dönüm noktası oluşturdu ve 26 Mayıs'tan itibaren grev dalgası yine kendiliğinden bir biçimde Paris çevresindeki metalurji sanayiine yayıldı; ertesi gün ise Paris'teki Fiat, Citroen, Farman, Camaud, Salmson vb. fabrikalarını da içine aldı. Paris'te yaşam durmuş, işyerleri çalışanların eline geçmişti.

İşyerlerindeki içi temsilcileri taleplerini ardı arkasına patronlarına ve sendikalarına iletiyorlardı. Asgari ücretin yükseltilmesi, haftalık çalışma saatinin kısaltılması, ücretli izin hakkı, toplu sözleşme hakkı, işçi temsilcilerinin tanınması, 1 Mayıs'ın kabul edilmesi bu taleplerin en önemlileri arasındaydı. CGT, 30 Mayıs'ta işveren temsilcileriyle görüşmeler başlattı. Ancak, işverenler öncelikle fabrikaların boşaltılmasını istiyorlardı, bu yüzden somut bir anlaşmaya varılamadı. 2 ve 3 Haziran günlerinde ise Paris'teki kimya, tekstil, ulaşım, petrol, gıda, basın ve metalurji sanayilerine bağlı 200 fabrika daha işgal edilmişti. Ayrıca, grevler Lille ile Lyon'a da sıçramıştı.

Leon Blum, 4 Haziran'da hükümetini kurdu ve ertesi gün parlamentoda 210'a karşı 384 oyla güvenoyu aldı. Komünistler kabineye katılmamışlar, ama dışardan desteklemişlerdi. Resmi organlarında, "Halk Cephesi'nin en yaman ve en disiplinli unsurlarının yardımlarıyla, kitlelerin bakanı olarak kalmayı" tercih ettiklerini bildiriyorlardı. HC'nin en "yaman savunucusu" KP, HC hükümetinin sorumluluğundan uzak durmayı yeğliyordu. Ama, birkaç gün sonra bunun olanaklı olmadığını görecekti.

7 Haziran'a gelindiğinde, yalnızca Paris'teki değil, Lille, Toulouse, Vierzou, Rouen, Brive, Nice, Marsilya, kuzey bölgesi ve Pas-de-Calais'deki tüm fabrikalar da işgal edilmişti. Benzer işgal eylemleri, 1920'de İtalya'nın To-

rino kentinde de görülmüştü, ancak bunlar birbirinden bağımsız girişimler biçimindeydi. Fransa'dakine benzer ne bir yaygınlık, ne de süreklilik kazanmıştı. Fransa'da durum nesnel açıdan devrimci bir nitelik taşıyordu. Talepler uğruna başlayan grevlerin ulusal çapta bir karakter kazanması ve işgal biçimine bürünmesi, doğrudan mülkiyet ve iktidar sorununu gündeme getirmişti. Bunu burjuvazinin kendisi dahi kabul ediyordu. Renault fabrikalarının müdürü Lehideux, şöyle diyordu: Söz konusu olan, emeğin özgürlüğüne ve özel mülkiyete zarar veren devrimci bir eylemdir. İşgale son verilmesi ve fabrikaların içinde düzenin yeniden kurulması bu durumda hiç bir değişiklik yaratmaz. Yasalar kendiliğinden bir biçimde ihlal edilmiş değildir, eylem tümüyle tasarlanmış bir niteliktedir. Grev, siyasi bir salgının sonucudur.”¹²

Burjuvazi durumun siyasi ve devrimci karakterini iyi tespit etmişti, ama eylemin kendiliğinden gelişmeyip önceden tasarlanmış olduğuna ilişkin düşüncesi tümüyle yanlıştı. Zira, bizzat sendika ve işçi partileri, grevcilerin eyleminin siyasi ve devrimci bir nitelik taşımadığını iddia ediyorlardı. Metal İşçileri Sendikası sekreterlerinden KP üyesi Doury, 29 Mayıs 1936 tarihli *L'Humanite*'de şunları yazıyordu: “İşi durduran işçileri engellemeye girişmeden önce, fabrikalarda olan biteni anlamak, sorunu çözümlenmek için yeter de artar bile.”¹³ Metalurji İşçileri Sendikası'nın lideri Croizet ise aynı gün, “Eğer patronlar işçilerin yasal ve haklı taleplerini kabul etmeye hazırlarsa, Paris bölgesindeki metalurji sanayiinde grev hareketi kısa sürede durulur. Şu anda 100 bin metalurji işçisi sabah akşam, en ufak bir taşkınlık ve sabotaj yaratmadan fabrikalarında beklemektedirler. Ücretlerinde ve yaşam koşullarında iyileştirmeye gidilmesini patronlarından beklemektedirler” diyordu.¹⁴ Kısaca, sadece CGT ve SFIO değil, KP liderliği de eylemi devrimci bir karakterde görmüyor, onun bu niteliğinden çıkması için patronlardan, işçilerin taleplerini kabul etmelerini istiyorlardı. Bu nedenle, durumun devrimci nesnel koşulları ile öznel gereksinimleri arasında tam bir uçurum bulunuyordu. İşyerlerinde konseyler kurulmasını ve bunların merkezileştirilerek ulusal bir devrimci konsey örgütlenmesine gidilmesini isteyen küçük devrimci örgütler ise bu boşluğu dolduramıyorlardı. Üstelik taze HC hükümetinin “maceracılık” suçlamasıyla baskısına maruz kalıyorlardı.

7 Haziran'da Blum hükümeti, CGT ile işveren konfederasyonu arasın-

da görüşmeler başlattı. Matignon Oteli'nde (başbakanlık binası) düzenlenen toplantı anlaşmayla sonuçlandı. Buna göre, işverenler sendika özgürlüğünü, işçi temsilcilerini tanıyacaktı, ücretler yüzde 7 ile yüzde 15 arasında değişen oranlarda arttırılacak, haftalık çalışma süresi 40 saate indirilecek, işçilere yılda 15 gün ücretli izin verilecek, grevler nedeniyle işten işçi atılmayacaktı. Ayrıca Blum, faşist örgütlerin kapatılacağını, küçük burjuvazi ve köylülüğün yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik yasaların çıkartılacağını vaat ediyordu.

Ama grevler bitmiyordu. Zira işçiler, bu şartların tek tek işyerlerinde patronlarca kabul edilmesini, durumlarının güvence altına alınmasını istiyorlardı. Ayrıca, sendikalı olmayan, ya da harekete katılmamış birçok yeni fabrika da greve çıkıyordu. Durum denetim altına alınamıyordu. KP artık "sorumluluğunu" üstlenmeliydi.

Matignon anlaşmasını izleyen günlerde KP'nin tavrı, grevleri desteklemek, bu arada eylemi Halk Cephesi'nin talepler sistemi içinde tutmak ve durumun devrimci niteliğini reddetmek biçimindeydi. 10 Haziran'da toplanan parti politbürosu, yayınladığı bildiride şöyle diyordu: "Politbüro, grevcilerle dayanışmasını; işçilerin bu yasal eylemleri sırasında partinin tüm Fransa çapında bir uzlaşma yaratma kararına sadık kalmış olmalarından duyduğu mutluluğu belirtir. Sosyalist ve Komünist işçiler ile birlikte mücadele veren ve atalarımızın üç renkli bayrağı ile umudumuzun kırmızı bayrağını fabrikalara çeken Katolik ve *Crolx de Feu* yandaşı işçilere selamını iletir (...); patronların büyük fedakârlıklar yapmış olduklarını reddeder." ¹⁵

Ama grevlerin sürmesi önlenemiyordu. Sonunda Maurice Thorez, 11 Haziran'da Paris'teki parti üyelerini toplayarak onlara eylemin bitirilmesi için gereken her şeyin yapılması gerektiğini bildirdi. Thorez, amacın Sovyet iktidarı olduğunu, ama bunun derhal olamayacağını, çünkü tüm koşulların olgunlaşmamış olduğunu belirtiyor ve ekliyordu: "Kırsal kesimi ardımıza, yanımıza alabilmiş değiliz henüz. Aynı zamanda küçük burjuvazinin ve Fransız köylülerinin sempatisini yitirme tehlikesiyle karşı karşıyayız. O halde? O halde belirli bir doyuma ulaştıktan sonra bir grevi bitirmeyi bilmeliyiz. Aynı şekilde, tüm talepler henüz elde edilememiş olsa da, eğer temel taleplere ilişkin zafere ulaşılmışsa, uzlaşmayı kabul

etmeyi de bilmeliyiz.”¹⁶ Halk Cephesi’nde toplanmış kitleler bölünmemeliydi, işçi sınıfı diğer sınıflardan tecrit edilmemeliydi, hareket içindeki sol eğilimlere izin verilmemeliydi. Kısaca, herkes işinin başına geçmeliydi.

Tüm basın Thorez’in bu çağrısını alkışlarla karşıladı ve tam metin bastı. Thorez daha sonra, 1949’da yazacağı *Fils du Peuple* adlı kitabında, konuşmasının etkisini şöyle anlatacaktı: “Bu politik tutum meyvesini verdi. Birçok yerde toplu sözleşmeler imzalandı ve muzaffer işçiler bandolar eşliğinde ve başlarında bayrakları, fabrikaları terkettiler.”¹⁷ 13 Haziran’dan itibaren “uzlaşma” sağlanmaya başlamıştı. Temmuz’da hâlâ birkaç yerde grev sürüyordu, ama artık eylem bitmişti.

Fransız kapitalizminin yeni yöneticisi: Halk Cephesi hükümeti

Fransa’da bir devrimci durum yaratan ve ülkeyi sosyalist devrimin eşğine getiren Haziran 1936 grevler ve işgaller dalgası nasıl yatışmıştı? Bunun belki de en önemli nedeni, Troçki’nin deyişiyile, “işçilerin düşmanlarını tanıyamamış olmaları, ya da başka bir deyişle, düşmanın kılık değiştirerek dost görünümüne bürünmüş” olacağıydı.¹¹⁸ Sosyalistlerin yönetiminde, Komünistlerin desteğinde ve Radikallerin denetimindeki Halk Cephesi hükümeti onların oylarıyla işbaşına gelmemiş miydi? Önde gelen liderler bakan koltuklarında oturmuyorlar mıydı? üstelik grevler sırasında ileri sürülen belli başlı talepler elde edilmemiş miydi? Hükümet kademelerine yerleşen işçi liderleri öylesine bir paravan oluşturuyorlardı ki, işçi yığınlarının bunun ardında yatan burjuva iktidar mekanizmasını görmeleri son derece güç, hatta olanaksız oluyordu. On yıllardan beri parti ve sendika önderlerinin kendilerine anlatıp durdukları sınıf devleti, sanki bir hükümet değişikliğiyle sınıf karakterinden arınmış ve bir Tanrı lütfu durumuna gelmişti. Bu nedenle de kendilerine telkin edildiği üzere “uslu durmaları, beklemleri, sabırlı olmaları, canlarını sıkıkmaları, kıskırtmalara kapılmamaları” gerekiyordu.

Aslında Halk Cephesi hükümeti oldukça zayıf bir iktidardı. İşçi önderleri bir yandan kendi sınıf desteklerini korumak, öte yandan kapitalistlere gerekli güvenceyi vermek zorundaydılar. Üstelik, partilerinin bir seçim zaferiyle işbaşına gelmiş olmasını, kendi sınıflarının iktidarı olarak algılayan emekçi kitlelerin saldırıları karşısında burjuva devletini korumak, ayakta tutmak göreviyle yükümlüydüler. Leon Blum, bir yandan

banker Horace Finaly ile, diğer yandan da CGT lideri Leon Jouhaux ile ilişkilerini sürdürmek ve sık sık her ikisine de birbiriyle çelişkili tavizler vermek zorundaydı. Karşıt sınıfların gönüllü işbirliği ise, ancak çok geçici süreler için olanaklıydı. Toplumsal diyalektik kısa bir süre içinde çıkar çatışmasını tüm şiddetiyle yeniden gündeme getirecek ve hükümet kısa süren huzurlu bir rüyadan uyanmak zorunda kalacaktı. O zaman ne tarafa yönelecekti? Ne Blum'un dostu İşçi Partisi yönetimindeki İngiltere, ne de Thorez'in bağımlı olduğu Sovyetler Birliği, Fransa'da bir devrim istiyordu. Üstelik, Fransız Sosyalistleri çoktandır sosyalizm programlarını gelecekteki bilinmeyen bir tarihe ertelemişler, Fransız komünistleri ise devrim programlarını gündemde tutmakla birlikte, bundan uzak gündelik politikalar uygulamakla yetinir duruma gelmişlerdi. Bu durumda geriye bir tek seçenek, klasik bir burjuva iktidarı işlevini üstlenmek seçeneği kalıyordu. Zaten Radikal Parti de bunun için, günü geldiğinde ipleri eline almak için Halk Cephesi'nin içinde bulunuyordu.

Thorez'in 11 Haziran'da grevlerin bitirilmesi talimatını vermesi, durumu bir süre için sakinleştirmişti.-Ama ağustos ayı ile birlikte dalga yine kabarmaya başladı. Ücretli yıllık izin uygulaması, birçok işyerinin kapatılmasıyla sonuçlanmıştı. Ayrıca, kazanılmış hakların yürürlüğe girmesi sorununda birçok pürüz çıkıyor, kapitalistler verdikleri sözleri tutmuyorlardı. Buna karşı, işçilerin yapabilecekleri tek şey ise, Haziran'da kullandıkları silaha yeniden başvurmak, kısaca grev ve işgal eylemlerini yeniden başlatmaktı. Böylece, 1936'nın ikinci raundu başlamış oldu.

“Durmadan yinelenen işgaller”, Blum hükümetinin hazinesi için büyük önem taşıyan bankacıları huzursuz ediyordu. Böylece, sağcı partilerin çoğunlukta olduğu Senato, Blum hükümetini “anarşiyi” bastırmaya çağırırdı ve işçileri bakanı Sosyalist Salengro'yu, “gerekli her türlü yöntem kullanmaya” yetkili kıldı. 29 Eylül'de Senato eleştiri ve suçlamalarını yineleyince Blum işçileri eylemlerinden vazgeçmeye çağırırdı. 7 Ekim'de ise hükümet, güvenlik güçlerini Parisli işçilerin üzerine sürerek fabrikaları zorla boşalttı.

Komünist Parti hükümetin zor kullanarak grev kırıcılığı yapmasını eleştirdi, ama bununla yetindi ve hükümeti mecliste desteklemeye devam etti. Hatta bu tavrını, ileride göreceğimiz üzere, Halk Cephesi'nin

işçilere karşı şiddet uygulamaya başlaması durumunda bile sürdürdü. Eylemlerin sürmesi, bağımsız eylem örgütlerinin kurulması, bunların koordine edilmesi için uğraş verenler ise, Sosyalist Parti içinde Marceau Pivert çevresinde kümelenen sol kanat devrimciler oldu. Ne var ki bunların gücü henüz çok sınırlıydı.

Fransız mali sermayesi, ülkede son sözü kendisinin söylediğini artık hükümete hissettirmeye başlamıştı. Aslında hayal içinde olan yalnızca hükümet değildi; daha Halk Cephesi programı kaleme alınırken Sosyalist ve Komünist liderler, Fransız sermayesini denetim altına alabileceklerinin, onu “uysallaştırabileceklerinin” düşünüyormuşlardı. Hitler rejiminin uygulamaları bir örnek olarak önlerindeydi. Eğer gerekli tedbirler alınırsa, parasal istikrarın korunabileceği, sermayenin yurt dışına kaçışının engellenebileceği görülmüştü. Ama, gözden kaçırdıkları nokta, Hitler’in Alman mali sermayesinin tüm diğer alanlardaki taleplerini yerine getirmiş ve Nazi hükümetinin Alman kapitalizminin en sağlam koruyucusu olduğunu kanıtlamış olduğuydu.

Blum hükümetinin desteğini aradığı Fransız bankacıları ise böyle düşünmüyorlardı. Gerçi Halk Cephesi, Haziran 1936’da Fransız kapitalizmini bir işçi devrimi tehlikesinden kurtarmıştı, ama yine de bu hükümet onlar için mevcut şartlarda var olabilecek en iyi hükümet değildi. Nitekim Blum, Sosyalist Parti’nin 1938 Haziranı’ndaki Royan Kongresi’nde yaptığı konuşmada bu gerçeği, “büyük sermayenin güvencesini sağlamayı başaramadık” biçiminde ifade edecekti. Bu açıdan Halk Cephesi’nin yapabileceği tek şey, büyük sermayenin istekleri karşısında, işlerliklerini ve geçerliklerini yitirmiş olsa bile hâlâ kutsal sayılan ekonomik liberalizmin yasaları önünde diz çökmektir.

Blum, sermaye sahiplerine güvendiğini belli etmek için, partisinin sol kanadından gelen tüm baskılara karşın, kabineyi kurma ve başbakanlığı üstlenme görevini öne almayı reddetmiş ve anayasal işlerliğe sadık olarak 1936 Nisanı’ndan Haziranı’na dek beklemişti. İşte bu süre içinde 80 milyar franklık altın rezervleri 69 milyara inmiş, önemli bir bölümü de daha sonraki üç ay içinde erimişti. “Sosyalist” Halk Cephesi’nin hareket olanağı daha baştan kısıtlanmış oluyordu.

Halk Cephesi, parasal istikrarı kapitalist üretim tarzının kendi yasala-

rının dışında sağlayamayacağını ise 1 Ekim 1936'da kabul etti. Blum, ilk meclis konuşmasında "hiç bir zaman devalüasyon duvarına çarpmayacağız" demişti; ne var ki gerçeklik öyle değildi ve Maliye Bakanı Vincent Auriol 1 Ekim sabahı Fransız parasının yüzde 37 oranında devalüe edildiğini ilan etti. Gerçi "sosyalist" hükümet bunun "demokratik" bir karar olduğunu savunuyordu, ama kısa sürede temel gıda maddelerinin fiyatları da yüzde 53,6 oranında, giyim eşyalarının fiyatları ise yüzde 73,3 oranında arttı. Matignon anlaşması ile işçilerin elde ettikleri ücret kazanımları, bir anda yok olmuştu.

İş bununla da kalmadı. Sosyalist ve Komünist liderler, sermayelerini, altınlarını ülke dışına kaçıranları "kötü yurttaşlar" olarak tanımlamışlar ve "onlara ihtiyacımız yok, onları istemiyoruz" demişlerdi. Ama, bankaların yeni baskıları sonucunda 5 Mart 1937'de bu sözlerini de geri aldılar. Devalüasyondan sonra hükümet, değerli maden sahiplerinin ellerinde bulundurdıkları miktarların eski ve yeni değerleri arasındaki farkı hazineye ödemelerini istemişti. İşte, 5 Mart'ta bu karar da kaldırılarak ülke dışına kaçıran sermaye ödüllendirilmiş oldu. Halk Cephesi, işçiler için reddettiği oynak merdiven sistemini, kapitalistlerden sonra mali sermayedarlar için kabul etmişti. Hükümet artık, «sermaye şimdi kaçmıyor, ülkeye geri dönüyor» diye övünebilirdi.

Orta sınıflar ve faşizm

Halk Cephesi liderleri başlangıçta orta sınıflara yakın davranmış ve onları kendilerine bağlayabilmek için Radikal Parti'yi aralarına almışlardı. Ne var ki, bir yandan kapitalistlerin talepleri, öte yandan onların hükümet düzeyindeki sözcüsü Radikal Parti'nin baskıları sonucunda alınan kararlar, tekellerin değil küçük üreticilerin ve küçük tüccarların üstüne bir kabus gibi çöktü. Piyasa ekonomisi ancak en güçlü kuruluşların yaşamasına ve karlarını güçsüzlerin aleyhine olarak büyötmelerine olanak tanıyordu. Üstelik, büyük sermayeyi "çok daha uzun bir yol arkadaşı" olarak ilan eden Ulusal Ekonomi Bakanı Sosyalist Charles Spinasse, sanayiciler arasında bir anlaşma tasarısı geliştirerek, sermaye yoğunlaşmasını ve küçük işletmelerin büyüklerce yutulmasını kolaylaştırmıştı.

Küçük köylölüğün durumu da daha iyi değildi. Bu kesim, devalüasyonla birlikte sanayi mallarında görölen hızlı fiyat artışları karşısında tam

anlamıyla perişan olmuştu. Öte yandan Senato, Tarım Bakanı Sosyalist Georges Monnet'nin, büyük aracıları ve spekülörleri tasfiye etmeye yönelik bir yasa tasarısını reddetmiş, buna karşılık SFIO ve KP hiçbir yeni girişimde bulunmamışlardı. Hükümet bir toprak ürünleri ofisi kurmuş, ancak (buğdayın dışında) köylüye ödenen fiyatlar masrafları bile karşılamaz bir düzeyde kalmıştı.

Devalüasyonun en ağır darbesini yiyen kesimlerden biri de sabit gelirli-ler, kısaca rantiyeler, küçük hesap sahipleri, emekliler vb. olmuştu. Üstelik, bu kesimler gelirlerini düzeltmek için grev yapma olanağına da sahip değillerdi ve her şeyi devletten beklemek durumundaydılar.

Bu durum karşısında temel sanayi sektörlerinin ve mali kuruluşların devletleştirilmesini isteyen, ancak bunun fiyat artışlarını durdurabileceğini ve dar gelirli-leri koruyabileceğini söyleyen yine SFIO içindeki sol kanat oldu. Bu grup, 10 Ekim 1936'da yaptığı bir açıklamada, "Kapitalist rejime dokunmadan kitlelerin ekmek, barış ve özgürlüğe ulaşabilecekleri yolundaki saçma inanç bugün felaketli sonuçlarını doğurmaktadır. Halk Cephesi hükümeti, ya temel sanayileri toplumsallaştırarak ve işçi denetimini sağlayarak kapitalizme saldırır ya da düşer" diyordu. Ama, yalnızca SFIO değil, Komünist Parti liderliği de bu talepleri "zamansız, gereksiz ve kışkırtıcı" buluyordu.

Aslında Blum hükümeti kimi millileştirmeler yapmıştı, ama bunlar göstermelik olmanın ötesinde bir anlam taşımıyordu. Banque de France'a (Merkez Bankası) getirilen "reform", yalnızca bankanın genel kurulunun bileşiminin değiştirilmesi biçimindeydi. Silah ve uçak fabrikaları millileştirilmiş, ama bunların sahipleri çok dolgun tazminatlar almakla kalmamış, fabrikalarının yönetimini ellerinde tutmayı sürdürmüşlerdi. Bazıları, yeni şirketler kurarak kendi markalarını taşıyan ürünlerini, hiç devletin aracılığına gereksinim duymadan, çeşitli ülkelere satmaya devam etmişlerdi. Kısacası Halk Cephesi, kendi literatüründe "200 aile" olarak adlandırdığı sermaye grubuna teslim olmuş durumdaydı.

Ama, yalnızca ekonomi alanında değil, devlet işlerliği alanında da hükümet acizlik içindeydi. Çeşitli devlet kademelerine yapılan yeni atamalar devletin sınıf karakterini değiştirmek bir yana, faşistlerin yönetim cihazı içindeki mevzilerini bile çökertememişti. Devlet dairelerinin yanı

sıra, ordu ve polis örgütlerindeki kilit mevkileri işgal etmiş olan gericilik ve faşizm yandaşları etkinliklerini sürdürüyorlardı. Sosyalist bakanlardan ve üst düzey yöneticilerinden gelen emirler hasır altı ediliyor ve geleneksel uygulamalar sürdürülüyordu. Öte yandan, alttan üste giden raporlar, yöneticiler için aydınlatıcı olmak bir yana, tümüyle tek yanlı ve kasıtlı bir içerik taşıyordu.

Bu arada SFIO, tümüyle devletle bütünleşmiş bir görünüm kazanmıştı. Sosyalist liderlerin parti içinde aldıkları kararlar, partinin bağımsız çalışmasını sağlamaktan çok, partili militanları ve işçileri burjuva devletin gereksinimleri doğrultusunda faaliyete geçirmeye yönelikti. Sosyalist bakanlar, bir ayakları devlet koltuklarında, öbür ayakları parti mevkilerinde çalışıyorlardı. Öyle ki, parti içindeki muhalif militanların çalışmaları, doğrudan devlet istihbarat örgütlerinin hareketlendirilmesiyle takip altına alınıyor ya da bastırılıyordu.

Faşist örgütlere yönelik tedbirler ise, bu örgütlerin kapatılmasıyla kalmıştı. Ama, yeni adlar altında yeni örgütlenmelere giden faşistler, bir yandan işçi sınıfının kendi partilerine giderek yabancılaşmasından, öte yandan orta sınıfların giderek artan hoşnutsuzluklarından yararlanarak etkinlerini genişletmeye çalışıyorlardı. Bu girişimlere karşı gelişen sivil korunma örgütlenmeleri ise, devlet kurumlarının dışında olması nedeniyle yasa dışı görülüyor ve bastırılıyordu.

Bunun en acı örneklerinden birisi, 16 Mart 1937'de Clichy'de yaşandı. Dağıtılmış olan faşist *Croix-de-Feu* örgütünü Fransa Toplum Partisi adı altında yeniden toplayan Albay La Rocque, bu işçi kentinin ortasında bir gösteri yapmaya karar vermişti. Sol sosyalistlerin etkinliği altındaki Halk Cephesi Bölge Komitesi ise aynı gün işçilere bir çağrıda bulunarak faşistlerin bu gösterisinin engellenmesini istemiş, öte yandan İçişleri Bakanı Sosyalist Marx Dormoy'a başvurarak, gösterinin yasaklanmasını talep etmişti. Ama, 5 Mart teslimiyetinin etkisi altındaki hükümet bu talebi reddetmiş ve gösterinin güvenliğini sağlayacağını bildirmişti. Nitekim 16 Mart günü kent meydanında toplanan işçiler, zincirlerinden boşanmış ve faşistlerin kışkırtmasıyla azmış polisler tarafından saldırıya uğradılar. On bin kadar işçi ile polis arasında saatlerce süren çatışmalar beş işçinin ölümüyle sonuçlandı. Blum ve Thorez ise olayın ardından yalnızca

üzüntülerini bildirmekle yetindiler.

Savaş ve sömürgeler sorunu

Sosyalist ve Komünist partiler, I. Dünya Savaşı'nın sonundan beri barış yanlısı bir politika izlemekteydiler. Nitekim bu konu Halk Cephesi programına, "Silahlı barıştan silahsız barışa geçilmesi, silahlanmanın eşzamanlı ve karşılıklı denetimli bir biçimde önce sınırlandırılması ve daha sonra yok edilmesi için her türlü çaba harcanacaktır. Dünya barışı için tehlikeli olan antlaşmaların barışçı amaçlara yönelik olarak yeniden düzenlenmesi için Milletler Cemiyeti'nin öngördüğü prosedürlerin yumuşatılmasına çalışılacaktır» biçiminde girmişti.¹⁹

Sosyalistler henüz bir savaş tehlikesi görmüyorlar ve Hitler'in bir barış antlaşmasına zorlanabileceğine inanıyorlardı. Ama Komünist Parti, Moskova'nın savaşa ilişkin kaygılar sonucunda izlemeye başladığı yeni politikanın etkisi altındaydı ve bir savaş olasılığına karşı ülkenin hazırlanmasını istiyordu. Bu nedenle de Halk Cephesi'nin genişletilerek bir Fransızlar Cephesi'ne dönüştürülmesini öneriyordu. Buna karşılık Blum, Eylül 1936 başında yaptığı konuşmada şöyle diyordu: "Bizden politikamızı sertleştirmemizi ve ulusal tutkularımızı arttırmamızı isteyen dostlarımız var (...) Fransızların olası bir tehlike karşısında omuz omuza dayanışmalarını arzulayan bu düşünceyi anlıyorum. Ama, bir çatışma olasılığını kaçınılmaz bir kader olarak kabul ederek yurtseverlik duygularının kışkırtılması, yeni ittifaklar önerilmesi, işte buna karşıyım."²⁰

Ama, aslında kutsal yurtseverlik ittifakının hazırlığına çoktan başlanmıştı. Ulusal bayram olan 14 Temmuz büyük coşkularla kutlanmış, 1 milyon gösterici şoven sloganlarla inletilmişti. Geçit törenindeki askerler, bir yandan Sosyalistlerin ve Komünistlerin sıkılmış yumrukları ve "Yaşasın Cumhuriyet Ordusu!" sloganlarıyla, öte yandan faşistlerin havaya kaldırılmış elleri ve "Yaşasın Ordu!" çığlıklarıyla selamlanmıştı. 15 Ağustos'ta ise Komünist liderlerden Jacques Duclos, *L'Humanite*'deki yazısında Halk Cephesi'nin "sağa doğru genişletilerek Fransızlar Cephesi'nin yaratılması gerektiğini" ilan etmişti.²¹ 1934'te Sosyalistler ile Komünistler arasında birleşik cephe, 1935'te "orta sınıf partilerinin" katılımıyla halk cephesi ve şimdi de, Fransızlar Cephesi; Moskova, Komünist Parti aracılığıyla Fransa'yı savaşa ve kendisiyle ittifaka hazırlıyordu.

Ve Eylöl başında Fransa parlamentosu, hükümetin dört yıl için isteğiği 20 milyar franklık savaş kredisini oybirliği ile onayladı. 11 Kasım'da ise bakanlar konseyi, kralcılardan komünistlere kadar her türlü siyasi görüşün temsilcilerinden oluşan bir eski muharipler komisyonunun önerisi uyarınca «barış, anı ve zafer» gösterisi düzenledi. Champs-Elysees ilk kez faşistler ile komünistlerin bir ortak gösterisine tanık oluyordu.

Halk Cephesi'nin sömürgeler sorunu karşısındaki tavrı da daha az şoven değildi. Halk Cephesi programında sömürge sorununun dikkatli bir biçimde yeniden incelenmeye alınacağı ve sömürge halklarının en temel haklarının kendilerine tanınacağı bildirilmişti. Ama, seçim zaferinden umutlanan sömürge insanları kısa bir süre sonra karşılarında geleneksel sömürge valileri ile askeri ve idari uygulamalardan başkaca bir şey bulamadılar. Özellikle Cezayir, Tunus ve Fas'ta grevciler yine kurşunlanıyor, tüm sömürgelerde yine geniş tutuklama kampanyaları sürdürölüyordu. Fransa'da bile, Halk Cephesi'ne bağlılığını ilan eden Kuzey Afrika Yıldızı örgütü Blum hükümetince yasaklanıyordu.

Sosyalistler açasından bu politikanın şaşırtıcı bir yanı yoktu; ne var ki, Komünist Parti için durum çok yeniydi. İlk kurulduğu yıllarda Komünist Parti, içinden çıktığı SFIO'nun sömürgeci anlayışına karşı yoğun bir savaş vermiş ve Fransız emperyalizmine karşı sömürgelerde verilen mücadeleleri yüreklice desteklemişti. Fransız komünistleri, Komintern'in "emperyalist ölke komünistlerinin önce kendi hükümetlerinin sömürgelerdeki emperyalist girişimlerine karşı çıkmaları" ve "sömürgelerdeki kurtuluş savaşlarını yalnızca sözde değil, ama doğrudan eylemle desteklemeleri" şartlarına sadık kalmışlardı. Ama Stalin-Laval anlaşması, artık bu politikanın da değiştirilmesini gerektiriyordu. Halk Cephesi hükümeti, Blum-Violette tasarısı olarak anılan ve Cezayir'de yalnızca Fransız kökenlilere ve üniversite görevlisi, devlet memuru gibi bir avuç ayrıcalıklı Cezayirliye tanınan oy hakkının genişletilmesi için bir yasa tasarısı geliştirmişti. Ama, Kuzey Afrika Yıldızı örgütü bunun bir aldatmaca, asıl önemli olanın ise bağımsızlık olduğunu ileri sürerek tasarıya karşı çıktı. Hükümet, "eylemleri doğrudan Fransa'ya karşı olan ayrılıkçı bir örgüt" tanımlamasıyla bu örgütü yasakladı ve lağvetti. Komünist Partisi ise, birkaç günlük bir kararsızlıktan sonra, Kuzey Afrika Yıldızı'nı faşist ve gerici bir örgüt olarak tanımlayarak hükümet kararını onayladı. Komünistlere göre, Cezay-

irlilerin Şu anda uğruna m¼cadele etmeleri gereken Şey bağımsızlık değil, “Halk Cephesi kazanımlarının Cezayir’e aktarılması” idi. Parti lideri Thorez, 25-29 Aralık 1937’de d¼zenlenen 9. parti kongresinde konuya ilişkin olarak Şunları s¼yl¼yordu: \

“S¼m¼rge halklarına ilişkin olarak partimizin temel talebi h¼l¼ kendi kaderini tayin ve bağımsızlık hakkıdır. Ancak, Lenin’in bir form¼l¼ uyarınca, ayrılma hakkının ayrılma zorunluluğu anlamına gelmediğini s¼yl¼yoruz. Eğer g¼n¼m¼z¼n temel sorunu faşizme karşı savaşı kazanmak ise, s¼m¼rge halklarının ¼ıkarı Fransız halkı ile birlik olmalarındadır, yoksa kendilerini faşizmin egemenliğine sokabilecek, ¼rneęin Cezayir, Tunus ve Fas’ı Mussolini ya da Hitler’in, ya da ¼in Hindi’ni Japon militarizminin kucağına atabilecek bir tavırda değildir. Halkımız ile s¼m¼rge halkları arasında b¼yle ¼zg¼r, karşılıklı g¼vene dayalı ve kardeŐçe bir birliğin Şartlarının sağlanması, Fransa’nın bug¼n t¼m d¼nya karşısında yerine getirmesi gereken bir g¼revi değil midir?”²²

Kısacası Thorez s¼m¼rge halklarına, kendilerinin bağımsızlık hakkını soyut olarak tanıdıklarını, ancak onların bunu istemelerinin faşizmi istemeleri ile eŐanlamlı olduğunu s¼yl¼yordu. 11 Şubat 1939’da ise, Cezayir’de yaptığı bir konuşmada Thorez daha da ileri giderek Ő¼yle diyordu:

“İrk ve din aynını g¼zetmeksizin, ¼zg¼r yaŐamak isteyen t¼m Fransalı Fransızlar ve t¼m Cezayirli Fransızlar, birleŐin! Cezayirli Fransızlar derken burada bulunan hepinizi, siz Fransa k¼kenlileri, FransızlaŐmıŐları, Yahudileri ve siz M¼sl¼man Araplar ve Berberiler hepinizi, Fransız Cumhuriyeti’nin tek ve b¼l¼nmez bir b¼t¼n olduğunu s¼ylerken ırklar ve dinler arasında hi¼ bir ayırım g¼zetmemiŐ olan b¼y¼k Fransız Devrimi’ne, kanı ayrı olsa da y¼rekte bağlı olan hepinizi kastediyorum (...) Tarihsel a¼ıdan oluŐmakta olan ve geliŐimi Fransa Cumhuriyeti’nin desteği ile hızlanabilecek bir Ceza-tir ulusu vardır (...) Cezayirliiler yirmi ırkın karıŐımından oluşan bir uludur.”²³

S¼m¼rge stat¼s¼ çerçevesinde ve s¼m¼rge merkezinin yardımıyla geliŐebilecek olan bir ulus anlayışı, Kom¼nist Parti’nin daha ileriki yıllarda da, Cezayir halkının ayaklandığı 1945’te ve bağımsızlık savaşı verdiği

1954-1962 arasında izlediği politikalarda da kendini açığa vuracaktı. Komünist Parti için bir “Fransızlar Cephesi” ya da “Fransızlar Birliği” sömürge imparatorluğunun korunmasından başka bir anlama gelmiyordu. Eğer görev, Sovyetler Birliği ile ittifaka giren Fransız kapitalizminin çıkarlarının korunması ve Laval-Stalin paktının şartlarının yerine getirilmesi idiye şüpheşiz bunun sömürgeleer politikasında yansımaları da olacak ve buna yukarıda Thorez’in ağzından dinlediğimiz “teorik” gerekçeler de getirilecekti.

Halk Cephesi’nin dış politikasının felaketli sonuçlara neden olan bir başka örneği de, İspanya İç Savaşı’na ilişkin olanıydı. İspanya’daki Halk Cephesi’nin zaferi karşısında Franco, 18 Temmuz 1936’da bir askeri darbe girişimiyle iç savaş başlatmıştı. Almanya ve İtalya, ayaklanan subayları ve faşist birlikleri askeri açıdan destekliyordu. Blum’a göre, İspanyol cumhuriyetçilere yönelik bir askeri yardım Fransa’yı bir savaşa sürükleyebilirdi ve buradan da bir dünya savaşı patlak verebilirdi. Blum, bir anlamda pasifist anlayışı nedeniyle, ama daha da önemlisi İspanya’da devasa yatırımlara sahip İngiltere’nin talebi üzerine, İspanya’daki iç savaşa yönelik olarak “müdahale etmeme” politikasını benimsedi. Böylece, Pireneler’deki sınırlar kapatıldı, İspanyol cumhuriyetçilere askeri malzeme gönderilmesi yasaklandı.

Komünist Parti, Halk Cephesi hükümetinin bu politikasına gösterilerle karşı çıktı ve daha sonra da Uluslararası Tuğaylar’ın örgütlenmesine yardımcı oldu. Ama, parlamentoda hükümeti desteklemeye devam etti. Görünürde, Blum’un “müdahale etmeme” politikasının sorumluluğundan kendisini kurtarmıştı.

Halk Cephesi dağılıyor

Blum hükümetinin bu çelişkilerle birlikte yaşayabilmesi ancak bir yıl sürdü. 1937 Haziranı’nın başında mali durum iyice ağırlaşmıştı. Ülke dışına altın kaçırılması artmıştı, öte yandan bankalar hazinedeki kaynaklarını çekmeye başlamışlardı. Mali sermaye, bir yıl önce kendisini bir devrimden kurtaran hükümetin artık gitmesini istiyordu.

Blum hükümeti son bir atakla, mali tedbirler almak amacına yönelik olarak parlamentodan oldukça geniş kapsamlı yetkiler istedi. 15 Haz-

iran'da Meclis bu talebi kabul etti, ancak Senato geri çevirdi. Meclis bir kez daha kabul etti, ama Senato yine onaylamadı. Blum bir karar anına ulaşmıştı. Meclis'ten güvenoyu isteyebilir, Sosyalist milletvekillerini blok halinde Meclis'ten çekebilir, referanduma başvurabilir, ya da Meclis'i dağıtarak yeni seçimlere gidebilirdi. Bu arada, parti sol kanadının bastırıldığı doğrultuda, gerici Senato'ya karşı bir seferberlik ilan edebilirdi. Ama o, bunlardan hiç birine başvurmadı ve 22 Haziran'da istifasını verdi.

Aslında Blum, zaten bir süreden beri istifa etmeyi düşünüyordu. Gerçi partisi iktidar olmanın getirdiği avantajlardan yararlanarak, üye sayısını önemli ölçüde arttırarak, 275 bine çıkartmıştı. Ancak, ekonomik bunalım ve işçi hareketi karşısında tavır alma zorunluluğu oy kitlesini eritmekteydi. Öte yandan, kendisini destekleyen mali sermaye grupları (Banque de Paris ve başkanı Horace Finaly) ya tavır değiştirmişler ya da tekeller içindeki etkinliklerini yitirmişlerdi. Onların yerini alan muhafazakâr gruplar ise, bir yandan Radikal Parti aracılığıyla, öte yandan Senato'daki ağırlıklarıyla Sosyalist hükümetten kurtulmak istiyorlardı. Komünist Parti ise, hükümeti desteklemekle birlikte, kabineye katılmamış olması ve eleştiri özgürlüğünü elinde tutmasıyla üye sayısını 163 binden 340 bine yükseltmişti. Böylece, iki yandan da sıkışan Blum, partisinin sol kanadından gelen baskılara karşı koyarak hükümeti Radikal Parti'den Camille Chautemps'a teslim etti. 1937'de toplanan parti kongresinde ise, bu tavrını "Her zaman partimin çıkarlarını kolladığımı biliyorsunuz. Ama, benden iktidara asılmamı istemeyin. Bu, tıpkı İspanya'da olduğu gibi, bir iç savaş anlamına gelecektir" diyerek haklı göstermeye çalışıyordu. Kısaca, Sosyalistler bir iç savaş tehlikesinden "kaçmak" için hükümeti sağa bırakmışlardı.

Bunun ardından SFIO içinde Chautemps hükümetine katılıp katılmama tartışması başladı ve katılma yanlısı Blum kazandı. Ancak, ülkedeki ekonomik koşullar değişmemişti. Ne var ki, bu kez Radikallerin yönetimindeki hükümet mali sermayenin tüm taleplerini yerine getiriyordu. Öte yandan, 1936 Haziranı'nda işçilerin elde ettiği haklar tek tek geri alınıyordu. Nitekim, 1937 Aralık'ında 40 saatlik iş haftası yasasının kaldırılması kararının altında, başbakan yardımcısı Leon Blum'un imzası bulunuyordu.

Ocak 1938'de Chautemps-Blum hükümeti, tıpkı bundan önceki Blum-Chautemps kabinesinin başına gelmiş olduğu gibi, mali sermayenin saldırısına uğradı. Yine büyük ölçekte altın kaçırlıyor, yine hazine derin bir mali bunalımın içinde bulunuyordu. Başbakan bu çevreleri yatıştırmak amacıyla ve Moskova'da başlatılmış bulunan tasfiye hareketlerini ve düzmece yargılamaları bahane ederek, Komünistleri parlamento çoğunluğunun dışına atmaya, onların Halk Cephesi ile bağlarını koparmaya girişti. 17 Ocak'ta da Radikal Parti'nin bu uygulamasına karşı çıkan Sosyalistler hükümetten çekildiler.

Bu arada işçi sınıfı mücadeleciliğinde hızlı bir artış görülmeye başlanmıştı. Önce, 23 Aralık 1937'de Colombes'da işçiler fabrikalarını işgal ederek ellerinden geri alınan hakların iadesini istediler. Ardından, 29 Aralık'ta Paris'te yaşam durdu ve fabrikalar işgal edildi. Mart 1938'de ise tüm metalürji sektörü grev durumundaydı. Hükümetin bu eylemlere yanıtı ise, bölgeye daha çok asker ve polis birlikleri göndermek ve eylemleri zor kullanarak kırmaya çalışmak biçimindeydi.

Blum, hükümetten çekildiğinden beri bir ulusal hükümet formülü savunmaya başlamıştı. "Thorez'den Paul Reynaud'ya kadar" herkesi kapsayan böylesi bir hükümet önerisini parlamentodaki sosyalist grubun başkanı Albert Serol şöyle haklı gösteriyordu: "Bir yabancı saldırısı karşısında, düşmanın karşısına tek bir blok halinde çıkmak için ulusal birlik mutlak bir zorunluluktur."²⁴ Bu öneri, zaten Fransızlar Cephesi'ni önermekte olan Komünist Parti'nin desteğini de sağlamıştı.

11 Mart'ı 12'ye bağlayan gece Hitler orduları Avusturya'yı işgal edince Blum, formülünün gerçekleşmesi için harekete geçti. Dışarda gelişen olağanüstü olaylar, özellikle de Anschluss harekâtı, "Halk Cephesi etrafında bir ulusal birleşmeyi zorunlu duruma getirmiş"ti. SFIO'suz bir ulusal birlik olamayacağına göre de bu birlik SFIO'nun yönetiminde kurulmalıydı. Komünist Parti ve SFIO içinde Zyromski çevresinde toplanan Stalinistler bu öneriye coşkuyla sarıldılar. Komünistlere göre, sınıf mücadelesinin "çapı artık genişlemiş ve uluslararası bir alana yayılmış"tı. Faşizm ve emperyalizm bundan böyle iç içe geçmişti. İşçi hareketinin doğrudan eylemi ise "yetersiz"di. Hitler'e karşı, "Demokratik devletlerin gücünden yararlanmak bir zorunluluk haline gelmiş"ti. Komünistler için

ulusal birliğin ardında yatan mantık buydu.

Böylece. Komünistlerin desteğinde kurulan ikinci Blum hükümeti 13 Mart'ta Meclis'ten güvenoyu almayı başardı. Gerisi Senato'nun onayına kalmıştı. Bu nedenle de onların güvenini sağlamak, ulusal birlik hükümetine ikna etmek zorunluluğu vardı. Bu amaçla yeni hükümet, bir yandan grevcilerin üzerine polis birliklerini yollarken, Komünistler de öte yandan grevcilere karşı yoğun bir propagandaya girdiler. Her iki parti için de dış politika gereksinimleri, emperyalist savaşa hazırlanma zorunluğu sınıf mücadelesinin önüne geçmiş, daha büyük bir öneme sahip olmuştu. KP yayın organı *L'Humanite* 27 Mart 1938 tarihli sayısında "grevcilerin Troçkist provokatörlerin ve onların Sosyalist Parti içindeki yandaşlarının başının altından çıktığını" ileri sürerek, hükümetten kışkırtıcıların tutuklanmasını talep etti.²⁵ Hükümet sözcüsü Andre Blumel ise, metalürji işçilerinin temsilcilerini Matignon Otelinde toplayarak, "ya grevlere 28 Mart'a kadar son verirsiniz, ya da Blum gider ve Petain ile baş başa kalırsınız" tehdidini savurdu. Yine de grevler 19 Nisan'a dek cesaretle sürdürüldü. Ama, her taraftan çembere alınan işçi sınıfı bir kez daha yarı yolda terkedilmiş ve yenilgiye uğramıştı.

Ama bunların hiç biri, burjuvaziyi ulusal birlik hükümeti konusunda ikna edemedi. Şüphesiz onlar da bir ulusal birlik istiyorlardı, ama, böylece bir hükümetin başında artık Blum olmamalıydı. Kitlelerin saldırısı ezilmişti ve artık 1936'daki kurtarıcılara ihtiyaçları yoktu. Üstelik, Sosyalistlerin ve Komünistlerin içinde bulunduğu bir hükümet her zaman işçiler tarafından bir eylem fırsatı olarak değerlendirilebilirdi. Böylece, 8 Nisan'da Senato, Blum hükümetine güvenoyu vermeyerek kabineyi düşürdü. Yeni hükümeti Radikal Parti'den Edouard Daladier kurdu; Sosyalist Parti de ulusal birlik adına hükümete katıldı.

1938 Eylülünde hükümetin Hitler ile Münih Antlaşması'nı imzalayarak Çekoslovakya'nın Almanya'ya ilhakını onaylaması ve diğer Avrupa ülkeleri ile birlikte Sovyetler Birliği ile olan bağlarını gevşetmesi, Halk Cephesi'ne indirilen son ölümcül darbe oldu. Komünist Parti'nin dışındaki tüm partiler, "Münih yandaşları" ile "Münih karşıtları" biçiminde çatlamaya başladı. Komünist Parti'nin uzun bir süredir savunduğu Fransızlar Cephesi'nin gerçekleştirilebilmesi artık söz konusu olamazdı.

Münih Antlaşması'nı protesto etmek ve Daladier hükümetinin uyguladığı politikaları eleştirmek üzere CGT, 30 Kasım 1938'de bir genel grev çağrısı yaptı. Ne var ki, çağrı işçiler arasında çok az bir yankı uyandırdı. İki yıllık Halk Cephesi deneyimi, işçi sınıfının Haziran 1936'da doruk noktasına ulaşan gücünü eritip bitirmişti. Daladier hükümetinin kısa süreli bir saldırısı, eylemi ezmeye yetti.

Büyük umutlarla başlatılan, yanılığlar, ihanetler ve art niyetler üzerine kurulan Halk Cephesi artık ölmüştü.

Dipnotlar

(1) *Die kommunistischen Internationale von dem VII. Weltkongress (Materialien)*, aktaran: Pierre Frank, *Histoire de l'Internationale communiste*, s. 714, Editions la Breche, Paris, 1971. Burada, Komintern'in 4. Dünya Kongresi'nde formüle edilen Birleşik İşçi Cephesi ile Halk Cephesi arasındaki ayrımı vurgulamakta yarar var. Birincisinde, birleşik cephe, işçi sınıfının birliğini sağlamak ve bu temelde bir işçi hükümetine (ya da daha popüler ifadeyle işçi-köylü hükümetine) yönelmek amacıyla ortaya atılmıştı. Komünist partiler, sosyal demokratlardan henüz kopmuşlardı ve sınıfın azınlığın denetleyebiliyorlardı. Bu nedenle Komintern, sosyal demokrasi ile sınıf mücadelesi temelinde birleşik işçi cephelerinin kurulmasını öneriyor, orta sınıflara ancak birleşik bir işçi sınıfı önderliğinin gerekli güveni verebileceğini düşünüyordu. Birleşik cephenin bu formülasyonunda, burjuvazi ile işbirliğinden dikkatle kaçınılıyor, birleşik işçi cephesinin "sınıfa karşı sınıf" karakteri üzerinde ısrar ediliyordu. Halk Cephesi biçiminde ortaya atılan birleşik cephe anlayışı ise, işçi sınıfının birliği ötesinde bir hedefi içeriyor, "demokratik", "antifaşist" vb. biçimlerde tanımlanan burjuva partileri ile işbirliklerini gündeme getiriyordu. Bu formül, Komintern'in kuruluş nedeni olan burjuvaziyle ittifaklara girmeme anlayışından tam bir kopuşu ifade ediyordu. Nitekim bu anlayış, Fransız Komünistlerinin tüm sınıfları kapsayan Fransızlar Cephesi sloganına dek genişleyecekti. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. *II. Enternasyonal, 1919-1943, Belgeler*, Belge Yayınları, İstanbul, 1979.

(2) *VII. Kongress der kommunistischen Internationale-Referate und Resolutionen*, Dietz Verlag, Bedin, 1975, s. 815.

(3) ibid. s. 143.

(4) ibid. s. 193.

(5) SFIO (Section française de l'internationale ouvriere - İşçi Enternasyonalı [İkinci Enternasyonal] Fransız Seksiyonu), bugünkü Fransız Sosyalist Partisi'nin atasıdır. Bu partinin Aralık 1920'deki Tours Kongresi'nde Üçüncü Enternasyonalci sol kanat ayrılarak Fransız Komünist Partisi'ni kurmuştur. SFIO, Temmuz 1969'daki Issy-les-Moulineaux Kongresi'nde başka gruplarla birleşerek Sosyalist Parti adını almıştır.

(6) Aktaran: Jacques Danos ve Marcel Gibelin, *Juen 36*, c. 2, Maspero, Paris, 1972, c. 1, s. 15.

(7) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 20

(8) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 22-23.

(9) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 23.

(10) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 23.

(11) Aktaran: Daniel Guérin, *Front populalre, revolution manqué*, Maspero, Parls, 1978, s. 82.

(12) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 48

(13) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 46

(14) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 46

(15) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 113.

(16) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 115.

(17) Aktaran: Danos ve Gibelin, a.g.y. s. 117.

(18) L. Trotsky, *Ou va la France?* Aktaran: Daniel Guérin, a.g.y. s. 140,

(19) Aktaran: Guérin, a.g.y. s. 147.

(20) Aktaran: Guérin, a.g.y. s. 148.

(21) Aktaran: Guérin, a.g.y. s. 149.

(22) Aktaran: Frank, a.g.y. s. 767.

(23) Aktaran: Frank, a.g.y. s. 767.

(24) Aktaran: Guérin, a.g.y. s. 711.

(25) Aktaran: Guérin, a.g.y. s. 183.

İspanya'da Halk Cephesi

Sol için bazı tarihler kutsaldır. İnsanlığın evrensel kurtuluşu ülküsünün, cesaret, özveri ve kanla buluştuğu dönemlerdir bunlar çoğunlukla. Tek insan coşkusu ile toplumsal şahlanış öylesine iç içe geçmiştir ki, tarihsel öykü neredeyse bir söylence katına ulaşmış ve böylece bir tür dokunulmazlık kazanmıştır. Olayın kimi öğeleri destanlaşmış, öteki bileşenleri ise, ne denli belirleyici olsalar da arkaya itilmişlerdir. Böylece hayranlık yaratıcı sarsıcılıkta da olsa bir yanılısama çıkmıştır ortaya. Öyle ki, Federelelerin tüm Avrupa'yı yerinden oynatan girişimlerinin gözü pekliği ve direnişlerinin yiğitliği bize Paris Komünü'nün zaaflarını ve tarihsel açmazlarını unutturabilir; ya da bundan yüz yıl sonra Allende'nin yasal iktidarını darbecilere karşı yaşamı pahasına korumak için harcadığı çabanın kutsallığı, Halk Birliği iktidarının bizzat çöküşe yol açan politikalarının göz ardı edilmesine yol açabilir.

İspanya da bu olgunun örneklerinden birisidir, hatta belki de en önde gelenidir. Yasal bir hükümete karşı başlatılan faşist bir darbe girişimi ve buna karşı çıkan halk yığınlarının başlattığı bir devrim; ardından da üç yıllık bir iç savaş. Romanlara, resimlere, şiirlere, filmlere konu olmuş destansı bir mücadele. Bir milyon insana mezar olan, milyonlarcasının kaniyla sulanan ve uluslararası güçlerin birbirlerini denedikleri bir arena... Guernica bombardımanı. Guadalajara zaferi, Madrid savunması, Barcelona'nın düşüşü, Uluslararası Tugaylar, kahramanlıklar, umutlar ve yılgınlıklar...

Tüm bunlar anlatılmakla tüketilemez. Ama coşku ve kederin arkasında yatan bir toplumsal devrimin anatomisini çıplak gözle incelemeyi engel-

lememelidir bunlar. İspanyol devrimi nasıl başladı, nerede ve nasıl bitti, tükendi ya da tüketildi? İç savaşın faşistlerce kazanılmasının nedeni yalnızca Frankocu güçlerin silah ve sayı üstünlüğü müydü? Daha çok Sovyet yardımı gelseydi Cumhuriyetçiler zafere ulaşabilirler miydi? İşçi ve köylü konseylelerinin dağıtılması, milis kuvvetlerinin yerine merkezî düzenli ordunun getirilmesi savaşı ne yönde etkiledi? Cumhuriyetçi rejimin niteliği ve politikaları neydi? Almanya ve özellikle İtalya, darbelerini askeri açıdan desteklerken, neden Fransa ve İngiltere «müdahale etmeme» siyaseti izliyorlardı? Bu sınırlı yazının çerçevesi içinde, işte bu ve benzeri soruların yanıtlarını araştıracağız.

Eğer savaş gerçekten siyasetin silahlarla sürdürülen biçimi ise, savaşın nedeni, süreci ve sonuçları da siyasi olarak ve buna temel sağlayan toplumsal mücadele zemini üstünde açıklanmak durumundadır. Sorun böyle konulduğunda da, İspanya'da sınıflar, buna bağlı olarak da çeşitli güçler ve iktidarlar arasındaki mücadelelerin niteliği irdelenmelidir. İspanyol Falanji ve Frankocu hareket, faşizmin oldukça özgün bir türüdür. Tarım ağırlıklı bir ekonomi, yaklaşık dörtte üçü köylülerden oluşan bir nüfus, düzenli orduya ve sömürge birliklerine dayalı bir faşist askeri güç; öte yandan, belirli bölgelerde yoğunlaşan hareketli bir işçi sınıfı, toplumun derinliklerine kök salan anarşist ve sosyalist akımlar, askeri ve yönetsel alanlarda son derece yaratıcı bir güdüye sahip İspanyol kentleri... Bu ve öteki özellikleri İspanyol faşizmine, onu İtalyan ve Alman örneklerinden ayıran belirgin nitelikler yüklemişti. Ama bu yazının ele alacağı konu, İspanyol faşizminin özgün niteliği değil. Biz daha çok İspanyol siyaset arenasının solunda yer alan güçlerin oluşturdukları Halk Cephesi'nin yapısı, siyasetleri ve gelişen devrimle ilişkilerine göz atacağız. Devrim ve iç savaşın kaderi üzerinde doğrudan belirleyici bir öneme sahip olan bu etmen irdelenmeden, öteki bileşenlerin (faşizmin gücü, dış yardımlar vb.) sonuç üzerindeki etkilerini tümüyle açığa çıkarmak olanaklı değildir.

İspanyol siyasi arenası

İşçi partileri ile “antifaşist”, “antitekel” vb. terimlerle tanımlanan çeşitli burjuva partilerinin koalisyonundan oluşan Halk Cephesinin, 1930'ların ortalarında Komintern'in dünya siyasetinde başlattığı dönüşle birlikte gündeme geldiğini “Fransa'da Halk Cephesi” başlıklı yazımız-

da anlatmıştık.¹ Ama İspanya'daki halk cephesinin kuruluşu, doğrudan Moskova'dan güdümlü bir komünist partinin ideolojik ve siyasi girişimi sonucunda gerçekleşmedi. Komintern'e bağlı olarak 1923'te Andres Nin ve Joaquim Maurin tarafından kurulan PCE (Partido Comunista de España-İspanya Komünist Partisi) , önce Sol Muhalefet'i destekleyen önderlerinin Stalinist tasfiyeye uğramasından, ardından da aşırı sekter 3. Dönem siyasetinden ötürü güçsüz bir merkez olarak kalmıştı.² PCE'nin yalnızca üç bin üyeye sahip olduğu 1934'te, İspanyol siyaset sahnesine ağırlığını koyan işçi örgütleri, bir milyonu aşkın proleterleri temsil eden, Indalecio Prieto ile Largo Caballero önderliğindeki PSOE (Partido Socialista Obrero Español-İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) ve ona bağlı UGT (Unión General de Trabajadores-Genel İşçi Birliği) ile, sosyalistlerden daha güçlü olan anarşist sendika örgütü CNT (Confederación Nacional del Trabajo-Ulusal İşçi Konfederasyonu) ve FAI (Federación Anarquista Iberica- İberya Anarşist Federasyonu) idi. Aynı dönemde dikkate alınması gereken bir başka güç de az sayıda üyeye sahip olmasına (PCE'den biraz daha fazla) karşın, Maurin ve Nin'in başını çektiği çok güçlü önderliğiyle PSOE'nin sol kanadını ve CNT'nin belirli kesimlerini etkileyebilen, özellikle Katalonya'da önemli bir işçi tabanı bulunan POUM'du (Partido Obrero de Unificación Marxista-Marksist Birleşik İşçi Partisi).³

Tüm ,bu örgütlerin içinden çıktıkları İspanyol toplumunun gündemi, toprak ve Kilise sorunları ile Katalonya ve Bask bölgelerinin bağımsızlığına yönelik ayrılıkçı ulusal hareketler tarafından belirleniyordu. Bu sorunlar özellikle 1931-34 arasında yakıcı bir özellik kazandı ve belki de 1936'da patlak veren İç Savaş'ın yolunu döşedi.

12 Nisan 1931'de düzenlenen ve cumhuriyet yanlısı partilerin büyük zaferiyle sonuçlanan belediye seçimlerinin ardından patlak veren kitle hareketlerinin etkisiyle, 14 Nisan'da Cumhuriyet ilan edildi ve Kral yurtdışına kaçtı. 28 Haziran'da, yapılan genel seçimlerden sonra da Alcalá Zamora ve Manuel Azaña'nın önderliğindeki IR (Izquierda Republicana-Cumhuriyetçi Sol) ile Sosyalistler, yeni rejimin ilk hükümetini kurmuşlardı. Cumhurbaşkanı Zamora, Başbakan Azaña, Maliye Bakanı Prieto ve Çalışma Bakanı Caballero'nun önlerindeki temel sorun, toprağa aç İspanyol köylüsünün taleplerini karşılamaya ilişkindi.

Özünde bir tarım ülkesi olan İspanya'nın "modernleştirilmesine" yönelik çabaların yolu, tarımın yeniden düzenlenmesinden geçiyordu. Tarımsal üretim artmadan, böylece tüketim maddeleri için bir yurtiçi pazar oluşturulmadan ve topraktaki artı değeri sanayi yatırımlarına yöneltmeden, sanayileşmenin gerçekleştirilmesi düşünülemezdi.

Ülkenin güney bölgelerinde yer alan latifundialarda, birkaç bin toprak sahibi, işlenebilir arazinin üçte ikisini elinde bulunduruyor ve bir milyona yakın tarım işçisini ancak yaşamlarına yetecek bir ücret karşılığında çalıştırıyordu. Böyle bir ortamda tarım reformu, yalnızca kapitalizmin gelişmesi için gerekli bir ekonomik koşul değil, aynı zamanda liberal demokrasinin yerleşmesi ve toprak talebiyle huzursuz yoksul köylülüğü kapitalist sistemin içinde tatmin etmeye yönelik sosyopolitik bir zorunluluk durumuna gelmişti. Böylece, Cumhuriyet'in ilanından on sekiz ay sonra, Eylül 1932'de Azaña hükümeti bir tarım reformu yasası kabul etti. Yasaya göre soyluların elindeki mülkler kamulaştırılıyordu. Ama bu kamulaştırma yalnızca belediyeler düzeyinde yapılıyor ve soyluların topraklarının dışındakilerine dokunulmuyordu. Buna göre, bir toprak sahibi her belediye sınırı içinde ancak 300 ile 600 dönüm arasında toprağa sahip olabilecek, ama tüm ülke çapında (kaç belediyede olursa olsun) elinde bulundurduğu toprak miktarı dikkate alınmayacaktı.

O dönemde büyük arazilerin yarı feodal soyluların mülkiyetinde olduğuna inanılıyordu. Burjuva demokratik rejimin tarihsel görevi, feodal ilişkileri kırmak ve tarımda kapitalist üretim ilişkilerini kurmak olacaktı. Bunun için temel görev de, soyluların elindeki milyonlarca dönümlük toprağa el koyarak köylülere dağıtmaktı. Ama bu düşüncenin yanlış olduğu kısa sürede anlaşıldı. Aristokrat toprak sahiplerinin en geniş kesimini oluşturan üst düzey soylularının elinde bulundurdukları topraklar, tüm İspanya'daki ekilebilir arazinin ancak 600.000 dönümünü (yani % 6'sını) oluşturuyordu ve bu miktar ancak 60.000 topraksız tarım işçisine dağıtılabilecek bir düzeydeydi. Ama bu, sorunun çok küçük bir bölümünü çözümlüyordu, çünkü 1 milyon topraksız köylü için 10 milyon dönüm toprağa gerek vardı. Böylece İspanya'daki toprakların yüzde 90'ının kır burjuvazisinin mülkiyetinde olduğu gerçeğine çarpıldı. Ne kadar ilkel düzeyde olursa olsun, 19. yüzyılın ortalarından başlayarak kapitalizm latifundialardaki egemen üretim biçimi durumuna gelmişti.⁴ Şimdi sorun,

kent küçük burjuva cumhuriyetçilerinin, Katolik ve tutucu taşra burjuvazisini bir köylü devrimini engelleyebilmek için gönüllü olarak kendi topraklarından “fedakarlık” yapmaya ikna edip edemeyeceklerinde düğümleniyordu. Öte yandan, tarım proletaryasının önderliğini üstlenen anarkosendikalistler, düzene kökten bir değişiklik getirmeyen bu reforma ne denli razı olacaklar ve liberal demokrasiyi destekleyeceklerdi?

Ama zaten yasa yürürlüğe sokulamadı. Taşra burjuvazisinin etkisi, politik uzlaşmalar ve yasanın iç çelişkileri buna bile izin vermedi. Öte yandan tarım proleterleri ve CNT de yasaya muhalif bir tavır geliştirdiler. CNT, görevlerinin toprak reformuyla işbirliği yapmak değil, kapitalizmi devirmek ve topraklara el koymak olduğunu ilan etti. Cumhuriyetçi Sol-Sosyalist koalisyonu bu temel sorun karşısında çözümsüz kalmıştı. Aslında, İspanya’daki toprak sorununun, burjuva demokratik değil, bir sosyalist devrimle çözülebileceği ortaya çıkmıştı. Bu olgu, iç savaşın kaderine de damgasını vuracak temel öğelerden biri durumuna gelecekti.

1930’larda İspanyol kır ve kent orta sınıflarını oluşturan orta halli köylülerin, zanaatkarların, dükkan sahiplerinin, memurların, küçük sanayicilerin, vb. nüfusu 1,3 milyon kadardı (buna, karşılık 3 milyonluk bir kır ve kent proletaryası vardı). Taşra küçük burjuvazisinin büyük bölümü, daha başından Cumhuriyete yönelik herhangi bir tutku belirtisi göstermemiş, bu doğrultuda hareketlenmemişti. Ama IR-PSOE hükümetine karşı, bir süre sonra ciddi bir hoşnutsuzluk duymaya ve tutucu sağ partileri, 1933’ten sonra da, Gil Robles’in önderliğindeki CEDA’yı (Confederación Española de Derechas Autónomas - İspanyol Özerk Sağ Konfederasyonu) desteklemeye başladı. Bu kesim, monarşi dönemindeki özellikle bölgesel nitelikli çıkarlarını ve toplumsal konumunu korumayı hedefliyordu. Monarşi düşene değin monarşi yanlısı olan taşra, küçük burjuvazisi şimdi yalnızca çıkarları gereği cumhuriyetçi olmuştu. Ulusalçı ve liberal kent küçük burjuvazisinin liberal demokrasiye yönelik çabalanan, bu sınıfın taşradaki kesiminden destek görmüyordu. Nitekim bu kesim, Frankocu devletin temel kitle desteğini sağlayacaktı.

Kent ve kır küçük burjuvazileri arasındaki bu farklılığı oluşturan temel öğelerden biri dindi. Birinciler, 19. yüzyılın burjuva devrimini sonuna kadar sürdüremeyen, Kilise karşıtı liberallerinin mirasçılarıydı. Burjuva-

zinin toprak sahibi aristokrasi ile yaptığı işbirliği sonucu yarıda kalan bu devrim, Monarşinin egemen ideolojisine ciddi bir darbe indirememiş ve yeni bir burjuva ideolojisine olanak tanımamıştı. Böylece Kilise, özellikle kırlardaki düşüncüyü, öğretimi, günlük yaşamı etkilemeyi sürdürmüştü.

Cumhuriyetçi Sol-Sosyalist koalisyonu daha başından, 30 bin rahip, 20 bin keşiş ve kilise tarikat üyesi ve 60 bin rahibeden oluşan güçlü bir din ordusuyla karşı karşıya kalmıştı. Bunların elinde bulundurdukları zenginlikler tam olarak bilinmemekle birlikte, maddi açıdan son derece güçlü oldukları ortadaydı. Ne var ki, Kilise'nin gerçek gücü ne çapından ne de zenginliğinden kaynaklanıyordu; bu güç kendini temel olarak toplum üzerindeki ideolojik egemenliğiyle açığa vuruyordu. Din, öteki sınıfları, özellikle de kır küçük burjuvazisini egemen sınıflara bağlayan asıl birleştirici unsurdu. Bunun ayırdında olan Cumhuriyetçi rejim derhal işe koyuldu ve bir kararnameyle inanç özgürlüğünü yasalaştırdı. Hazırladığı yeni anayasaya göre, Kilise ve devlet birbirinden ayrılıyor, rahiplere devletçe bağlanan aylık ücret sistemi kaldırılıyor, eğitim laikleştiriliyor, Cizvitler dağıtılıyor, boşanma hakkı tanınıyor, medeni nikah ilkesi getiriliyordu.

Ama daha yasalar yürürlüğe girmeden Kilise ve din karşıtı ayaklanmalar ve kimi yerlerde kilise yakmalar başlamıştı. Aslında, kiliselerin kundaklanması eylemlerine çok insan katılmamış ve hükümet bu girişimleri kınamıştı. Ne var ki olaylar kır küçük burjuvazisi üzerinde bir şok etkisi yarattı ve kiliseyi savunma eğilimlerine yol açtı. Ama asıl savaş bu alanda değil, eğitim konusunda veriliyordu. Tutucular, okullardaki dinsel simgelerin kaldırılmasına, din eğitiminin isteğe bağlı kılınmasına şiddetle tepki gösteriyorlardı. Burjuvazi, tarım reformundan ekonomik açıdan, laik eğitimden ise ideolojik açıdan zarar göreceğine inanıyor ve direniyordu.

Cumhuriyet rejiminin önündeki üçüncü temel sorun ise Katalonya ve Bask ülkesinin küçük burjuvazilerinin otonomi taleplerine ilişkindi. Bu alanda elde edilecek başarı, bu bölgelerdeki burjuva yönetimleri, dolaşısıyla da merkezdeki cumhuriyet hükümetini güçlendirecekti. IR-PSOE koalisyon hükümeti 1932'de Katalonya'ya otonomi statüsü tanıdı; Bask ülkesi ise iç savaş bekleyecekti. Bu ayrımın belirli nedenleri vardı.

Katalonya küçük burjuvazisi ve onun siyasi partisi ERC (Esquerra Republicana de Catalunya-Katalonya Cumhuriyetçi Solu), Basklı ulusalcılardan

ve partileri PNV'den (Partido Nacionalista Vasco-Bask Milliyetçi Partisi) daha soldaydı. Temel sloganı "Tanrı ve Eski Yasalar" olan PNV 1930'daki San Sebastian cumhuriyetçi paktını da imzalamamıştı. ERC önderi Francisco Macia, Madrid'de cumhuriyet ilan edilmesinden birkaç saat önce Katalonya Cumhuriyeti'nin ilanını duyurmuştu; PNV ise İspanyol Cumhuriyeti'ni selamlamak için üç gün bekleyecek ve "Katolik kilisesinin özgür ve bağımsız kalacağı" otonom bir Bask federal cumhuriyetinin tanınmasını isteyecekti. PNV liberal, antisosyalist bir Katolik partisiydi; ERC ise "kaynakların toplumun yararına sosyalizasyonunu" öneren radikal bir partiydi.

Aslında tüm bunların altında yatan, temel olarak dokumacılık alanında yoğunlaşan ve aile işletmelerine dayalı Katalonya kapitalizminin geniş İspanya pazarlarına gereksinim duyması; buna karşılık ağırlıklı olarak yatırım malları üreten Bask mali sermayesinin İspanya'daki tüketici pazarlara bağımlı olmamasıydı. Katalonya'daki tarım oligarşisi tarımın "modernleştirilmesini" ve ülke içi alım gücünün gelişmesini engelleyerek, pazarın büyümesine ket vurmuştu. Bask mali sermayesi ise oligarşiyle çok daha yakından ilişkiliydi ve onunla bir sorunu yoktu. Katalonya ulusalcıları, İspanyol devletinin "yenileştirilmesini" isterken, Bask küçük burjuvazisi sağlam bir Katolik merkezden, eski düzenden yanaydı. Buna karşılık, Ağustos 1931'de Katalonya'ya otonomi tanınmasına karşılık, aynı hakkın Bask ülkesine verilmemesi, Basklı ulusalcılarda tepkiye yol açacak ve yeni rejime karşı durmasına neden olacaktı.

Katalonya'nın iç işlerinde özgür kılınması ve vergi toplama hakkının tanınması ise, monarşi yanlısı İspanyol sağının ayaklanmasına neden oldu. Aslında İspanyol burjuvazisi için bu sorun ciddi bir önem taşıyordu. Çünkü İspanya devleti, toplam gelirlerinin yüzde 19'unu Katalonya'dan elde ediyor, ama bütçe harcamalarının ancak yüzde 5'ini bu ülkeye ayırıyordu. Mecliste, Katalonya sorununa yönelik muhalefet yalnızca sağ partilerle de sınırlı değildi. Monarşinin ideolojik belirlemesinden etkilenen liberal Cumhuriyetçilerin belirli bölümleri de "ayrılıkçılığa" karşıydı.

İşte Cumhuriyet rejimi bu sorunlar içinde yol almaya, daha doğrusu yolunu bulmaya çalışıyordu. Ama yoğun muhalefet etkilerini kısa sürede duyurmaya başlayacaktı. Bu kaygan ortam monarşi yanlılarına saflarını

yeniden düzenleme olanağım yaratmıştı. Gerçekten de, Antonio Goicoechea'nın önderliğindeki, Kral Alfonso yanlısı Monarřistler Mart 1933'te PRE'yi (Partido de Renovación Española-İspanyol Yeniden Doğuş Partisi), Gil Robles'in başını çektiği parlamenter cumhuriyet karşıtı Katolikler de CEDA'yı kurmuşlardı. 1933'te eski diktatörün oğlu José Antonio Primo de Rivera tarafından kurulan İspanyol Falanđı ise, 1936 şubatı'ndaki genel seğıimlerin ertesine kadar, küçük bir milis örgütü olmaktan öteye geçemeyecekti.

Azaña hükümetine ilk silahlı karşı çıkış Ağustos 1932'de General Sanjurjo tarafından örgütlendi, ama kısa sürede bastırıldı. Ama rejimden hoşnutsuz olanlar yalnızca Kral yanlıları ve toprak soyluları değildi. Nisan 1931 seferberliğiyle monarşiyi deviren halk yığınları da beklentilerinin yerine getirilmemiş olmasından şikayetçiydi ve özellikle toprak reformunun yetersizliği toprağa yüzyıllardır aç İspanyol köylüsünü hoşnutsuzluğa sürüklüyordu. Böylece FAI Ocak 1932'de Katalonya'da, bir yıl sonra da Casas Viejas'da ayaklanma girişimlerinde bulundu, ama her ikisi de kanlı bir biçimde bastırıldı. Öte yandan hükümet içinde de görüş ayrılıkları beliriyordu. Cumhuriyetçi burjuvazi her gelişme karşısında eski rejim yanlılarıyla uzlaşma zemini ararken, Caballero da PSOE içinde bir sol kanat örgütlüyor ve partisini hükümetten çekilmeye zorluyordu. Prieto, 22 Nisan 1931'de partisinin yayın organı *El Socialista*'ya verdiği demeçte demokratik düzenin gerçekteşmesini burjuva ekonomisinin gelişmesine bağlamıştı (bu düşüncesini sonuna kadar koruyacaktır). Oysa 1934'te Caballero, "burjuva demokrasisi çerçevesinde sosyalizmin zerresini bile gerçekteştirmenin olanağı yoktur" diyordu.⁵

Bu gelişmeler hükümetin çekilmesine ve Kasım 1933'te genel seğıimin düzenlenmesine yol açtı. Ama özellikle CNT-FAI'nin boykot ettiği bu seğıim, CEDA (110 sandalye) ile bir devrim korkusuyla CEDA'yla işbirliği yapmayı yeğleyen, küçük burjuva kitlelerin temsilcisi, Alejandro Lerroux önderliğindeki PRP'nin (Partido Republicano Radical-Radikal Cumhuriyetçi Parti) (102 sandalye) zaferiyle sonuçlandı. Sosyalistler 58, Azañacı Cumhuriyetçi Sol 5, Komünistler ise ancak 1 milletvekilliği kazanabilmişlerdi.^{5a}

İspanyol tarihine *Bienio Negro* (Kara İki Yıl) olarak geçen baskı dönemi

böylece başladı. Başbakanlığı üstlenen Lerroux CEDA'nın desteğiyle, IR-PSOE hükümetinin başlattığı tüm reformları geri çekti, darbeci general Sanjurjo affedildi, sola yönelik baskılar arttı. Hükümet 31 Mart 1934'te Mussolini rejimiyle bir anlaşma imzalayarak, ülkede monarşiyi canlandırmakla görevli bir naipliğin başa geçirilmesi doğrultusunda İtalya'nın desteğini sağladı. İşte Caballero'nun silahlı mücadele kararı alması ve CNT'nin devrim hazırlığına başlaması bu döneme rastlar. Bu arada, daha sonra birleşerek POUM'u kuracak olan BOC (Bloc Obrer i Cumperol-İşçi Köylü Bloğu) ve IC (Izquierda Comunista-Komünist Sol) UGT ile birlikte Alianza Obrera'yı (İşçi İttifak) oluşturmuşlar, ayrıca IR ile Radikaller'den kopan Martinez Barrio yönetimindeki UR (Unión Republicana-Cumhuriyetçi Birlik) eylem birliği kararı almışlardı.

4 Ekim 1934 ayaklanması işte böyle bir ortamda patlak verdi. CEDA önderi Savunma Bakanı Gil Robles, iktidarı tek başına ele geçirmek için Lerroux'dan desteğini çekmiş, ama Zamora gene Lerroux'yu başbakanlığa atamıştı. Cumhuriyetçi burjuvazi parlamentoda cumhuriyetin Monarşistlerin eline teslim edilmesine karşı kampanya başlatırken, UGT ve CNT tüm ülkede genel grev ilan ettiler. 5 Ekim'de Asturias maden ocaklarında başlayan ayaklanma tüm bölgeye yayıldı. Ertesi gün Katalan ulusalcılarının partisi ERC'nin Barcelona'da başlattığı ayrılıkçı ayaklanma kısa sürede bastırıldıysa da, Asturias hareketi gerçek bir devrime dönüşmüş ve Anarşistler ve Sosyalistler tarafından başı çekilen devrim komitesi Ovieda'da bir İşçi-Köylü Cumhuriyeti ilan etmişti. General Franco'nun Fas'taki Lejyon birliklerinden oluşan hükümet kuvvetleri ile ayaklanmacılar arasındaki çatışmalar iki hafta kadar sürdü ve devrimci girişimin ezilmesiyle sonuçlandı. Ezilmişti, ama geleceğe yönelik tüm belirtileri de açığa vurmuştu. Monarşi, Cumhuriyet ve Devrim ilk kez birbirlerini sınamışlardı.

Hükümet bunalımı 1935 yılı boyunca da sürdü ve sonuçta 1936 başı için genel seçim kararı alındı. CEDA ve öteki Monarşist partiler durumun kendi çıkarları doğrultusunda geliştiği inancındaydılar. Ama sol kampta yeni oluşumlar yer almaktaydı.

Halk Cephesi'nin kuruluşu

Haziran 1935'te PCE, Komintern'deki siyasi dönüşe paralel olarak ve Fransız Komünist Partisi'nin ardından bir Antifaşist Halk Bloğu kurulma-

sı önerisinde bulundu. Parti genel sekreteri José Díaz, tüm antifaşistleri kapsamasını istediği böylesi bir ittifak için bir de asgari program öneriyordu: Büyük toprak sahiplerinin ve Kilise topraklarının kamulaştırılması ve yoksul köylülere dağıtılması; Katalonya, Galiçya ve Bask ülkesine kendi kaderlerini tayin hakkı verilmesi; işçi sınıfının yaşam koşullarının düzeltilmesi; siyasi tutukluların affı; ve bu programı uygulayacak bir geçici hükümetin kurulması. Komünistler, bu kısa programlarıyla bir sosyalist devrim için uğraşan Sol Sosyalistler ile POUM'dan ayrılıyorlardı. Aslında PCE, 1934 sonunda kurulan İşçi İttifakı'na, katılmayan yegane işçi örgütüydü ve bu bileşimi "karşıdevrimin sinir merkezi" olarak tanımlamıştı.⁶ Ama daha sonraları, gerek işçi saflarında gelişen birlik eğilimlerinin baskısıyla, gerekse de Moskova kaynaklı Üçüncü Dönem siyasetinin değişmesiyle, bu tür ittifaklara katılarak, marjinal durumundan kurtulmak için çalışmaya başlamıştı.

Ama PCE'nin "tüm antifaşistler" bağlamında koalisyona çağırdığı burjuva partilerini işçi örgütleriyle ittifaka iten asıl neden, rejimin Ekim sonrasında başlattığı baskı kampanyasıydı. Öyle ki, bizzat Manuel Azaña ile birlikte birçok Cumhuriyetçi Sol üyesi tutuklanmış, parti ağır tehdit altına girmişti. Bu durumda güçlü işçi örgütlerinin desteğini aramaktan başka çareleri yoktu. Öte yandan Prieto önderliğindeki PSOE de böyle bir ittifaka katılmaya hazırdı. Tek sorun giderek Marksist bir çizgiye kaymaya başlayan Caballero'cu sol kanadın sosyalist devrim çağrılarıydı. Gerçi Caballero UGT'nin genel sekreteri olarak büyük bir prestije sahipti, ama parti içinde Prieto yanlıları ağırlıktaydı. Caballero sonunda Halk Cephesi'nin uzun dönemli bir iktidar formülü değil, bir seçim ittifakı olarak ele alınmasını kabullendi ve görüşmelere katıldı.

CNT-FAI ise geleneği gereği her türlü seçim mücadelesine ve iktidar formülüne karşıydı. Liberter devrim anlayışı federalist bir özyönetimi öngörüyor, buna giden yolu da var olan rejimin çerçevesinde düzenlenecek seçimlerde değil, kitlelerin silahlı ayaklanmasında arıyordu. Bu nedenle de CNT, Halk Cephesi önerisine karşıydı. Ama Anarşistler tüm ülke çapında eşgüdümlü bir siyaset izlemiyorlardı ve örgütlülükleri de federal bir karakterdeydi. Bu nedenle de FAI'den ayrılan CNT'nin eski ve saygın önderlerinden Angel Pasterña'nın kurduğu Sendikalist Parti, bir cephe ittifakına katılmaya karar vermişti.

POUM'un durumu ise oldukça ilginçti. Bu parti, "İspanyol kapitalizminin içinde bulunduğu bunalım koşullarında faşizme karşı mücadelenin, işçi sınıfını burjuvaziye, sosyalizmi burjuva demokrasisine bağımlı kılarak verilemeyeceğini" söylüyordu. "Demokratik-sosyalist devrimi engellemek, küçük burjuvaziye antifaşist kampa çekebilmek amacıyla burjuva demokratik istemlerin ötesine geçmemek, faşizmin zaferine davetiye çıkarmaktı".⁷ POUM'un bu görüşleri onu burjuva partileri ile ittifaktan alıkoyuyor ve bunun yerine bir İşçi Cephesi önerisine götürüyordu. Ama POUM, bu görüşlerine ve Troçki'nin tüm itirazlarına karşın Halk Cephesi antlaşmasına imza attı. Maurin ve Nin, Cephe'nin yalnızca bir seçim işbirliği olduğuna, sınıfsal bir uzlaşma sayılamayacağına, kitlelerin birlik baskısına, karşı çıkma durumunda POUM'un prestij kaybedeceğine inanmışlardı.

Böylece 15 Ocak 1936'da, Martinez Barrio'nun UR'si, Azaña'nın IR'si, Prieto'nun PSOE'si, Caballero'nun UGT'si, Maurin'in POUM'u, Díaz'ın PCE'si ve Pasterña'nın Sendikalist Parti'si, Halk Cephesi seçim ittifakını imzaladılar. Buna daha sonra Katalan küçük burjuva partisi ERC (Esquerra Republicana de Catalunya-Katalonya Cumhuriyetçi Solu) de katıldı. Caballero başkanlığında sürdürülen program çalışmaları, bir yandan Cumhuriyetçilerin istemleri, öte yandan PCE'nin ittifakı sürekli "demokratik zeminde" tutma çabalarıyla son derece sınırlı, dar kapsamlı sekiz maddelik bir anlaşmayla sonuçlanmıştı. Buna göre, Cumhuriyetçilerin programlarında bulunan toprak ve eğitim reformu, mali kaynakların düzenlenmesi, küçük sanayinin korunması, belediyelerde ve meclis iç tüzüğünde reformlar temel istemlerdi. Caballero ve POUM'un ısrarla savundukları, toprakların ve bankaların kamulaştırılması, sanayi üzerinde işçi denetimi, silahlı kuvvetlerin dağıtılarak yerine işçi-köylü milislerinin kurulması türünden istemler Cumhuriyetçiler ile Komünistlerin çabalarıyla dışarıda bırakılmıştı. Anlaşmanın üzerinde herkesin müttefik olduğu tek maddesi, 1934 ayaklanmasına katılanların affı ve işlerinden atılan tüm emekçilerin tazminat ödenerek yeniden işe alınmasına ilişkin olanıydı.

İttifaka katılmayan CNT'nin yine de "Oy yok" çağrısı yapmamasıyla 16 Şubat 1936 genel seçimi Halk Cephesi'ne katılan partilerin zaferiyle sonuçlandı: Cumhuriyetçi Sol 84, Cumhuriyetçi Birlik 37, Sosyalistler 90, Komünistler 16, POUM 1, Sendikalistler 1, Katalan Solu ise 38 milletvekili

çıkardılar. Öte yandan CEDA 86, Yeniden Doğuş 11 ve Tarımcılar ise 13 sandalye kazanabilmişlerdi.^{7a}

Askeri ayaklanma

Halk Cephesi'ne katılan partiler arasında en çok oyu Sosyalistlerin almasına karşılık, burjuva partilerinin sandalye sayısı daha fazlaydı. Seçimlerin hemen ardında Prieto, cepheye katılan partilerin bir koalisyon hükümetinden söz ettiyse de Caballero ve yandaşları bu düşünceye sert bir biçimde karşı çıktılar. Sol Sosyalistler, 1935 Aralık'ında partinin Prieto'nun peşinden giderek burjuva partileriyle işbirliği içine girmesini engelleyememişlerdi, ama bu kez Caballero parti içinde ağır bastı ve Sosyalistleri hükümet dışında tutmayı başardı. Böylece hükümet önce Azaña'nın başkanlığında, Mayıs 1936'da Azaña'nın cumhurbaşkanlığına seçilmesiyle de Casares Quiroga'nın yönetiminde tümüyle burjuva partilerinden kuruldu. İşçi partileri hükümeti dışardan destekleyeceklerdi. CEDA, Azaña'nın devletin başına geçmesine ilişkin parlamento oylamasına katılmadı, böylece karşı oy da kullanmamış oldu. Katoliklerin, Monarşistlerin ve büyük burjuvazinin gözünde Azaña ülkenin daha da sola kaymasının önündeki son engellerden birisiydi. Yeni cumhurbaşkanı, bir iç savaştan kaçınan tüm İspanyolların birlik simgesi durumuna gelmişti. Ama bunun bir yanılsama olduğu kısa bir süre sonra açığa çıkacaktı.

Halk Cephesi'nin söz verdiği affın daha kararnamesi imzalanmadan kitleler güçlü bir şahlanışla hapishanelerin kapılarını yıktılar ve en başta Asturias ayaklanmasına katılan mahkumları özgürlüklerine kavuşturdular. Ama gösteriler hemen yatışmadı. İşçiler haftalık çalışma süresinin kısaltılması, ücretlerin artırılması ve ücretli izin istemlerini öne çıkarıyorlardı. Bu arada yoksul ve topraksız köylüler de seferber olmuşlar. Yüzyıllardan beri süregelen sefaletlerinin Halk Cephesi iktidarıyla son bulacağı inancına kapılmışlardı. Hemen şubat sonunda Badojoz ve Caseres'de, ardından Extremadura'da, toprak işgalleri yaygınlaştı. Büyük toprak sahiplerinin arazilerine yerleşen köylüler buraları derhal işliyor ve ekiyorlardı. Aslında Halk Cephesi'nin programı, tıpkı Fransa'da olduğu gibi, kitlelerin belli başlı istemlerinden hiçbirini içermiyordu ama seçim zaferiyle çoşan emekçiler, hükümet programını dikkate almadan, onun getirdiği sınırlamaları düşünmeden kendi sorunlarını bizzat çözme çabasına kendilikle-

rinden girişmişlerdi. Ne var ki, işçi sınıfı yöneticilerinin o günkü siyasetleri bu girişimle uyuşmuyordu.

Hareketlenen yalnızca emekçiler değildi. Seçim sonuçları gerici ve faşist kampta da huzursuzluk yaratmış ve hepsinden önce de ordu içinde çeşitli çevreler darbe hazırlıklarına başlamıştı. Aslında sağ kamp oyununu açıktan oynuyordu. Falanjistler kentlerde bir dizi cinayet işlerken ordu da kanlı bir baskı düzeni yaratmaya çalışıyordu. Başta Franco, Mola, Queipo de Llano olmak üzere birçok general de “düzensizliklere son verme” çabası içindeydi. Çeşitli kanallarla bu generaller Mussolini ve Hitler’le haberleşmeyi ve girişimlerine destek vaadi almayı başardılar. Portekiz’de Salazar da onları destekliyordu. Bu üç diktatör de muzaffer bir İspanyol devriminin kendi rejimlerini ve tüm Avrupa’yı derinden sarsacağına farındaydılar.

Temmuz ayı başlarında bir darbenin yaklaşmakta olduğu artık herkesçe biliniyordu. Ama burjuva hükümet, toplumu yatıştırmaya ve “devlet memurlarını” korumaya çalışıyordu. 18 Mart’ta yayınlanan bir hükümet bildirisinde, “Anayasal iktidara bağlılıkla hizmet eden ve halk iradesine boyun eğen subaylara karşı girişilmiş bulunan haksız saldırılar karşısında duyulan üzüntü” dile getiriliyor ve “orduyu yıpratma amacına yönelik inatçı ve canice yalanlar” kınanıyordu.⁸ Azaña ve ekibinin gözünde ordu ve faşist örgütlerin yanı sıra bir işçi ve köylü devrimi de cumhuriyeti tehdit ediyordu. Bu nedenle de Cumhuriyetçi burjuvazi zaman zaman her iki kesime de vurarak ya da sahip çıkarak düşman güçleri yatıştırmaya çalışıyordu. Ne var ki, toplumsal dinamikler bu tür bir siyasete başarı şansı tanııyordu.

Bu arada PSOE önderi Prieto işçi-köylü seferberliğine karşı çıkıyor ve anarşinin faşizmle sonuçlanacağı uyarısında bulunuyordu. Ordunun ve Falanjistlerin saldırılarının yoğunlaştığı bir dönemde “Yapıcı Devrim” kavramını ileri sürerek, kapitalizmin sınırları içinde kalacak olan çeşitli reformlar öneriyordu. “Demokratik devrim” yanılması içindeki PCE’nin tavrı da pek farklı değildi. 1 Haziran’da parti genel sekreteri José Díaz, Zaragoza’da verdiği söylevde, “anlaşmazlıkları greve başvurmadan çözümlene yolları üzerinde iyice düşünölmelidir” diyerek yaygınlaşan işçi seferberliğine karşı çıkıyor ve, “çünkü, bugün patronların siyasal balta-

lama nedenleriyle grevler kışkırttığı ve körüklediği, faşistlerin gericiiliğın amaçlarına hizmet etmek üzere kışkırtıcı ajan olarak örgütlere sızdığı bir dönemdeyiz” diye ekliyordu. Ama bu arada Caballero, “İspanya’da sosyalizmi gerçekleştirmek için kapitalist sınıfın üstesinden gelmek ve kendi iktidarımızı kurmak gerekir” diyerek “İşçi Hükümeti” sloganını ortaya atıyordu. POUM önderi Nin ise, “Demokratik burjuvazi için devrim sona ermiştir. İşçi sınıfı için ise devrim yolunun bir aşamasıdır sadece bu” diyordu.⁹ UGT, CNT ve POUM, hükümetten işçi ve köylülere silah dağıtmasını istiyorlar, kendi askeri birimlerini örgütlüyorlardı. Ne var ki, kitleleri seferber edecek net bir program ileri sürülemediği henüz. Bu ortamda ilk darbeyi vuran ordu oldu.

16 Temmuz’u 17’sine bağlayan gece, Fas’taki İspanyol birlikleri askeri ayaklanmayı başlattı. İsyancı komutanların tüm ordu birliklerine ayaklanmaya katılmaları yolundaki çağrılar oldukça destek gördü ve 18 ve 19 Temmuz günlerinde İspanya’daki birliklerin hemen tümüne yakını girişime katılarak kendi bölgelerinde yönetimi almaya başladılar. Geliyorum diyen ayaklanmaya karşı o güne değin hiçbir şey yapmamış olan hükümet hâlâ, sorunun yasal zeminde çözümlenebileceğine inanıyor ve isyancı komutanlara girişimlerinden vaz geçme ve hükümetin emirlerine uyma çağrısında bulunuyordu. Bir yandan da ayaklanmaya katılmamış olan birkaç komutandan durumu düzeltmelerini bekliyordu. Ne var ki bu çabalan boşa çıkacaktı.

Ayaklanmaya karşı ilk ciddi girişimi başlatanlar yine kitleler oldu. Hükümet halkın silah istemine hala karşı çıkıyordu. Ama birçok kentte işçiler ilkel silahlarla isyancı askerlere karşı koydukları gibi ele geçirdikleri garnizonlardaki silahları da kendi aralarında dağıtmaya başlamışlardı. 18 Temmuz akşamı CNT ve UGT’nin genel grev çağırısı da yaygın bir destek görmüş ve hemen her İspanyol kentinde isyancılar ile halk kitleleri arasında çatışmalar patlak vermişti. Birkaç gün içinde başta Madrid, Barcelona, Valencia, Toledo, San Sebastian ve Malaga olmak üzere birçok kentte işçiler denetimi ve üstünlüğü ele geçirmişlerdi. Ama darbeciler Fas’a, Burgos’a, Zaragoza’ya ve birkaç başka bölgeye egemen durumdaydılar.

Casares Quiroga’nın istifa etmekten başka yapacak bir şeyi kalmamıştı. Azaña yeni hükümeti kurma görevini Martinez Barrios’a vermişti, ama

Caballero hükümeti ancak işçilere silah dağıtması koşuluyla destekleyeceklerini bildiriyordu. Barrios ise bunun bir işçi ayaklanmasının başlangıcı ve parlamenter cumhuriyetin sonu anlamına geleceğini düşünerek Caballero'nun önerisine karşı çıkıyordu. Sonunda Halk Cephesi hükümetinde savunma bakanlığı yapan José Giral yeni kabineyi kurdu. Hükümetin bileşimi bir önceki gibi, yani burjuva nitelikliydi, ama bu kez halka silah dağıtılması kabul edilmişti. Bu arada Franco'ya bağlı isyancı birliklerle halk kitleleri arasındaki çatışmalar tüm İspanya'ya yayılıyor. İç savaş başlıyordu.

İşçi devrimi

İşçilerin silahlanarak, ayaklanan askeri birlikleri bastırdıkları her yerde gerçek bir işçi devrimi oluşmaya başlamıştı. Ülkenin tüm kentlerinde ve köylerinde çeşitli adlar altındaki silahlı komiteler yönetimi üstlenmiş durumdaydı. "Halk Komiteleri", "Savaş Komiteleri", "Savunma Komiteleri", "Devrimci Komiteler", "İşçi Komiteleri", "Antifaşist Komiteler", vb. çatışmanın en kızgın anında ve öncelikle ayaklanma girişimini bastırmak üzere örgütlenmişlerdi. Giral hükümetinin otoritesi ancak Madrid'de ve onun birkaç kilometrelik çevresinde geçerliydi, o da ancak Sosyalist Parti'nin tüm ülke çapındaki haberleşme ağının yardımıyla ayakta duruyordu. Diğer bölgelerde ise iktidar devrimci komitelerin elinde yoğunlaşıyordu.

Komitelerin oluşum tarzları bölgelere göre oldukça büyük değişiklikler gösteriyordu. Fabrikalarda, madenlerde ya da köylerde kurulan komiteler, bu birimlerde yaşayanların ya da çalışanların genel oyunu temsil ediyordu. Gerçi içlerinde her parti ya da sendikanın belirli bir oranda temsil edilmesine özen gösterilmişti, ama bunlar yine de doğrudan oyun, genel toplantıların sonucuydu. Ama çoğu yerde komite üyeleri, bölgede bulunan partiler ya da sendikalar tarafından seçilen ya da atanan temsilcilerden oluşmaktaydı. Bunlardan en önemlisi de CNT, FAI ve POUM temsilcilerinden oluşan Katalonya Merkez Komitesi idi. Gerçi komiteye birkaç Cumhuriyetçi burjuva da katılmıştı, ama asıl güç işçi örgütlerinin elindeydi. Katalonya'da bir de "Ekonomi Konseyi" kurularak, iktisadi yaşamın yeniden örgütlenmesine girişilmişti. Aragon'da kurulan komitelerin çoğu CNT, FAI ve Anarşist Gençlik Hareketi üyelerinden oluşuyordu. Di-

ğer kentlerde UGT, PSOE, PSUC (PCE'nin Katalonya'da bağımsız bir parti olarak örgütlenmiş kolu) ve POUM temsilcileri de Anarşistlerin yanı sıra komitelere katılmışlardı. Santander, Mieres, Sama de Langreo'da Sosyalistler, Valencia'da CNT, Malaga'da UGT, Castellón'da ise CNT ve POUM ağırlıktaydı.

Adları ya da yapıları ne olursa olsun, komitelere egemen olan ortak çizgi, bunların kuruldukları bölgedeki iktidarı doğrudan üstlenmiş olmalarıydı. Fabrikalara el koyuyorlar, yönetimi üstleniyorlar, düzenin korunması için gerekli önlemleri alıyorlar, sanayi kuruluşlarını kamulaştırıyorlar, fiyat denetimleri uyguluyorlar, kilise mallarına el koyarak topraklarını halka dağıtıyorlar, kırlarda ise büyük toprak sahiplerinin arazilerini topraksız köylülere dağıtıyorlar, banka hesaplarını devralıyorlar, eğitim ve sosyal güvenlik çalışmalarını üstleniyorlar, kısaca bir devletin tüm uzmanlaşmış işlevlerini yerine getiriyorlardı. Söz konusu olan tipik bir işçi ve köylü devrimiydi. Komiteler yasama ve yürütme güçlerini birleştirerek siyasi düzeneği işçi sınıfının eline teslim etmişlerdi. Merkezdeki yasal hükümet varlığını sürdürüyordu aslında, ama yalnızca gölgesi vardı, gerçek iktidar ise halk organlarının elindeydi. Böylece hemen tüm devrimlerin ortak özelliği olan ikili iktidar durumu İspanya'da da ortaya çıkmıştı.

Bu "ikinci iktidar" odaklarının gücü bir yanılla da aynı biçimde oluşturulan silahlı milislerden kaynaklanıyordu. Partilerin ve sendikaların girişimleriyle ortaya çıkan savaşıcı milislerin tümü 100 bin kişi civarındaydı. Bunlardan 50 bini CNT'ye, 30 bini UGT'ye, 10 bini PCE'ye ve 5 bini POUM'a bağlıydı. Birliklerin komutanları ise siyasi militanlar ve sendikacılarıydı. Bunların arasında çok az sayıda meslekten subay bulunuyordu. Bütün milis kollarında subaylar ve erler belirli bir maaş alıyorlardı. Rütbelere kaldırılmıştı, komutanları ise, kendilerinden hiç bir saygı belirtisi istenmeyen askerler seçiyordu. Anarşist kollara, yanlarında askeri teknisyenler bulunun siyasi delegeler, UGT, POUM ve PSUC'ye bağlı birliklere ise siyasi komiserlerin denetimindeki subaylar komuta ediyordu.

İşçilere silah dağıtılması koşuluna boyun eğen Giral hükümeti şimdi artık tüm otoritesini yitirmişti. Hükümetin hâlâ var olabilmesi, partilerin, sendikaların, milislerin ve komitelerin isteklerine boyun eğmesine bağlıydı. Giral sabırlı davranmaktan yanaydı. Bölgelerde

komitelerin aldığı kararları, Giral'in atadığı resmi devlet yetkilileri onaylayarak yürürlüğe sokuyorlardı. Böylece devlet, tüm otoritesizliğine karşın varlığını sürdürmeyi başarıyordu. Madrid'de, hükümet sokağın denetimini işçi milislerinden geri almayı becermiş ve yetkiyi eski polis örgütüne aktarmıştı. Katalonya'da ise özerk hükümetin yasal yetkiyi ele geçirme çabası CNT ve POUM'un sert karşı çıkışıyla başarısızlığa uğruyordu. Buradaki Stalinist parti PSUC, özerk hükümeti destekliyordu ama gelişmeler karşısında işçi sınıfı içinde azınlığa düşme tehlikesini göze alamayıp iki bakanını hükümetten çekmişti. Barcelona'da hükümetin milisleri dağıtarak düzenli ordu kurma girişimi ise CNT'nin girişimiyle geri püskürtülüyor ve bu örgüte bağlı 10 bin asker, "Üniformalı askerler değil, özgürlüğün milisleri olmak istiyoruz. Ordu ülke için bir tehlike olduğunu göstermiştir, yalnız halk milisleri kamu özgürlüklerini koruyabilir: Milis, evet! Asker, asla!" kararını alıyordu. Anarşist önderlerden Juan López, o dönemi şöyle anlatıyordu: "Devletin tüm eklemleri kırılmıştı. Siyasal organlarından artık hiç biri işlemiyordu. Ne Giral'in, ne de Companys'ın kırık parçaları yeniden yapıştıracak, devlet organlarını yeniden işletecek, yeni bir merkezleşmiş devlet kuracak gücü vardı."¹⁰

Bütün bu gelişmeler, 1936 güzünde İspanya'nın gerçek bir devrim ortamına girmiş olduğuna işaret ediyordu. İşçi ve köylü komiteleri ve silahlı milislerle sürdürülen doğrudan demokrasi, kitle seferberliği temelinde sanayide uygulanan işçi kontrolü, yoksul köylülerin kendiliklerinden büyük toprak sahiplerinin ve Kilise'nin topraklarına el koyarak kendi adlarına işletmeye başlamaları, toplumsal yaşamın tüm kesitlerinde işçi partilerinin yetke sahibi durumuna gelmeleri, yeni bir devletin cenin halinde ortaya çıkmaya başlaması; bunlara karşılık, eski devletin gölge halinde de olsa varlığını sürdürmesi ve kendisini yeniden kurma çabaları... İspanya'da bir sosyalist devrim başlamış ve kendine özgü bir ikili iktidar ortamı yaratmıştı. Şimdi gelişmeler, bu devrimin sürdürülerek bir Komiteler hükümetine ve yeni bir devletin inşasına mı geçileceği, yoksa durdurularak memurları, yargıçları, polisi, ordusuyla eski devletin, Halk Cephesi hükümeti altında yeniden güçlendirileceği mi sorusunda düğümleniyordu.

Savaşın kaderi de bu soruya verilecek yanıtla bağlıydı. Yaz ayları boyunca Cumhuriyetçiler Badajoz, Irun, Talavera ve Toledo'da ciddi yenilgilere uğramışlardı. Savaşın etkin bir biçimde sürdürülebilmesi için tek ve güç-

lü bir iktidara gereksinim vardı. Komiteler ile kurulu devletin arasındaki rekabet ve çekişme, savaşıyor yığınların gücünün merkezileştirilmesini engelliyordu. Ya Komiteler tasfiye edilerek devrim durdurulacak, ya da Komiteler burjuva devlet mekanizmasını alaşağı ederek kendi merkezi otoritelerini tek kılacaklardı. Bu soruya, ülke yaşamına damgasını vuran çeşitli partilerin verdikleri yanıtla geçmeden önce, yaygınlaşan komitelerin bir özelliğini yeniden anımsatalım. Kitle seferberliğinin doğrudan temsilcileri de olsa, bu komitelerin büyük bir çoğunluğu çeşitli örgütler tarafından yukardan atanan önderlerden oluşmaktaydı. Bu nedenle devrimin gerçek iktidar organları durumuna dönüşebilmeleri için, çoğunluk yasası uyarınca kurulan ve seçimle iş başına gelen temsilcilerden oluşan organlar haline gelmeleri gerekiyordu. Oysa, ikinci iktidarı ellerinde yoğunlaştırmaya başlayan işçi örgütleri, bu iktidarı başka organlara devretmeyi düşünmüyorlardı. Bu anlamda İspanya devrimci bir önderlik bunalımı yaşıyordu.

Devrim ne olacak?

Cumhuriyetçi burjuvazi kurulu devletin yasallığını sürdürmeye ve tazvizler siyasetiyle devrimi engellemeye çalışıyordu. Ama, bu amaçlarını gerçekleştirebilecek yeterli güce sahip değildi. Devrimin kaderi üzerinde belirleyici etkiyi ise ancak işçi örgütleri sağlayabilirdi. Eğer işçi örgütleri burjuva Halk Cephesi hükümetine katılarak desteklerini sürdürürlerse devletin tümünden yok olması engellenebilir ve komitelerin otoritesine karşı çıkılabildi.

Sosyalist Parti'nin Prieto önderliğindeki kanadı bu gerçeği çok net bir biçimde kavramıştı. Sosyalistler, devrimden önce olduğu gibi devrimden sonra da İspanya'nın önünde çok uzun bir kapitalist gelişme evresinin bulunduğu inanıyorlardı. "Devrimci aşırılıklar" olarak adlandırdıkları kitle seferberliğinin ülkenin geleceğini tehlikeye attığını, yapılması gerekenin ise güçlü bir orduya dayanan bir Cumhuriyet rejiminin kurulması olduğunu düşünüyorlardı. Franco'ya karşı mücadeleye salt askeri açıdan bakan Sosyalistler, iç savaşın kaderinin de dışardan gelecek yardıma bağlı olduğu inancındaydılar. İngiltere ve Fransa ise İspanya'daki devrimci gelişmeleri kuşkuyla izlemekteydiler. Bu ülkelere yeterli güvence ise ancak bu "aşırılıkların" engellenmesiyle verilebilirdi. Pietro, partisinin yayın or-

ganı *El Socialista*'da şöyle yazıyordu: “Bazı demokrasilerin İspanyol devrimiyle ilgili değerlendirmelerinin değişeceğini umuyoruz. Çünkü şimdilik bizi hiç bir olumlu çözüme götürmeyen devrimci hızın arttırılmasıyla bu yardım olanaklarının tehlikeye düşürülmesi acı bir olay, gerçek bir trajedi olacaktır.”¹¹ Londra ve Paris’e tüm güvenceleri vermek için devrimi durduran ve sonra da ezen Halk Cephesi hükümetinin, bu yöntemle sürdürdüğü iç savaşın yol açtığı trajediyi ise bugün daha iyi biliyoruz.

Sosyalist Parti'nin Prieto önderliğindeki sağ kanadı bu çizgisinde yalnız değildi. Komünist Parti ile onun Katalonya'daki kolu PSUC de devrimin durdurularak burjuva devletin güçlendirilmesini savunuyorlardı. Aslında, bu partilere bağlı işçiler ilk haftalarda kitle seferberliğine katılmışlar, komitelerde temsil edilmişler ve milis birlikleri örgütlemişlerdi. Ama partilerinin merkezleri daha değişik bir siyasi çizgiye sahipti. Fransız Komünist Partisi yayın organı *L'Humanite* 3 Ağustos'ta İspanyol Stalinistlerinin tavrını şöyle açıklıyordu: “İspanyol halkı bir proletarya diktatörlüğü için uğraş vermiyor. Onun tek hedefi özel mülkiyete saygılı Cumhuriyetçi düzenin korunmasıdır.” Ülkenin tarihsel koşullarının bir sosyalist devrime izin vermediği inancında olan PCE'nin genel sekreteri José Díaz da, “Geniş toplumsal içeriği bulunan bir demokratik cumhuriyet uğrunda savaşmaktan başka bir şey istemiyoruz. Bugün için ne proletarya diktatörlüğü ne de sosyalizm, yalnızca faşizme karşı demokrasinin verdiği savaş söz konusu olabilir” diyordu.¹²

Komünistler, “aşamalı devrim” kuramlarını İspanya'da bu biçimde somutlamışlardı: Önce demokratik burjuvaziyle faşizme karşı savaş. Burjuva partileriyle koalisyon biçimindeki Halk Cephesi hükümeti anlayışları da bu teze dayandırılıyordu. Aslında “demokratik devrim” aşamasının bu biçimde formüle edilmesi, Komintern' in 1935'teki 7. Kongresiyle birlikte başlayan aşın soldan sağa dönüşünün bir ürünüydü. Kasım 1936 başında, İspanya'ya ilişkin olarak şöyle deniliyordu: “İspanyol halkının faşizmi ezmeden demokratik devrimi başarıya ulaştırabilmesi ve emeğin sermaye üzerindeki zaferinin koşullarını hazırlayabilmesi olanaklı değildir... Madrid'in kahraman savunucuları, yaşanan pahasına tüm Avrupa demokrasisini faşist saldırganlara karşı ve insanlığı yeni bir emperyalist savaşa karşı savunmaktadırlar.”¹³ Moskova'nın İspanyol devrimine ilişkin siyasi çizgisini en çarpıcı biçimde yansıtan bir başka belge de, Stalin'in 21

Aralık 1936'da, o sırada başbakanlığı üstlenmiş olan Largo Caballero'ya gönderdiği mektuptur. Molotov ile Vorosilov'un imzalarını da taşıyan bu mektup, Sosyalist Halk Cephesi başkanına şu öğütlerde bulunuyordu:

“Hükümetin çizgisine kentlerdeki küçük ve orta burjuvaziye de kazanmak, onlara hükümet karşısında tarafsız bir konum alma olanağını sağlamak, yatırımlarını kamulaştırmalara karşı korumak, ve onlara mümkün olan en geniş ticaret özgürlüğünü vermek gerekir(...) Cumhuriyetçi Parti önderlerini geri plana itmemek, tam tersine onları hükümete çağırarak, olayların gelişiminde sorumluluk yüklenmelerini sağlamak gerekir. Özellikle Azaña ve grubunun hükümeti desteklemesini sağlamak, onların kararsızlıklarını aşmaları doğrultusunda her şeyi yapmak gerekir. Bu, İspanya'nın bir komünist cumhuriyet olarak kabul edilmesini engellemek için mutlak bir zorunluluktur. Böylesine bir görünüm Cumhuriyetçi İspanya için en büyük tehlikedir. İspanyol hükümetinin İspanya'da yaşayan yabancıların yasal mülklerine ve çıkarlarına yönelik herhangi bir girişime izin vermeyeceğini ilan etmesi gerekir (...) Rusya'da olanaklı olmayan parlamenter yolun, İspanya'daki devrimci girişimler açısından çok daha etkili olması olanaklıdır.”^{13a}

Kısacası Moskova, İspanya'da bir sosyalist devrim görmek istemiyordu ve PCE aracılığıyla Halk Cephesi iktidarını bu doğrultuda yürütmeye çalışıyordu. Aynı dönemde Fransa'da da somutlanan bu dünya siyasetinin altında yatan SSCB'nin ve dolayısıyla da Stalinist bürokrasinin korunması anlayışı yatıyordu.¹⁴ Ama doğaldır ki bu siyaset bu terimlerle ifade edilmekten çok duruma göre biçimlendirilen “devrim anlayışına” dayandırılıyordu. Orta sınıfların kazanılması, demokratik (ya da yerine göre anti-faşist, antiemperyalist, antitekel, vb.) burjuvaziyle ittifak, önce demokratikleşme vb. türünden savlar, hep Komünistlerin burjuva rejimlerine destek vermelerinin “ideolojik” gerekçelerini oluşturuyordu. Bunun İspanya'daki anlamı da, ordunun ayaklanmasıyla patlak veren işçi ve köylü devriminin durdurulması ve bastırılması olacaktı. Franco'ya karşı iç savaşın böylece kazanılabileceği düşüncesinin ise tümüyle yanlış olduğu birkaç yıl sonra ve bir milyon insanın can vermesiyle sonuçlanan yenilgiyle kanıtlanacaktı.

Caballero önderliğindeki Sol Sosyalistlerin, izlenecek yol üzerindeki dü-

şünceleri, Prieto ve Komünistlerden daha bulanıktı. Caballero sık sık sosyalizmin ancak bir işçi devleti halinde kurulabileceğinden, komitelerin ve milislerin gücünden söz ediyordu. Ama sosyalizmin zaferine giden yol, Caballero ve arkadaşlarının kafasında, komitelerin Rus Devrimi sırasında ortaya çıkan Sovyet türü organlara dönüştürülmesinden geçiyordu. Komünist Parti'yi gericilerin sığınağı olarak tanımlayan Sol Sosyalistler, işçi iktidarını doğrudan kendi yönetimleri altındaki bir hükümette arıyorlardı. Bu anlamda söz konusu olan devletin biçim değiştirmesi değildi; var olan devlete devrimci işçi örgütlerinin el koyarak çalışmalarını devrimin zaferi anlamına gelecekti. Bu açıdan Caballero grubu, sürmekte olan devrimin sınıfsal güçlerinin seferberliğini yaygınlaştırmak ve merkezileştirmek yerine, Giral hükümetinin muhalif bir destekçisi konumunu sürdürüyordu. Caballero'nun iktidarı eline alma düşüncesi de burjuva hükümetin yayılmakta olan devrim karşısındaki aczinden kaynaklanıyordu. Caballero *Pravda*'nın İspanya muhabiri Mikhail Koltsov'a 27 Ağustos günü şu demeci veriyordu: "Bütün halkçı güçler hükümetin dışında sosyalist ve anarşist sendikaların çevresinde birleşmiştir (...) Halk milisleri hükümeti dinlememektedir, durum biraz daha böyle giderse, milisler iktidarı ellerine alacaklardır(...) İşçi partileri en kısa zamanda bürokratları, çalışma bakanlığı sistemini, memurları tasfiye etmeli ve yeni devrimci yönetim biçimlerine geçmelidir. Halk yığınları bize ellerini uzatıyor, bizden hükümet yönetimi istiyor, ve biz pasif kalarak bu sorumluluktan kaçıyoruz, hiçbir şey yapmıyoruz."¹⁵ Tarihçiler, oldukça ilerlemiş yaşlarda devrimci sosyalist düşünceleri benimsemiş olan bu yaşlı işçi önderinin İspanyol devrimi karşısında son derece samimi ve içten davranmış olduğunu, ancak devrimci bir tarih bilincine sahip olmayan siyasetinin bu nedenle taşıdığı sınırlılıklar sonucu yenilgiye yol açtığını kaydederler. Bu doğru bir yargı olabilir, ama bundan daha önemli olan, Franco'nun faşist darbesine karşı verilen savaş ile devrim mücadelelerini birleştirmiş olan İspanyol emekçilerinin, Caballero ve Sol Sosyalistlere bağladıkları umutlarının boşa çıkmış olduğudur. Bunu biraz ilerde göreceğiz.

Tarihlerinde ilk kez bir ülkede bu denli belirleyici bir konuma gelen Anarşistler ise, her türlü devlet biçimi karşısındaki muhalif konumlarını dikkatle sürdürmeye çalışıyorlar, var olan burjuva devlete karşı mücadele verirken, geliştirmekte olan yeni işçi devletinin ilk örgütsel oluşumları

karşısında ne yapacaklarını pek kestiremiyorlardı. Öte yandan “mutlak özgürlükçü komünizm” ülkülerine ulaşmakta izlenecek yol üzerine de herhangi bir görüş belirtmiyorlardı. Anarşistler için iç savaşın yarattığı koşullar her şeyden daha önemliydi ve savaş gerçek bir hükümeti gerektiriyordu. Ama bu hükümetin, kendi kuramlarındaki “Özgür Komünler Federasyonu” olması gerektiğini ileri süren de yoktu. Geriye yalnızca CNT-FAI’nin hükümete katılıp katılmayacağı, iktidara geçip geçmeyeceği sorusu kalıyordu. Anarşist önderler bu konuda epey sert tartışmalar yaptılar ve sonuçta CNT Katalonya bölge komitesi, Garcia Oliver’in önerisi üzerine, “işbirliğini içeren demokrasiye katılma” kararını aldı.¹⁶ Anarşistler böylece ellerine kadar gelen iktidar olanağını “işbirliği” adına kenara itiyorlar ve belki de ideolojilerine tarihsel anlamda öldürücü darbeyi yine kendileri vuruyorlardı. CNT’nin bu kararı bir süre sonra doğal sonuçlarına da ulaşacaktı. Madrid’deki hükümet otorite açısından son derece güçsüzdü, bu nedenle de kitleler üzerinde prestij sahibi olan işçi örgütlerinden oluşan bir hükümete gereksinim vardı. Ama böylesine bir “işçi hükümeti” onlar için burjuva devlet biçiminden farklı bir niteliğe sahip olamazdı. Böylece Sosyalistler ile Anarşistler, demokratik Cumhuriyet rejiminin varlığını koruyacak ve güçlenmesini sağlayacak bir “işçi hükümeti” anlayışı üzerinde anlaşmaya varıyorlardı.

“No intervención” ve Sovyetler Birliğinin rolü

İç savaşın daha başında her iki kamp da yardım alabilmek amacıyla çeşitli ülkelere baş vurmuştu. Hitler ve özellikle de Mussolini, Franco’nun bu istemini derhal ve memnuniyetle kabul etmişler ve silah, cephane ve uçakların yanı sıra asker de göndermeye başlamışlardı.

Giral hükümeti ise Muhafazakâr Parti lideri Baldwin tarafından yönetilen İngiliz hükümeti ile başbakanlığını Leon Blum’un yaptığı Fransız Halk Cephesi hükümetinden yardım istemişti. Büyük kitle seferberliği sonucu iktidara gelmiş ve Haziran 1936’daki geniş işçi hareketinin desteğini kazanmış olan Leon Blum’un bu isteme olumlu yanıt vermesinin kolay olacağı düşünülüyordu. Gerçekten de Blum hükümeti başlangıçta çağırılıya ilgili davranmış ve ne türden ve nasıl yardım yapılacağına ilişkin görüşmelere başlamıştı. Ne var ki Fransız Halk Cephesi’nin bu konudaki kesin kararını belirleyecek olan, Fransız Sosyalistlerinin ve Komünistle-

rinin İspanya devrimine duydukları ilgi değil, yaklaşmakta olan savaşa ilişkin olarak Fransa'nın korunması açısından izlenmesi gereken uluslararası strateji ve bu bağlamda İngiltere'nin tavrıydı. İngiliz hükümetinin dış politikası ise Hitler ile anlaşma zeminleri arama temeline dayanıyordu. İspanya nedeniyle Hitler ve Mussolini'yi karşısına almak İngiliz Muhafazakarları için zamansız ve anlamsızdı. Üstelik İngiliz hükümeti, kurulu düzeni temelinden sarsan “Kızılardan” çok, Franco ve yandaşlarına sempati duyuyordu. Deniz Kuvvetleri Komutanı Lord Chatfield, Franco'yu “iyi bir İspanyol yurtseveri” olarak tanımlarken kuşkusuz İngiliz kabine üyelerinin birçoğunun görüşünü dile getiriyordu. Daha o zamandan Nazilere yönelik nefretini saklamayan Churchill de İspanya'ya yönelik olarak “sarsılmaz bir tarafsızlık şimdilik tek çözüm yoludur” diyordu.¹⁷ Ama yalnızca bu da değil, İberya Yarımadası'ndaki madenler üzerinde sahip olduğu çıkarlar İngiltere'yi kamplardan herhangi birini açıktan desteklemekten alıkoyuyordu. Akdeniz'deki sömürgeleri açısından da bölgede İtalya ile iyi geçinmek ve Habeşistan sorunu nedeniyle patlak veren gerginliğin üstesinden gelmek zorundaydı.

İngiltere'nin bu tavrının yanı sıra Sovyetler Birliği'nin izlenecek yol konusunda ısrarla suskun kalarak bu konudaki öncülüğü Fransa'ya bırakması, içerde ise Radikal Parti ile Sağ partilerin ve kamuoyunun baskısı sonucunda Leon Blum, Giral hükümetinin yardım istemini gen çevirdi. Ama bir yandan da, Alman ve İtalyan yardımlarından haberdar olan Fransız işçilerin tepkisini savuşturmak amacıyla diplomasi alanında bir manevraya girişti ve “müdahale etmeme” tezini ortaya attı. Bu teze göre iç savaş doğrudan doğruya İspanyolların bir iç sorunuymuş ve hiç bir ülke taraflardan herhangi birine yardımda bulunmamalıydı. 1936 Ağustosunun başında Fransız hükümetinin ileri sürdüğü bu uluslararası öneriyi, ayın sonuna kadar İngiltere, İtalya, Almanya, Portekiz ve Sovyetler Birliği de imzaladılar. O güne değin Franco'ya yönelik yoğun yardımlarda bulunan Almanya ve İtalya için bu antlaşma, girişimlerini perdelemek ve üstelik öteki ülkelerin ellerini kısıktırak bağlamaktan başka bir anlam taşıyor, işlerine geliyordu. İngiltere ise dış siyasetine uygun düşen bu anlaşmayla, Nazilere ve Faşistlere uluslararası alandaki “iyi niyetini” bir kez daha kanıtlamış oluyordu.

Ya Sovyetler Birliği?

31 Ağustos'ta Sovyet hükümeti, diğer Batı ülkeleri gibi antlaşma gereğince, "Her türlü silah, cephane, savaş araç ve gerecinin, uçak ve savaş gemisinin İspanya'ya doğrudan ya da bir aracı yoluyla ihracını, hatta bu ülkeden transit geçirilmesini" yasaklayan bir kararname yayınladı. Gerçi bu kararname bir ay süreyle yürürlükte kalacaktı, ama İspanyol devriminin ve iç savaşın en kritik üç ayı boyunca Sovyetler'in izlediği bu "tarafsızlık" siyaseti, Stalinist bürokrasinin uluslararası alanda izlediği çizgiyi çıplak bir biçimde açığa vuruyordu. Stalin önderliği 1920'lerin ortalarına değin partiye ve Komintern'e egemen olan "devrimin dünya çapında yaygınlaştırılması" anlayışından ayrılmış ve "tek ülkede sosyalizm" kuramı doğrultusunda kendisini Sovyetler Birliği'nin güçlendirilmesi çabasına vermişti. İktidarı elinde yoğunlaştıran bürokrasi, doğrudan kendi iktidarının korunması anlamına gelen bu dünya siyasetini ise doğaldır ki çeşitli ülkelerdeki işçi mücadeleleriyle değil, batıdaki etkin burjuva rejimleriyle ittifak içinde sürdürüyordu. 1934'te, Doumergue önderliğindeki sağcı Fransız hükümeti ile imzaladığı antlaşma (Laval-Stalin Paktı) bunun ürünüydü, 1939'da Hitler rejimi ile imzalayacağı Alman-Sovyet paktı da aynı anlayışın sonucu olacaktı. 1936 yazında ise İspanya nedeniyle ne Almanya ve İtalya'yla çatışmaya girmek, ne de İngiltere ve Fransa'yla iyi ilişkilerini bozmak istiyordu. Üstelik Ağustos başında Stalin, birinci "temizlik mahkemelerini" kurmakla meşguldü (ikinci büyük tasfiye dalgası ise Ocak 1937'de başlatılacaktı). İspanya devrimi, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları boyunca Sovyetler Birliği'nden hiç bir yardım görmedi.

Ama Eylül sonundan başlayarak durum değışti. Her şeyden önce birçok ülkede işçi ve emekçi yığınlar arasında İspanya devrimine yönelik yoğun bir sempati ve destek kampanyası başlamıştı. Böyle bir ortamda Moskova'nın İspanyol devrimcileri karşısında ilgisiz kalması ve onları yoğun yardım alan Franco birlikleri karşısında yalnız bırakması, "Sosyalizmin anavatanının" dışardaki yandaşlarının birçoğunu yitirmesiyle sonuçlanabilirdi. Öte yandan Franco Madrid'i tehdit etmeye başlamıştı. İspanya'da faşizmin kazanması doğrudan doğruya Avrupa'daki statükoyu İngiltere-Fransa-Sovyetler Birliği aleyhinde değıştirecekti. Sovyetler Birliği'nin, "no intervención" (müdahale etmeme) siyasetinden ayrılarak İspanya'ya yardım etmeye başlayışını, İspanyol devriminin başarıya ulaşması hede-

fine değil de, uluslararası güçler arasındaki dengenin ve Avrupa'da barışın korunması amacına bağlaması çok ilginçtir. Madrid'deki ilk Sovyet büyükelçisi Marcel Rosenberg 30 Ekim 1936'da Monumental sinemasında verdiği söylevde bunu şöyle açıklıyordu: "Kimseyi şu ya da bu rejime yöneltilmiş bir haçlı seferine katılmaya çağırmıyorum, çünkü düşünce biçimimizi zorla başkalarına kabul ettirmeyi istemek bizim demokrasi anlayışımıza ters düşer. Sadece barış için savaşan demokrasilerin birbirlerine danışmalarını ve birleşmelerini sağlamak söz konusudur."¹⁸ Aynı bakış açısının egemen olduğu Fransız Komünist Partisi'nin yayın organı *l'Humanite*'de de İspanya'ya yardım, "Fransa'nın güvenliği için İspanya'yla birlikte" sloganı biçiminde ifade ediliyordu. İspanyol Komünistlerinin önderi José Díaz da Meclis'te yaptığı bir konuşmada Fransa ve İngiltere'nin "demokratik hükümetlerine", Alman ve İtalyan tehditlerine karşı Avrupa'da barışın sağlanabilmesi amacıyla Cumhuriyetçi rejime yardım etmeleri gerektiğini anımsatıyordu.¹⁹ Kısacası, söz konusu olan İspanya'da başlamış olan sosyalist devrimin zafere ulaşması değil, uluslararası güç dengelerinin olumsuz yönde değişmemesiydi. Ne var ki Komünistler bu amaca ulaşmak için İspanya'daki burjuva Cumhuriyet rejimini desteklemenin ve güçlendirmenin devrimin ezilmesi anlamına geleceğini ve bunun da Franco'nun zaferine giden yolu açacağını göz ardı ediyorlardı. Son olarak, İspanya'ya yardım kararının Stalin'in düşmanlarını temizlemek amacıyla başlattığı düzmece Moskova duruşmalarının uluslararası sol çevrelerde yarattığı şaşkınlığı gidermek için dikkatleri başka yöne çekme çabasıyla çakıştığını belirtelim.

Sovyetler Birliği, "müdahale etmeme" konusunda anlaşılan ülkelerin temsilcilerinden oluşan Londra Komitesi'nden çekilmedi, ama 1936 Ekim'i'nden 1937 Martı'na değin her ay değişik büyüklüklerdeki otuz, kırk yük gemisini düzenli olarak İspanya'ya gönderdi. Rosenberg'in yanı sıra, Barcelona başkonsolosluğuna, atanan Antonov-Ovseenko, gizli servis şefi General Berzine, Pravda muhabiri Koltsov gibi bir dizi yüksek görevliyi ve bunların yanı sıra birçok gizli servis elemanını ve askeri danışmanı da İspanya'da görevlendirdi. Ayrıca Komintern'in Gerö, Ercoli (Togliatti), Vidali, Stepanov, vb. gibi önde gelen isimleri de İspanyol Komünist Partisi'nin saflarında yer alarak parti önderliğini üstlendiler. Bu arada İspanya'da Cumhuriyetçilerin safında çarpışmak isteyen gönüllülerin oluşturduğu

Uluslararası Tugaylar'ın örgütlenmesi kampanyası da başlatıldı. Aslında İspanyol Devrimi'nin başlamasıyla, özellikle ülkelerinde yenilmiş durumda bulunan Alman ve İtalyan komünistler gönüllü olarak ülkeye gelmeye başlamışlardı. Ama Sovyetler Birliği'nin tarafsızlığını koruduğu üç ay boyunca bu militanların çoğu POUM ve CNT saflarında savaşa katılmışlardı. Bunların şimdi PCE denetimindeki Uluslararası Tugaylar biçiminde örgütlenmesi, aynı zamanda partinin ülkedeki etkinliğini arttırmanın da bir aracı durumuna getiriliyordu. İspanya'ya gönderilen Sovyet uçakları, tankları, sahra topları, silahlar ve cephanelerinin karşılığı ise İspanyol hükümeti tarafından altın olarak ödeniyordu. Ne Almanya Franco'ya, ne de Sovyetler Birliği Cumhuriyetçilere karşılıksız yardım etmekteydi. 25 Ekim 1936 günü Caballero hükümetinin kasasında bulunan 500 ton kadar altın Odessa'ya gönderilmiş ve peşin ödeme gerçekleştirilmişti.

Sovyet yardımı Cumhuriyetçilerin savaşı sürdürebilmelerine ancak yetiyordu. Ama İspanyol emekçilerinin devrimci atılımının bastırılmasıyla, Frankocuların gücü giderek arttı ve Madrid ağır bir kuşatma altına girdi. Nisan 1937'den başlayarak giderek azalan Sovyet yardımı ise 1938 yazında tümüyle kesildi. Bu tarihte Moskova için yeni bir uluslararası strateji söz konusuydu artık: Eylül 1938'de Chamberlain, Daladier, Hitler ve Mussolini, Münih Antlaşmasını imzalamışlardı; Ağustos 1939'da da Moskova aynı türden bir anlaşmayı Berlin'le gerçekleştirecek ve "Hitler-Stalin Pak-tını" bağıtlayacaktı.

Caballero başbakan oluyor

Sol Sosyalistler ile Anarşistlerin, kararsız ve yönsüz bir biçimde de olsa bir işçi hükümeti düşüncesi doğrultusunda evrildiklerini yukarıda belirtmiştik. Hatta, ortalıkta CNT ve UGT yetkililerinin gizli görüşmeler sonucunda, bir hükümet darbesi yaparak iktidarı ellerine almaya karar verdikleri söylentisi dolaşmaktaydı. Ama tam bu noktada, 24 Ağustos'tan beri Madrid'de bulunan Sovyet büyükelçisi Rosenberg ile *Pravda* muhabiri Koltsov devreye girerek Caballero'yu uyardılar. Böyle bir girişim tüm Avrupa'da bir "Kızıl İspanya" imgesinin doğmasına yol açacak ve demokratik devletlerin olası yardımını tehlikeye sokacaktı. Üstelik Moskova da böyle bir görünümün doğmasını, bunun sonucunda da Batılı müttefikleriyle arasının açılmasını istemiyordu. Sovyet yetkilileri, Madrid'de Cum-

huriyetçi burjuvazinin de dahil olduğu yeni bir Halk Cephesi hükümeti görmek istiyorlardı. Yardım için bu ön koşuldu. Caballero böylece bir ikileme karşı karşıya kalmıştı: Ya devrimi sürdürerek bir işçi hükümeti, ya da önce Franco'nun yenilmesi stratejisi güdecek bir Halk Cephesi yönetimi kuracaktı. Franco'ya karşı mücadeleye salt askerî açıdan bakan Caballero seçimini yapmakta güçlük çekmedi: 4 Eylül'de Giral istifasını verdi ve Largo Caballero başkanlığında yeni bir Halk Cephesi hükümetinin kurulduğu ilan edildi. Kabinede Sosyalist Parti'den Prieto, Negrin ve del Vayo; burjuva partileri temsilen Giral ve dört Cumhuriyetçi; Komünist Parti'den ise Hernández ve Uribe bulunuyorlardı. Anarşistler burjuvaziyle birlikte aynı devlet kurumlarında olmamak gerekçesiyle hükümete katılmamışlardı, ama her bakanlıkta CNT'yi temsil eden bir komiser bulundurarak hükümeti destekleyeceklerine söz vermişlerdi. Burjuvazinin hemen tümüyle Franco'nun saflarına geçmiş olduğu bir dönemde kabinede bulunan burjuva bakanlar, Troçki'nin deyişiyile, "burjuvazinin gölgelerinden ve tabansız avukatlarından" başka bir şey değildiler. Ama Halk Cephesi'nin burjuva karakterini ve programının demokratik niteliğini tüm dünyaya vurgulamak için varlıkları gerekliydi. UGT'nin hükümete katılmasının yanı sıra CNT'nin dışardan da olsa hükümeti desteklemesi, Caballero'ya Giral'ın sahip olmadığı otoriteyi sağlıyordu, ama yeni Halk Cephesi kabinesinin programı bir öncekinden farklı değildi ve "Cumhuriyetçi yasallık uğruna dövüşen güçlerin birleşmesi, demokratik Cumhuriyetin ayakta tutulması" temel hedefini içeriyordu. İç savaş tümüyle askeri terimlerle değerlendiriliyor, o güne değin kitlelerin devrimci seferberlikleri sonucunda elde ettikleri toplumsal, siyasi ve iktisadi mevzilerin pekiştirilmesinden söz edilmiyor, başta Fas olmak üzere sömürgelere bağımsızlık vaat edilmiyordu. İktidarın kaynağı komiteler ve milisler değil yasal devlet kurumları olacak ve her alanda kapitalist bir yol izlenecekti. Böylece burjuvazi, İspanyol işçi örgütlerinin demokratik niyetlerine inarak Cumhuriyetçi rejimi destekleyecek, küçük burjuvazi "ürkütülmeyecek" ve Batılı ülkelerden yardım alınabilecekti. Bu umutsuz yol sonuna kadar, yenilgiye kadar sürdürülecekti.

26 Eylül'de ise Katalonya'lı işçi örgütleri boyun eğdiler ve burjuva Cumhuriyetçi Companys'nin bir süreden beri kurulmasına çalıştığı özerk hükümete katılarak yasal organları tanıdılar. Ustaca bir siyaset izleyen

Companys, iktidarı yavaş yavaş yerel komitelerin elinden almayı ve işçi örgütlerini merkezi yönetime yardımcı organlar durumuna getirmeyi başarmıştı. Anarşist önderlerden Diego Santillan, Katalonya özerk burjuva hükümetine katılma kararlarının alınış sürecini şöyle açıklıyordu: “Merkezi hükümetle birkaç ay süren ve çıkışı bulunmayan mücadele ve olaylardan, Katalonya’nın bağımsızlığının yararları ve zararları üzerinde düşündükten sonra, büyük bir hararetle ve nice umutlarla başlattığımız savaşta zaferi kazanmakla her zamankinden daha çok ilgili olarak, halk devriminin organı olan Milis Komiteleri iktidarı açık bir biçimde ortada bulunduğu sürece bize yardım edilmeyeceğini tekrarlayıp durarak (...) boyun eğmek ya da savaş koşullarını ağırlaştırmaktan başka seçeneğimiz bulunmadığından (...) boyun eğmek zorunda kaldık. Dolayısıyla da Milis Komitelerini ortadan kaldırmaya karar verdik (...) Her şey silah ve para yardımı sağlamak, savaşımızı başarıyla yürütmek içindi”.²⁰ Santillan, savaş uğruna devrimi gözden çıkarmanın bizzat savaşın kaybedilmesine yol açacağını kısa bir süre sonra görecekti. Troçki’nin hiç bir devrimin kaderinin dış yardıma bağlı olamayacağını belirtmesine ve Rus Devrimi’nin Alman, İngiliz ve Fransız müdahalelerine karşın siyasi ve toplumsal açılardan sonuna dek sürdürüldüğünden ötürü zafere ulaşmış olduğunu anımsatmasına karşın, POUM da benzer gerekçelerle Katalonya’da özerk hükümete katıldı. POUM, CNT’nin doğrudan ve canlı müdahalesinin yeterli bir güvence olacağına inanıyordu. Ancak her iki örgütün iyimserliği de kısa sürede olaylar tarafından yalanlanacaktı. 1 Ekim’de Milisler Merkez Komitesi dağıtıldı ve bir hafta sonra da Katalonya’da kurulmuş olan tüm yerel komiteler yasadışı ilan edildi. Benzer gelişmeler başka bölgelerde de görüldü ve tüm öteki yerel komiteler, özellikle PCE’nin aktif saldırısıyla tek tek tasfiye edilerek merkezi hükümetin yasallığı yaygınlaştırıldı.

Geriye anarşistlerin resmi devlete, Caballero hükümetine katılmalarını sağlamak kalmıştı. Bu doğrultudaki ilk belirti 22 Ekim’de anarşist gazete *Solidaridad Obrera*’da görüldü: “Largo Caballero başkanlığındaki hükümet proletarya güçlerinin desteğinden yoksundur”. Kastedilen, CNT’nin Halk Cephesi’nin gereksinim duyduğu “proleter desteği” sağlaması zorunluluğuydu. 23 Ekim’de ise Juan Peiro, CNT-FAI radyosundan şu demeci veriyordu: “Bugünden tamamlanmış ekonomik ve toplumsal sistemleri yerleştirmekten söz edenler, kapitalist sistemin uluslararası alanda

kolları bulunduğunu ve zaferi kazanmamızın büyük ölçüde dıştan gelecek dostluğa, yakınlığa, desteğe bağlı olduğunu unutan dostlardır.” Nihayet, 4 Kasım’da Largo Caballero kabinesinde değişiklik yaparak anarşist önderler Garcia Oliver, Federica Montesny, Juan Lopez ve Juan Peiro’yu hükümete katıyordu. Santillan, CNT’nin bu kararını şöyle yorumluyordu: “CNT’nin merkezi hükümete katılması ülkemiz tarihinin kaydettiği en önemli olaylardan biridir. CNT her zaman ilke ve inanç açısından devlete karşı ve her türlü hükümet biçiminin karşısında olmuştur (...) Ama koşullar İspanyol hükümetinin ve devletinin bünyesini değiştirmiştir (...) Hükümet işçi sınıfına karşı bir baskı gücü olmaktan çıkmıştır. Devlet de toplumu sınıflara bölen bir kuruluş değildir artık. CNT’nin devlet kuruluşlarına müdahalesiyle her ikisi de halkı ezmekten daha da uzaklaşacaktır.” Ama yine aynı Santillan, dört yıl sonra bu siyasi körlüğün eleştirisini şöyle yapacaktı: “Uluslararası burjuvazi gerek duyduğumuz silahları bize vermek istemiyordu (...) Yönetimi elinde tutan Devrimci Komiteler değil de yasal hükümet olduğu izlenimini bırakmak zorundaydık. Aksi halde bir şey elde edemeyecektik. O anın acımasız koşullarına boyun eğmek, yeni hükümetle iş birliği yapmak zorunda kaldık (...) Önce, savaşta zafere ulaşmadan devrimi zafere ulaştırmanın olanaksızlığını biliyorduk. Savaşın hedeflerini de feda etmeyi içerdiğini anlamadan, devrimin kendisini feda ettik.”²¹

Anarşistler kendilerine kucak açan işçilere sırtlarını dönüyorlar ve her zaman karşı oldukları iktidarı ellerinin tersiyle kenara itiyorlardı. Troçki onların bu çizgisini şöyle eleştiriyordu: “İktidarı ele geçirmek istememek, bile bile onu elinde tutana, sömürücülere bırakmak demektir. Her devrimin temeli yeni bir sınıfı iktidara getirmek ve böylece ona programını gerçekleştirme olanağını sağlamak olmuştur, olacaktır da (...) İktidarı ele geçirmek istememek, her işçi örgütünü kaçınılmaz olarak reformizmin bataklığına iter ve onu burjuvazinin oyuncağı yapar”.²² Gerçekten de Anarşistler, Halk Cephesi iktidarına katılarak burjuvazinin oyuncağı durumuna geliyorlar ve İspanya Devrimi ile birlikte bizzat Anarşizmin ölüm fermanını imzalıyorlardı.

Sol Sosyalistler ile Anarşistlerin iktidarı ele almaktan kaçınmalarını ve Komünistler ve Cumhuriyetçilerle birlikte yasal hükümetle bütünleşmelerini en açık biçimde yorumlayanlardan birisi de burjuva önder Azaña

olmuştur: “Askeri ayaklanmaya karşı (...) hükümete karşı çıkmayan bir işçi ayaklanması oldu. Bir devrim, komutayı ele geçirmek, hükümete yerleşmek, ülkeyi görüşlerine uygun olarak yönetmek zorundadır. Oysa bunu yapmadılar (...) Eski düzenin yerini bir başkası, devrimci bir düzen alabilirdi. Böyle olmadı. Güçsüzlükten ve kargaşalıktan başka bir şey yoktu ortada.”²³

Devrimin tasfiyesi

Caballero hükümeti, işe Komitelerin tasfiyesiyle başladı. UGT yayın organı *Claridad* komiteler için, “bu kuruluşlar başlangıçta amaçladıkları görevleri tamamlamışlardır. Bundan böyle, ülkenin bütün siyasal ve sendikal örgütlerinin tüm sorumluluğunu paylaşarak katıldıkları Halk Cephesi hükümetine düşen göreve engel olmaktan başka işe yarayamazlar”²⁴ diye yazıyordu. Katalonya’da SUC lideri Comorera da, “yasal otorite Komitelerin sorumsuz diktatörlüğüne karşı kendini kabul ettirmelidir” diyordu. Komitelerin yeni düzendeki yerini ise 27 Kasım’da Apollo tiyatrosunda konuşan Anarşist Peiro bildiriyordu: “Ülkeyi yöneten Komiteler değildir. Gerekli olan, Komitelerin hükümetin yardımcılığını yapmasıdır.”²⁵

Halk Cephesi ve ona katılan işçi önderlerinin bu tavrına karşın çoğu yerde Komitelere katılmış olan militanlar durumdan hoşnutsuzlardı ve belirli bir direnme gösteriyorlardı. Ama, Caballero çatışmayı önleyici usta bir taktik izlemeye başladı. Komitelerin çoğu örgütlerin atadığı temsilcilerden oluşmaktaydı. Caballero ise aynı kişileri bölgelerin valiliklerine, belediye başkanlıklarına, atamaya, bu Komitelerin yerine doğrudan devlete bağlı ve aynı kişilerden oluşan yeni organlar kurmaya başladı ve böylece Komitelerin giderek tabandan uzaklaşmalarını sağladı. Yerel Komitelerinin yerine ise seçimle iş başına gelen belediye meclislerinin kurulmasına geçildi ve böylece eski rejimin işlerliği yeniden gündeme getirildi.

20 Eylül’de çıkartılan bir kararnameyle de cephe gerisindeki tüm silahlı milisler, “Cephe Gerisi Gözetim Milisleri” adı altında toplanarak içişleri bakanlığına bağlandı. Bunun yanı sıra eski polis örgütü yeniden canlandırılarak güçlendirildi. Jandarmaların ve polislerin sendikalara üye olmaları yasaklanarak silahlı güçler ile işçi örgütleri arasındaki bağ kopartıldı ve güvenlik güçleri merkezi hükümetin denetimi altına sokuldu.

Bunun ardından 28 Ekim 1937’de çıkartılan kararname geldi. Buna göre tüm yurttaşlar silahsızlandırılıyor, milisler ise düzenli bir ordu biçiminde askerleştiriliyor. Sovyetler’den gelen silahlar da ancak bu “yeniden örgütlenen” birliklere dağıtılacaktı. CNT ve POUM’a bağlı birçok milis bu karara karşı çıktı, ama silahsızlık onları da sonunda “askerleşmeye” zorladı. İşçi ve Asker Konseyleri de böylece varlık nedenleri ortadan kalktığı için dağıtıldılar. Düzenli orduya geçişle birlikte, eski rütbeler yeniden konuldu, tek tip elbiseler ortaya çıktı, disiplin, itaat ve saygı emreden eski Askeri Ceza Yasası yeniden yürürlüğe sokuldu.

Halk Cephesi hükümeti iktisadi ve toplumsal alanda da, “kazanımların yasallaştırılması” sloganıyla bir yandan kitlelerin ulaşmış oldukları mevzileri kabullenirken, öte yandan bu kazanımların yaygınlaşmasını denetim altına aldı. Sanayinin belirli bölümleri işçi denetimi altına girmiş, bir bölümü ise kamulaştırılmış durumdaydı. Ama asıl kesim, dışarı sürekli para kaçırmakla meşgul gerçek sahipleri tarafından yönetiliyordu. Caballero, Peiro’nun bu tür işletmelerin kamulaştırılması yolundaki planını bunun sanayi mülkiyetinin çiğnenmesi ve bunun sonucunda da silah ablukasının daraltılması anlamına geleceği savıyla reddetti. Hükümet yalnızca belirli kritik sektörlerin kamulaştırılabileceğini kabul ederek Anarşistlerin gönlünü aldı. Katalonya özerk hükümeti ise CNT ve POUM’un baskısıyla, 200’ün üstünde işçi çalıştıran sanayi işletmelerinin kamulaştırılması ve diğerlerinin de işçi denetimi altında çalıştırılmasını kabul etti, ama kamulaştırılan işyerlerinin İspanyol ortaklarına yüklü tazminatlar ödenecekti. Dış ticaretin tekel altına alınması önerisi ise reddedildi ve böylece uluslararası ticaret “özgür” kaldı. Bankalara da el atılmadı ve CNT ve POUM’un Sanayi ve Kredi Bankası kurulması yolundaki önerileri geri çevrildi. Halk Cephesi kapitalist mülkiyetin etkin merkezlerine dokunmaktan dikkatle kaçınıyordu.

Kırsal alanda ise, köylülerin başlattıkları tarım devrimine gem vuruldu. Franco saflarına katılan toprak sahiplerinin mülkleri el konularak kamulaştırılacak ve buraların kollektif ya da bireysel biçimde işletilmesi köylülere bırakılacaktı. Ama öteki topraklar sahiplerinde kalacak ve köylülerin buralara el koymaları yasaklanacaktı. Ayaklanmaya katılmayan ama toprakları köylülerce işgal edilmiş büyük toprak sahipleri ya da onların varisleri mahkemeye başvurarak mülklerini geri alabileceklerdi. Devrimle

birlikte toprak sorunlarını çözmeye koyulan köylü yığınları böylece frenleniyor, eski konumlarına püskürtülüyordu. Halk Cephesi'nin özellikle bu siyaseti, köylülüğün Cumhuriyet rejiminden vaz geçmesine ve kendisine toprak ve tanrı vaat eden Franco saflarına katılmasına yol açacaktı. Santillan, devrimden vaz geçmenin, savaşın da yitirilmesine yol açacağını acı acı izleyecekti.

Devrimci kazanımları böylece geri alınan İspanyol işçi ve köylüleri artık niçin savaştıkları sorusuyla karşı karşıyaydılar. İktisadi ve toplumsal açıdan, gelişmekte olan yeni burjuva Cumhuriyet ile Kralcılar ve Falanjistlerin önerdiği rejim arasında temelde bir fark kalmıyordu. Aynı sorun sömürgelere yönelik siyasete ilişkin olarak da doğmuştu. Fas ulusal bağımsızlık güçlerini temsil eden bir heyet Madrid'e gelerek Caballero hükümetinden Fas'a bağımsızlık verilmesini istiyor ve bunun Franco'nun en vurucu birliklerini oluşturan Faslı kuvvetlerin dağılmasına yol açacağını bildiriyordu. Ne var ki, Kuzey Avrupa'da benzer sömürgelere sahip olan İngiltere ve Fransa bu öneriyi dehşetle karşı çıkıyor, müttefiklerini yitirmek istemeyen Sovyetler Birliği sessiz kalıyor, Batılı demokrasilerden hâlâ silah alma umudunda olan Halk Cephesi hükümeti ise öneriyi reddediyordu. Üstelik Troçkist olduğundan şüphelenilen heyetin başkanı ve öteki üyeleri Madrid'de "kayboluyorlardı".²⁶

Devrimin tasfiyesi Anarşistlerin rejime entegre edilmeleriyle birlikte sürdürülüyordu. Santillan gibi gelişmeleri kuşku ve üzüntüyle kabul edenler de vardı, ama bir dönemin en keskin anarşist önderlerinin önemlice bir kesimi, artık resmi birer bakan, subay ya da devlet memuru olmuşlardı. Durruti, "zaferden başka her şeyden vaz geçmeye hazır olduklarını" bildirirken"²⁷, Garcia Oliver de "Askerleriniz, yoldaşlarınız olmaktan çıkıyorlar. Onlar ordumuzun askeri mekanizmasının çarkı içinde yerlerini almak zorundadırlar", diyordu.²⁸ Emniyet komiserliğini üstlenen Eroles, polis örgütünü sağlam bir biçimde kurarken, aynı örgütün anarşist militanları denetim altına almasını yönetiyordu. Devrimin ilk haftalarında mülk sahiplerine karşı bir yıldı hareketi başlatan anarşist milislerin bir bölümü şimdi eylemlerini tam bir başıbozukluk içinde, siyasi perspektiften uzak, hedefsiz ve amaçsız bir biçimde önlerine gelene uygulamaya çalışıyordu. Ancak bu kör şiddet, polisin ve Komünist birliklerin sert karşı çıkışlarıyla karşılaşılıyor ve anarşist mevziler yerle bir ediliyordu. Bir dö-

nem kendilerine vaat edilen cennete ulaşmak için Anarşistlerin peşinden koşan köylüler ise, istikrarsız durumdan ve milislerin rastgele her mülke el koymalarından kuşku duymaya başlamışlardı. Böylece küçük burjuva kesimler eski önderliklerine inançlarını yitiriyor ve devrimden uzaklaşıyordu. Güçlerinin doruk noktasındayken sallantılı Giral hükümetine karşı hiçbir şey yapamayan Anarşistler, şimdi önde gelen liderlerinin de yer aldığı Halk Cephesi hükümetinin güvenlik kuvvetlerine ve özellikle de hızla güçlenmekte olan Komünistlere tosluyorlardı.

İspanyol Stalinistlerinin örgütleri PCE ve PSUC, Eylül 1936'dan başlayarak hızlı bir genişleme ve güçlenme sürecine girmişti. İç savaş başında ancak 30 bine ulaşan militan sayıları altı ay sonra 200 bini bulmuştu ve bu sayı bir yıl içinde bir milyonu aşacaktı.

Sovyet yardımının doğurduğu prestij ve bu yardımın kullanılmasında hükümet içinde elde edilen kilit mevkieer, partilerin yönetimine yerleştirilen uluslararası deneyim sahibi yabancı önderler, mali olanaklar, Sovyet gizli örgütü NKVD ajanlarının ülkeye akarak her tarafta kurdukları istihbarat ve terör ağı ve bunların yanı sıra devrimin sürdürülmemesi sonucunda hayal kırıklığına uğrayan yorgun kitlelerin girmeye başladıkları yeni düzen arayışları gibi etmenler Stalinistlerin hızlı güçlenmelerinin temelinde yatan asıl nedenlerdi. Cumhuriyetçi burjuva politikacılarla özellikle iyi geçinmeye çalışan Komünistlerin, “köylüye, küçük sanayiciye ve küçük esnafa saygı” türünden sloganları, PCE'nin orta sınıflar içinde taban kazanmasını sağlıyordu. “Yeni tip bir demokratik ve parlamenter cumhuriyet” için savaştıklarını söyleyen Stalinistler, “yarı feodal İspanya'nın maddi köklerinin yok edilmesi; büyük toprak sahiplerinin topraklarına el konulması; Kilisenin ekonomik ve siyasi gücünün yok edilmesi; militarizmin tasfiye edilmesi; büyük parasal oligarşilerin bel kemiğinin kırılması” biçiminde ifade ettikleri “demokratik programlarının” Halk Cephesi hükümetiyle birlikte gerçekleşmiş olduğuna inanıyorlardı. Öte yandan söz konusu olan bir sosyalist devrim değil-demokratik devrim olduğundan devrimci seferberliğin artık durması gerekiyordu. Şimdi hedef Franco'nun ezilmesi olmalıydı, bu nedenle de Halk Cephesi'nin temsil ettiği “ulusal ve halkçı güçlerin bloğunu” tahrip etmeye yönelik her girişim tasfiye edilmeliydi. José Díaz sık sık “Kamulaştırma ve sosyalizasyon deneylerine girişmek saçmadır ve düşmanın suç ortağı olmakla eş

anlamlıdır” diyordu ve “Savaşı kazanamazsak devrimi yapamayız. Halkın düşmanları faşistler, Troçkistler ve denetlenemeyen kişilerdir” diye ekliyordu. “Troçkistler” dediği devrimi sürekli kılmaya çalışan POUM üyeleri, “denetlenemeyen kişiler” ise, hükümetteki önderlerini dinlemek istemeyen anarşistlerdi. Önde gelen İngiliz siyaset tarihçilerinden Franz Borkenau, PCE ve PSUC’nin o dönemdeki çizgisini şöyle özetlemektedir: “Komünistler sadece sosyalizasyon dalgasına karşı çıkmakla kalmadılar, aşağı yukarı bütün sosyalizasyon biçimlerine karşı oldular. Sadece köylülerin topraklarının kamulaştırılmasına karşı çıkmadılar, büyük toprak sahiplerinin topraklarının dağıtılması yolundaki her türlü kararlı politikaya da başarıyla engel oldular. Sadece ve haklı olarak paranın yerel olarak ve çocuksu fikirlerle kaldırılmasına değil, devletin pazarları denetlemesine de karşı çıktılar (...) Bir polis örgütü kurmaya, çalışmakla kalmadılar, halk yığınlarının büyük kin beslediği eski rejimin polislerini isteyerek, bilerek yeğlediler. Komitelerin iktidarını yıkmakla yetinmediler, kendiliğinden gelişen, denetlenemeyen her türlü yığın hareketine düşmanlık gösterdiler. Kısaca, karmakarışık coşkunu disiplinli bir coşkunluğa dönüştürmek için değil, halk yığınlarının eylemleri yerine disiplinli bir asker ve yönetici kadro getirmek, halk yığınlarından tümüyle kurtulmak amacıyla hareket ettiler.”²⁹

Sosyalistler ve Anarşistler, devrimi yarıda bırakarak ve Halk Cephesi içinde burjuva rejimle işbirliğine girerek kendilerini destekleyen milyonlarca işçi ve köylüyü düş kırıklığına uğrattıyorlar, kendilerinden uzaklaştırıyorlar ve yığınla itiyorlardı. Stalinistler ise düzeni ve mülkiyeti savunarak devlet memurlarını, subayları, polisleri, Cumhuriyetçi kesimde yaşayan küçük burjuvaları ve hali vakti yerinde olan köylüleri kazanıyorlardı. İşçi ve köylü yığınlar Franco’ya karşı savaşı, bir sosyalist devrimle birlikte ve onun için başlatmışlardı. Şimdi devrimin tasfiyesiyle birlikte, Sovyet yardımına karşın savaş da siyasi olarak yitiriliyordu. Uluslararası Tugaylar’da çarpışan İtalyan antifaşist Berneri o günlerde şunları yazıyordu: “Her türlü yeni inançtan, her türlü toplumsal değişim düşüncesinden, devrimci büyüklükten yoksun bırakılan İspanya savaşı (...) korkunç bir yaşam ya da ölüm sorunu olarak kalmaktadır, ama yeni bir rejimin ve yeni bir insanlığın ortaya koyduğu savaş değildir artık.”³⁰

Barcelona ayaklanması ve devrimci önderliklerin tasfiyesi

Yukarıda sıraladığımız nedenlerin etkisiyle PCE ve PSUC'nin güçlenmesiyle, Stalinistlerin hükümet üzerindeki baskıları da artmıştı. Şimdi önelerine Caballero'dan kurtulma hedefini koymuşlar ve buna yönelik olarak da Sosyalist Parti'yle birleşme taktiğini izlemeye başlamışlardı. 1937 Şubat'ı sonlarında Stalin, Caballero'ya yeni bir mektup yazarak Sosyalist ve Komünist partilerin birleşmesini resmen önerdi. Ancak Caballero bu öneriyi net bir biçimde reddetti; böylesine bir girişimin kendi kanadının ve UGT'nin olduğu kadar tüm Sosyalist Parti'nin erimesine yol açacağını düşünüyordu. Öte yandan, Komünist program uyarınca devrimin durdurulması ve tasfiyesi karşısında zaten hoşnutsuzluğa düşmüş işçi kitlelerini tümüyle yitirmesine de neden olabilirdi.

İşçi sınıfı içinde Halk Cephesi'ne karşı yeni bir devrimci muhalefet gelişmekteydi. Aralık 1936'da POUM Merkez Komitesi, işçi, köylü ve asker komiteleri temelinde bir Kurucu Meclis seçilmesini önerdi. Maurin'in Frankoculara esir düşmesiyle bu partinin liderliğini üstlenen Andres Nin'in partililere itidal önermesine karşın, özellikle güçlü Barcelona örgütü ve gençlik örgütleri devrimin sürdürülmesi doğrultusunda hükümete karşı kampanya açılması konusunda ağır basıyordu. Öte yandan POUM önderleri, yerel CNT örgütlerini zorluyor ve devrimci mevzilerin korunmasına yönelik bir işçi cephesini örgütlemeye çalışıyorlardı.

CNT içinde de benzer gelişmeler görülmekteydi. Barcelona'da milislerin askerleştirilmesine karşı çıkan bir kesim, "Durruti Dostları» adı altında bir grup kurmuşlar ve komitelerin ve milislerin merkezi devletle bütünleşmelerine karşı yaygın bir kampanya başlatmışlardı. 1937 baharında bu grubun etkinliği tüm İspanya'daki birçok yerel CNT-FAI örgütünde etkili olmaya başlamıştı. Bu gelişmeden etkilenen CNT tabanı hızla ayrışmakta, hatta benzer kamplaşmalar UGT içinde de görülmekteydi. Ne var ki, Durruti Dostları'nın en büyük eksikliği ulusal çapta tanınmış önderlere sahip olmayışı idi; tüm ünlü anarşistler Halk Cephesi çizgisini destekliyordu.

İspanyol Stalinistleri önce POUM'a saldırmaya karar verdiler. Moskova'daki düzmece mahkemeleri ve kanlı tasfiyeleri eleştiren tek örgüt POUM idi. Sosyalistler Sovyet hükümetini taciz ederek silah yardımını tehlikeye sokmak istemiyorlardı. Anarşistler ise sorunu "Komünistlerin bir-

birlerini yemesi” olarak görüyorlar, bu gelişmenin İspanya’daki yansımalarının ne olabileceğinden habersiz, ilgisizliklerini sürdürüyorlardı. POUM’a karşı başlatılan kampanyanın içeriğini ise 28 Aralık 1936’da Komintern Yürütme Komitesi Prezidyumu kararı belirliyordu: “Komintern Yürütme Komitesi Prezidyumu, Komünist Parti’nin, Halk Cephesini bölmeye çalışarak, SSCB’ye karşı bir iftira kampanyası açarak ve İspanya’da faşizmin ezilmesini engellemek amacıyla her türlü yola, entrikaya ve demagojiye baş vurarak, Hitler ve general Franco yararına çalışmalarda ve provokasyonlarda bulunan faşist ajanlar Troçkistlere karşı verdiği mücadeleyi onaylar ve bu doğrultuda davranan öteki Halk Cephesi örgütlerini destekler. Troçkistlerin faşizmin çıkarlarına hizmet etmek amacıyla Cumhuriyetçi güçleri arkadan vurmaya çalıştıklarını göz önünde tutan Prezidyum, faşizme karşı zaferin ön koşulu olarak Troçkizmin tümüyle tasfiyesini savunan parti çizgisini onaylar.”³¹ Önce Troçkizmin, sonra faşizmin ezilmesini savunan Stalinistler 15 Aralık’ta, PSUC’nin şantajıyla POUM’un Katalonya özerk hükümetinden çıkartılmasını sağlamışlardı. İki gün sonra *Pravda* şunları yazıyordu: “Katalonya’da Troçkistlerin ve anarkosendikalistlerin tasfiyesi başlamıştır ve SSCB’deki kadar enerjik bir biçimde sürdürülecektir.”³²

Şüphesiz bu “tasfiye” siyasi savlarla yürütülen bir işlem değildi. Birçok yerde, devrimci işçiler ve CNT üyeleri ile Komünist Parti’nin denetimi altında kurulmuş olan yeni polis kuvvetleri arasında çatışmalar patlak veriyordu. 27 Mart’ta Anarşist kabine üyeleri, birlik adına devrimin feda edilemeyeceği savıyla özerk Katalonya hükümetinden çekildiler. Ama CNT’lilerin bu taktiği, var olan hükümete karşı devrimi sürdürmek değil, hükümet içindeki konumlarını yeniden güçlendirmek amacına yönelikti. Bu nedenle de çekişmelerini izleyen üç hafta boyunca kitleleri seferber etmekten çok kadın örgütleri ve Sosyalistlerle diplomatik görüşmeler yaptılar. Caballero ise giderek daha güç bir konuma sürükleniyordu. Bir yandan savaşı yitirmemek düşüncesiyle devrimi yeniden alevlendirmekten kaçıyor, öte yandan da savaştan emekçi yığınların savaşıma nedenlerini ellerinden almak istemiyordu. Sonuçta hükümet yaklaşmakta olan 1 Mayıs’ta düzenlenmesi tasarlanan tüm miting ve gösterileri yasakladı.

Nihayet beklenen çatışma patlak verdi. 3 Mayıs’ta hükümetteki PSU-C’li bakan Salas’ın emri üzerine Katalan polis kuvvetleri 19 Temmuz’dan

beri devrimcilerin işgali altında bulunan Barcelona telefon santralini devralmak ve resmi makamlara bağlamak üzere harekete geçti. Ama bu kıskırtma bir anda Barcelona işçilerini ayaklandırdı ve derhal savunma komiteleri biçiminde örgütlenen emekçiler yollara barikatlar kurdular. Barcelonalı işçilerin bu tepkisi bir gün içinde Katalonya'nın öteki kentlerine de sıçradı ve bu kentlerin tümü emekçilerin yönetimi altına girdi.

Katalonya'da sosyalist devrim yeniden başlamış gibiydi. POUM önderleri kararlı görünüyorlardı. Onlara göre hareket Barcelonalı işçilerin kendiliğinden bir eylemi olarak patlak vermiş ve devrime ilişkin kesin karar anı gelmişti. "Ya iç düşmanı yok etmek için hareketin başına geçeriz, ya da hareket başarısızlığa uğrar ve bizim de sonumuz gelmiş olur", diyorlardı. Durruti Dostları ile Anarşist Gençlik Hareketi de aynı görüşteydi. Ama CNT-FAI önderleri hareketi desteklemediklerini ilan ediyorlar ve anarşizmin uluslararası prestijine belki de son darbeyi vuruyorlardı.

Katalonya başbakanı Companys, CNT önderleriyle bir görüşme yaptıktan sonra radyoda bir demeç verdi ve Salas'ın girişimini kınayarak işçileri silahlarını bırakmaya ve barikatları kaldırmaya çağırıyordu. Valencia'ya taşınmış olan merkezi hükümetteki Anarşist önderlerden Garcia Oliver ve UGT yöneticilerinden Hernandez Zanjaco uçakla Barcelona'ya gelerek radyodan aynı çağırımı yinelediler ve Companys'i desteklediler. "Kentin üzerinden bir çılgınlık havası gelip geçti" diyordu Garcia Oliver, "bu kardeş kavgasına hemen bir son vermek gerekir. Herkes bulunduğu yerde kalsın (...) Hükümet gerekli tedbirleri alacaktır". CNT'nin bölge komitesi de, "silahlarınızı bırakın, başını ezmemiz gereken faşizmdir" bildirisini dağıtıyordu.³³ Anarşist önderler devrimle birlikte savaşın da yitirilmekte olduğunu hala kavrayamıyorlardı. Sonunda onları ikna etmeyi başaramayan POUM yetkilileri de geri çekilmek zorunda kaldılar.

İşçilerin henüz barikatlarda oldukları 5 Mayıs günü, CNT ve Katalonya özerk hükümeti yetkililerinin vardıkları anlaşma metni radyodan okundu: Ateşkes, askeri durumun korunması, güvenlik kuvvetlerinin ve silahlı sivillerin karşılıklı geri çekilmesi temel anlaşma koşullarıydı. İşçilerin önemlice bir bölümü bu karara uymadıklarını ilan etti ve barikatları korudu. Bu arada CNT'ye bağlı 26. Tümen ile POUM'a bağlı 29. Tümen Barcelona üzerine doğru yürümekteydi. Ama CNT ve POUM önderleri

araya girerek komutanları ikna etmeyi başardılar. Katalonya emekçileri tam bir önderlik bunalımına düşmüşlerdi. Sonunda yavaş yavaş silahlar bırakıldı, barikatlar terkedildi. 8 Mayıs'a gelindiğinde durum "normale" dönmüştü.

Ertesi gün tüm kenti dehşetli bir terör ve tasfiye kampanyası sardı. İlk beş gün içinde 500 kişi ölmüş ve 1000 kadarı da yaralanmıştı. Ama bundan sonraki katliamlar daha ağır sonuçlar verecekti. Gece tuzakları, kaçıracak vurmalar, suikastlar birbirini izlemeye başladı. 1914'te Ancona'daki ayaklanmaya önderlik etmiş olan İtalyan anarşist Camillo Berneri gece sokakta ölü bulundu. Aynı anda, POUM'a bağlı Devrimci Gençlik Cephesi'nin sekreteri Alfredo Martinez'in kayıp olduğu ilan edildi. CNT, FAI ve POUM üyeleri ve önderleri birbiri ardına öldürülmeye ve "kayıp" edilmeye başlamıştı. Pravda'nın, tasfiyelerin enerjik bir biçimde sürdürüleceğine ilişkin işaretinin gerçekliği ortaya çıkıyordu.

Final

Artık devrimin ve savaşın kaderi belli olmuştu. Cumhuriyetçi burjuvazi ile Stalinistler her ikisini de tasfiye etmekte kararlıydılar. POUM'la başlatılan tasfiye kampanyası, Caballero'ya kadar geliştirilmek durumundaydı. 9 Mayıs'ta José Díaz içişleri bakanını "kargaşalık tohumları ekmek için devrimden söz eden gizli faşistler olan Troçkistlere" karşı uyarıyor, ayrıca "denetlenemeyenlerin" cezalandırılmasını istiyordu. Nihayet 15 Mayıs'ta Komünist tarım bakanı Uribe, POUM'un yasaklanması önerisini kabineye getirdi. Cumhuriyetçi burjuvazi de öneriyi destekliyordu. Ama Caballero, herhangi bir işçi örgütünün kapatılmasını asla kabul etmeyeceğini ilan etti, CNT'li bakanlar da onu desteklediler. Bunun üzerine Cumhuriyetçiler, Komünistler ve Prieto yanlısı Sağ Sosyalistler hükümetten istifa ettiler. Hükümet düşmüştü.

18 Mayıs'ta "Zafer hükümeti" adıyla Sağ Sosyalist Juan Negrin tarafından kurulan yeni Halk Cephesi hükümeti Giral gibi burjuvalardan, Prieto gibi Sağ Sosyalistler'den, Irujo gibi 1931'de Cumhuriyetçi anayasaya ret oyu veren Baskılı burjuvalardan ve Hernández ile Uribe gibi Komünistlerden oluşuyordu. Kabineye Caballero yandaşlarından kimse alınmamıştı. CNT'liler ise hükümete girmeyi kabul etmemişlerdi.

Yeni “Zafer hükümetinin” ilk işi devleti güçlendirmek amacıyla muhalefetin yok edilmesine girişmek oldu. 28 Mayıs’ta POUM’un yayın organı *La Batalla*’nın kapatılmasından sonra 16 Haziran’da Nin dahil olmak üzere POUM yürütme kurulu üyeleri, bir bölümü evlerinde, ötekileri cep hede tutuklandı. Ardından Sovyet gizli polis örgütü NKVD devreye girdi ve önce Nin’i “yok etti”. “Franco ile işbirliği yapan” Nin bir süre sonra “yetersiz koruma koşulları altındaki cezaevinden Alman ve İtalyan faşist dostları tarafından kaçırılmıştı”! Cesedi hiç bir yerde bulunamadı. Nin’i, Çek Troçkist Nicole Braun, Alman Troçkist Moulin, Rus Menşeviklerinden Abramoviç’in oğlu Mark Rein, Avusturyalı Sol Komünistlerden Kurt Landau, İngiliz sendika önderlerinden Robert Smillie ve yüzlercesi izledi. Hükümete muhalefet eden Caballero ise 21 Ekim’de tutuklanarak Valencia’da hapsedildi. Tüm bu “infazlar” Sovyet ajanları tarafından ve gizli bir biçimde gerçekleştiriyordu. Ama Moskova geride herhangi bir resmi taanın kalmasını da istemiyordu. Nitekim bu eylemleri bizzat yöneten büyükelçi Rosenberg, konsolos Antonov-Ovseenko, gazeteci Koltzov, General Berzine vb. de tasfiyeden kurtulamayarak yaşamlarını yitireceklerdi.

“Zafer hükümeti” devrime ve devrimci önderliklere karşı gerçek bir zafer kazanmıştı. Artık herhangi bir ciddi muhalefet ya da eleştiri “vatana ihanet” olarak kabul ediliyordu. Ardından Halk Cephesi hükümeti tapınma özgürlüğünden yana olduğunu açıklayarak Katolik kilisesi üzerindeki baskıları hafifletti, saygınlığını geri verdi. Kayıp sanılan birçok toprak sahibi ise geri dönüyor, kimisi cezaevlerinden çıkıyor ve topraklarını işgalci köylülerden devletin yardımıyla geri alıyordu. Sanayide ise işçi denetimi, kamulaştırma, vb. sona ermişti. 26 Şubat 1938 tarihli *Economist* dergisi. “Devletin sanayiye müdahalesi, kamulaştırmaya ve işçi denetimine karşı işlediğinden, özel mülkiyet ilkesini geri getirmektedir” diye yazıyordu. Ustabaşları, müdürler ve yöneticiler de artık eski makamlarına dönmüşlerdi. Halk Ordusu yeniden düzenli orduya dönüştürüldü, eski askeri ceza yasası yeniden uygulamaya kondu, kademeli ücret sistemine geri dönüldü, işçi subayların binbaşılıktan yukarı çıkmaları yasaklandı, siyasal komiserlerin yetkileri ve sayılan azaltıldı, askerlerin siyasal gösterilere katılmaları yasaklandı. Durumu belki de en iyi, İngiliz muhafazakâr önder Winston Churchill özetliyordu: “Geçtiğimiz yıl içinde İspanyol Cumhuriyet hükümeti açık bir değişim geçirerek daha düzenli bir askeri sisteme

ve hükümet sistemine yöneldi (...) Anarşistler zora başvurularak yola getirildiler (...) Birliği, ciddi bir kuruluşu ve komuta kademesi bulunan bir ordu kuruldu (...) Hangi ülkede olursa olsun, uygarlığın ve toplumsal yaşamın bütün alt yapısı yıkıldı mı, Devlet ancak bir askeri çerçevede yeniden kurulabilir (...) Yeni ordusuyla İspanya Cumhuriyeti yalnız askeri değil, ama siyasi bir anlam da taşıyan bir araca sahiptir.”³⁴

Gerçekten de devrim ezilmiş ve güçlü Devlet yeniden kurulmuştu. Ve bütün bunlar faşizme karşı zafer ve buna yönelik askeri yardım adına yapılmıştı. Ama ne yardım geldi ne de ortada kitlelerin savaş amacı kaldı. İspanyol işçileri ve köylüleri yeni bir dünya için savaşa atılmışlardı. Ama Halk Cephesi devrimle birlikte savaşı Franco’ya teslim ediyordu. Sonucu biliyoruz.

Dipnotlar

(1) Bu kitapta, “Fransa’da Halk Cephesi”.

(2) Guy Hermet, *Les comunistes en Espagne*, Pa.ris, 1971.

(3) Stalinistler tarafından “Troçkistlikle” suçlanan POUM, önceleri gerçekten Uluslararası Sol Muhalefet ile yakın ilişki içinde bulunmuştu. Ama, 1934’ten başlayarak Troçki, POUM’u “merkezci” olarak nitelemiş ve daha sonra da Halk Cephesi’ne katıldığı için suçlamıştır. Troçki’nin İspanya’ya ilişkin yazıları için bak. Leon Trotsky, *The Spanish Revolution, 1931-39*, New York, 1973.

(4) Edward Malefakis, *Agrarian Reform and Peasant Revolution in Spain*, New Haven, 1970, s. 77, 223 ve 359.

(5) Largo Caballero, *Discursos a los Tarabajadores*, Madrid, 1934. Aktaran: Pierre Broue-Emile Temime, *İspanya iç Savaşı*, İstanbul, 1976, s.38.

(5a) Pierre Frank, *Histotre de l’Intemationale communiste*. Pa.ri.s, 1979, c.2, s.778.

(6) Manuel Grossi, *L’Insurrection des Asturies*, Paris, 1972, s.36.

(7) *Qué es y qué quiere el Partido Obrero de Unificación Marxista*, Paris, 1972. Aktaran: Ronal Fraser, *Blood of Spain*, New York, 1981, s. 561.

- (7a) Pierre Frank, a.g.e., c.2, s.784.
- (8) Aktaran: P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.59.
- (9) P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.53-62.
- (10) Juan Lopez, *Catalogne 38-37*, Paris, 1970, s. 59 - 60. Aktaran: P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.103.
- (11) Indalecio Prieto'nun bu döneme ilişkin makale ve demeçleri, 3 ciltlik *Palabras al viento*, Mexico, 19421 adlı yapıtında toplanmıştır. Ayrıca bak. P. BroueE. Temime, a.g.e., s.140.
- (12) Jose Díaz'ın bu döneme ilişkin makale ve demeçleri, *Tres años de Lucha*, Paris, 1970, adlı yapıtında toplanmıştır. Ayrıca bak. P. Broue-E. Temime, a.g.e., s. 141 ve Ronald Fraser, a.g.e., s.326.
- (13) Aktaran: Pierre Frank, a.g.e., 2. cilt, s.790-91.
- (13a) *ibid*.
- (14) Bu kitapta, "Fransa'da Halk Cephesi".
- (15) Mikhail Koltsov, *Diario de la guerra de España*, Paris, 1963, s. 76 - 77. Aktaran : P. Brou6-E. Temime, a.g.e., s.14.
- (16) P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.143.
- (17) Bu konuda geniş bilgi için bak. Winston Churchill, *Journal Poltique*, Paris, 1948.
- (18) Aktaran: P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.290.
- (19) R. Freser, a.g.e., s.460.
- (20) Aktaran: Pierre Broue-E. Temime, a.g.e., s. 147.
- (21) *ibid*, s.151.
- (22) L. Trotsky, *Leçons d'Espagne, dernier avertissement*, Paris, 1946, s. 66.
- (23) Aktaran: P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.154.
- (24) *ibid*, s.156, düzeltilmiş çeviri.
- (25) *ibid*, s.156.
- (26) Bu konuda ayrıntılı bilgi için bak. G. Munis, *España, 1 930 - 39*, Mexico, 1948. Ayrıca bak. P. Broue-E. Temime. a.g. e., s.214.

(27) Aktaran: P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.164,

(28) *ibid*, s.173.

(29) Franz Borkenau, *The Spanish Cockpit*, Londra, 1963, s.292.

(30) Camille Berneri, *Guerre de classe en Espagne*, Paris, 1938, s. 40. Berneri de kısa bir süre sonra Stalinistlerin tasfiyesine uğrayarak öldürülecekti. Bak. Ronald Fraser, a.g.e . . s.379.

(31) Aktaran P. Frank, a.g.e., s.796-98.

(32) *ibid*, s.797.

(33) P. Broue-E. Temime, a.g.e., s.208.

(34) *ibid*, s. 232.

